

Strategische Oorlogsvoorbereiding.

DOOR

B. VAN SLOBBE,

Kapitein van den Generalen Staf.

(Vervolg en slot van blz. 246).

Het vervoerplan. (Hierbij een schets).

Zonder rekening te houden met het spoorwegnet, hebben we de meest gewenschte concentratie-Oost aangegeven.

Is deze concentratie zeer snel uit te voeren?

Twee divisieën (de 4e en de 3e) behoeven niet te worden vervoerd. Zij bevinden zich dicht bij de opstelling, die zij in de concentratie-Oost moeten innemen.

Er moeten worden aangetrokken 4 divisieën, respectievelijk naar: West van Luik, Tongeren en W. ervan, Z. van Hasselt, N. van Hasselt.

De divisie Tongeren en de divisie N. van Hasselt moeten troepen naar de Maas vooruitschuiven. Zij kunnen in voorste lijn komen. Hun vervoer moet dus in de eerste plaats geschieden.

We onderscheiden twee uitgangstoestanden:

- a. de troepen worden uit hunne mobilisatiegebieden vervoerd;
- b. het vervoer moet uit de neutraliteitsopstelling plaats hebben.

De 6e divisie bevindt zich in beide toestanden te Brussel, dus dicht bij de concentratieopstelling; zij is met goede lijnen verbonden met Tongeren. Dus is het doelmatig haar voor het meest bedreigde deel der concentratie, *Tongeren*, aan te wijzen. Het vervoer kan *over Leuven en St. Truiden* plaats hebben.

De 2e divisie is in toestand a. te Antwerpen, dus dicht bij Hasselt. Zij wordt voor het rayon *N. van Hasselt* aangewezen en kan *hetzij over Moll, hetzij over Diest* worden vervoerd.

In toestand b. is de divisie te Leuven samengetrokken. Haar vervoer kan dan over Diest worden geleid. De inlading kan, voorzoover zij te Leuven geschiedt, zoodanig worden geregeld, dat de lijn Brussel—Tongeren er geen hinder van ondervindt.

De 5e divisie ligt in toestand a. te Bergen, Ath en Doornik; in toestand b. is zij te Ath samengetrokken. Zij kan *over de spoorwegen tusschen Sambre—Maas en Brussel* naar de streek *W. van Luik* worden overgebracht.

De 1e divisie legerd in toestand a. langs de lijn Gent—Brugge—Ostende, in toestand b. te Assche, W. van Brussel. Zij moet *W. van Hasselt* komen. Het vervoer zal *over Leuven en verder of over Diest of over St. Truiden* moeten worden geleid.

Uit de mobilisatieopstelling kunnen de divisieën langs van elkander onafhankelijke lijnen naar de concentratiegebieden worden overgebracht.

Worden zij uit de neutraliteitsopstelling verplaatst, dan zal de 1e divisie gebruik moeten maken, hetzij van de lijn der 6e divisie, hetzij gedeeltelijk van laatstgenoemde lijn, gedeeltelijk van de lijn der 2e divisie.

Hierbij komt, dat de 1e en de 5e divisie in de mobilisatieopstelling zijn verspreid over plaatsen, die goede emplacementen aan goede lijnen bezitten.

Moet uit de neutraliteitsopstelling vervoer geschieden, dan zullen de 1e en de 5e divisie hare troepen ten behoeve der inlading eerst eenigermate moeten verspreiden.

De concentratie-Oost kan gemakkelijker uit de mobilisatieopstelling dan uit de neutraliteitsopstelling worden ingenomen.

Men zou hieruit de gevolgtrekking kunnen maken, dat de neutraliteitsopstelling niet doelmatig is. Hiertoe mag men zonder meer niet besluiten, daar deze opstelling nog aan andere eischen, dan aan de tot nu gestelde moet voldoen.

Zoo moet rekening worden gehouden met het vervoer ten behoeve van andere concentratiën, met het innemen der verschillende concentratiën in de gevallen, dat de spoorlijnen gedeeltelijk onbruikbaar zijn en met de plichten, die de onzijdigheid oplegt.

Wij brengen in herinnering, dat wij als neutraliteitsopstelling hebben genomen die, welke in 1914 in België was aanvaard.

Daar toen van behoorlijke concentratieplannen geen sprake was, kon de neutraliteitsopstelling er geen rekening mede houden.

Voor ons doel, het opbouwen van plannen, kon bedoelde opstelling echter wel dienen.

De cavaleriedivisie (min 1 brigade) moet naar Namen om daar de opheldering te beginnen.

In de mobilisatieopstelling bevindt zij zich te Brussel, ongeveer 50 K.M. van Namen. De detachementen, bestemd voor de verkenning in voorste lijn, kunnen met enkele treinen naar Namen worden vervoerd. Dit vervoer kan hebben plaats gehad, vóórdat het vervoer der 5e divisie op de lijn Brussel—Namen komt. Het gros der cavaleriedivisie kan marcheeren.

In de neutraliteitsopstelling legert de cavaleriedivisie te Ottignies, N. van Gembloux. Spoorwegvervoer naar Namen behoeft dan niet plaats te hebben.

De cavaleriebrigade, die in de concentratieopstelling Z. van Neerpelt moet optreden, moet daar vroegtijdig aanwezig zijn. Het vervoer, hetzij van Brussel, hetzij van Ottignies, zal grootendeels aan het vervoer van de 6e en van de 2e divisie voorafgaan.

Om te kunnen vaststellen hoelang het zal duren voor de verschillende

onderdeelen van het veldleger in de concentratieopstelling-Oost zullen zijn aangekomen, moet men beschikken over nauwkeurige gegevens betreffende de capaciteit der verschillende spoorlijnen.

Alleen de militaire spoorwegdienst kan betrouwbare berekeningen maken.

Deze dienst moet dus dengene, die de concentratie-plannen opmaakt, voorlichten.

Oppervlakkig beschouwd, schijnt het mogelijk de concentratie-Oost snel uit te voeren. Het spoorwegnet leent er zich goed voor. De afvoer van het leege materieel kan, waar voor den aanvoer van enkel spoor moet worden gebruik gemaakt, door omrijden geschieden.

De concentratie-Oost, zooals deze uit strategische overwegingen is opgezet, behoeft dus geene wijzigingen te ondergaan. Het vervoerplan moet er zich bij aanpassen. Dit vervoerplan maakt deel uit van een samenstel van vervoerplannen, die achtereenvolgens regelen:

1. het vervoer ten behoeve van de strategische voorzorgsmaatregelen;
2. het vervoer ten behoeve van de mobilisatie;
3. (eventueel) het vervoer naar de neutraliteitsopstelling;
4. het vervoer uit de mobilisatieopstelling naar de concentratieopstelling en, om eventueel in de plaats daarvan te komen, het vervoer uit de neutraliteitsopstelling naar het concentratiegebied.

Bij het vervoer ad 1. zullen betrokken zijn onderdeelen tot bewaking van de grens, tot dekking van de mobilisatie, tot het voorbereiden van vernielingen en veelal tot het in bedrijf stellen van de maatregelen, noodig voor de ontruiming van blootgestelde gebieden.

Door de maatregelen tot dekking der mobilisatie wordt tevens de latere concentratie eenigermate beveiligd.

Heeft men na de mobilisatie de neutraliteitsopstelling ingenomen, dan wordt het vervoer voor de concentratie nog beter beschermd. In het behandelde geval sluiten de 4e en de 3e divisie de Maas af.

De neutraliteitsopstelling geeft echter geen voldoende beveiliging.

Zoodra tot het innemen van de concentratieopstelling-Oost wordt besloten, moeten troepen worden geplaatst achter de Zuid-Willemsvaart tusschen Luik en de ontmoeting van de vaart met het Kempenkanaal.

Deze troepen worden geleverd door de divisie Tongeren (6e), door de divisie N. van Hasselt (2e) en door de cavaleriebrigade.

Het vervoer van deze troepen vereischt dus zeer veel spoed. Het vervoerplan moet hiermede rekening houden. Daar het voor de onderdeelen der 6e en der 2e divisie om kleine afstanden gaat, komen wellicht autocolonne voor het transport in aanmerking. Nagegaan moet worden, welk vervoermiddel in dit geval de grootste snelheid geeft.

De aan- en afvoer in de concentratieopstelling moet eveneens onder het oog worden gezien. De daarvoor noodige vervoeren zullen geene moeilijkheden opleveren.

Het dekkingsplan.

De 6e en de 2e divisie en de cavaleriebrigade moeten N. van de vesting Luik troepen plaatsen tot dekking van het vervoer ten behoeve der concentratie.

Wijst men per divisie daarvoor een gemengde brigade aan, dan zijn per vak van ongeveer 18 K.M. 6 bataljons, 3 batterijen en 1 compagnie mitrailleurs beschikbaar. Deze troepen zijn niet in staat een krachtigen aanval te weerstaan, maar daarvoor dienen zij ook niet. Zij moeten waken tegen eene overvalling, uitgevoerd door lichte troepen of door, met versnelde middelen, aangevoerde infanterie met eenige artillerie. Zij worden niet over het geheele front gelijkelijk verdeeld, maar bezetten de punten, die aantrekkingskracht op den vijand zullen uitoefenen. Zoodra de Duitschers de Nederlandsche neutraliteit schenden en Nederland dus de zijde van België kiest, zullen de Belgische dekkingstroepen samenwerken met de Nederlandsche troepen, die zich in Zuid-Limburg bevinden. Op vernieling der Maasovergangen door de Nederlanders mag worden gerekend.

Komt terstond vast te staan, dat Duitschland als vijand moet worden beschouwd en moet dus de concentratie-Oost onmiddellijk op de mobilisatie volgen, dan zullen de maatregelen tot dekking der concentratie reeds gedurende de mobilisatie worden genomen.

Bij het mobilisatieplan moet hiermede rekening worden gehouden.

De concentratie moet in het behandelde geval zoodanig geschieden, dat de uitgeladen troepen, vooral die van de 6e en van de 4e divisie, snel kunnen ingrijpen in een gevecht, dat door de dekkingstroepen tegen, een oerval uitvoerende, Duitsche afdeelingen zou worden geleverd. Dan kan de vijand worden belet door te dringen en krijgt men gelegenheid hem over de Maas terug te werpen. Indien de vijand met sterke krachten verrassend optreedt, zullen de dekkingstroepen snel versterking noodig hebben om het leger in staat te stellen meer achterwaarts te concentreeren.

De grenstroepen, die Zuid van Nederland aan de Oostgrens zijn geplaatst, vervullen bij de dekking een waarschuwend taak. Zij zijn niet in staat weerstand van eenige beteekenis te bieden. Het is zeer gewenscht hunne sterkte op te voeren en hen te doen bestaan uit geregelde troepen inplaats van uit douaniers, boschwachters, enz.

Bevinden zich grensdetachementen van eenige sterkte op de wegen, die het land binnenvoeren, dan kunnen deze, gebruik makende van het terrein (vernielingen), den vijand ophouden en de legerleiding eenig denkbeeld geven van de plaatsen, waar de inval geschiedt.

(In 1914 was er nog geen sprake van de luchtverdediging. Deze vordert nu eene grondige voorbereiding. Een aanval met luchtstrijdkrachten kan zeer verrassend worden ingezet. Reeds gedurende de mobilisatie kan men een luchtoverval verwachten. Het mobiliseeren van den luchtverdedigingsdienst behoort aan de eigenlijke mobilisatie vooraf te gaan. Beschermd moeten worden de mobiliseerende strijdkrachten,

de vitale deelen van het land en de burgerbevolking, voor zoover deze laatste aan een luchtaanval bloot staat en voor zoover haar bescherming kan worden verleend.

Onder de vitale deelen moeten ook worden begrepen de kwetsbare punten der spoorwegen, die voor de concentratiën benoodigd zijn (tunnels, bruggen, voornaamste emplacementen).

Zoodra men overgaat tot eene concentratie, moeten de luchtverdedigingsmiddelen, die niet blijvend zijn aangewezen ter bescherming van het hart des lands, zoodanig zijn gegroepeerd, dat zij behalve het mobilisatiegebied ook de concentratievervoeren dekken. Naarmate meer troepen in het concentratiegebied aankomen, eischt dit weer meer van de capaciteit der luchtverdedigingsmiddelen. Het zwaartepunt der luchtverdediging ten behoeve van de troepen verplaatst zich dus.

Dat ten behoeve van de burgerbevolking is constant. Het is uitgesloten de geheele burgerbevolking te beschermen. Dikwijls zullen zuivere belangen der landsverdediging (bescherming regeering, fabrieken, havens, vliegvelden, groote bruggen, enz.) samenvallen met de verlangens, die men met het oog op het hooghouden van het moreel der bevolking heeft.

Wilde men alle plaatsen van eenige beteekenis beveiligen, dan zou men zijne krachten zoodanig moeten versnipperen, dat nergens eenige veiligheid werd verkregen.

Men moet aannemen, dat de vijand zijne luchtaanvallen niet zal inzetten tegen weerlooze steden zonder militair belang.

Daar men echter te dien opzichte geen zekerheid heeft, moet men voor de burgerbevolking van het geheele land instructies geven, hoe moet worden gehandeld bij luchtaanvallen, al of niet met toepassing van gas uitgevoerd.

De eigen luchtstrijdkrachten zullen een belangrijke rol bij de luchtverdediging vervullen. Bij voorkeur zullen zij preventief worden aangewend; d.w.z. dat zij zoo spoedig mogelijk de vijandelijke luchtstrijdkrachten een zoodanigen klap zullen trachten toe te brengen, dat deze voorloopig niet in staat zijn tot een grooten aanval over te gaan.

Het gebruik der luchtstrijdkrachten in elk bepaald oorlogsgeval moet in vreedetijd worden nagegaan. Snelheid is de voornaamste eisch).

Het vernielingsplan.

Dit houdt nauw verband met het dekkingsplan.

In het geval van concentratie-Oost kan het gebied Oost van de Maas en Sambre ter vernieling worden voorbereid en zoodra blijkt, dat Duitschland als vijand kan worden beschouwd, zullen de vernielingen kunnen worden uitgevoerd, behalve die, welke hinderlijk zouden zijn voor een offensief uit Luik e. o. in de richting Malmédy en St. Vith en die, welke het teruggaan der cavaleriedivisie op Namen of Zuid ervan zouden belemmeren. Hieruit volgt, dat de meeste vernielingen eerst mogen geschieden op last van den Commandant dier divisie, indien

men ten minste wil vermijden, dat het optreden der cavalerie van den aanvang af zeer aan banden wordt gelegd. O. van Luik gaan lichte troepen van divisien vooruit. Voor hen geldt hetzelfde als voor de cavaleriedivisie.

Zoodra troepen van eenige sterkte aan de grens worden geplaatst, moet ook hun teruggaan mogelijk zijn. Dit zal dan moeten geschieden in samenwerking met de cavalerie.

De regeling hiervan moet zijn voorbereid.

Het voorbereiden der vernielingen geschiedt door technisch personeel, dat, zoolang nog geen grenstroepen of sterke verkennende organen voldoende veiligheid opleveren, gedekt moet worden door detachementen.

Eene nauwkeurige terreinstudie moet uitmaken, welke voorwerpen voor vernieling in aanmerking komen en hoe de vernielingen technisch moeten worden uitgevoerd.

Ook moet worden bepaald op welke wijze het personeel en het materieel voor de vernielingen tijdig ter plaatse zullen komen.

Het opblazen van enkele bruggen houdt een tegenpartij niet lang op. De vernielingen moeten vele zijn en systematisch over het terrein zijn verdeeld.

Het terrein Z. van de Maas en Sambre leent zich wel voor vernielingen; vooral in de Ardennen zal het grondig onbruikbaar maken van de groote overgangen over de, door vrij steile dalen stroomende, beken den vijand lang ophouden.

Ook de bruggen over de Maas moeten ter vernieling zijn voorbereid met het oog op een krachtige overvalling.

Voor het terrein W. van de Maas moet een ander vernielingsplan gereed liggen.

De kanalen en rivieren, die dit gebied doorsnijden, geven vele gelegenheden tot het uitvoeren van vernielingen.

In elk geval moet worden voorkomen, dat de spoorwegen, die voor de Duitschers van belang kunnen zijn, bruikbaar in hun handen vallen.

De spoorwegen spelen een belangrijken rol bij de operatiën.

(Tegenwoordig is eene overvalling, zelfs eene vleugelmanoeuvre op niet te groote schaal met behulp van automobielen, niet onmogelijk.

Duitschland nam, reeds eenige jaren geleden, proeven met motorvervoer van eene divisie in onbeschermd terrein.)

Men kan de vernielingen voorbereiden vóórdat men zekerheid heeft, dat zij ook werkelijk moeten worden uitgevoerd.

Indien België niet reeds terstond bij het dreigend worden van den politieken toestand, dus in den vorm van strategische voorzorgsmaatregelen, de vernielingen in het gebied Oost van de Sambre, Maas en in het N.O. deel van het land grondig doet voorbereiden, zoodat de uitvoering ervan zeer weinig tijd zal vorderen, mag op deze uitvoering niet worden gerekend.

Het vernielingsplan en het mobilisatieplan staan dus niet geheel los van elkander.

In het vorig artikel kwam het *ontruimingsplan* ter sprake. Dit kan een onderdeel vormen van het vernielingsplan.

Het inlichtingenplan.

Het inwinnen van gegevens van politieken en van strategischen aard moet reeds in vreedestijd geschieden.

Die van politieken aard dienen hoofdzakelijk voor de buitenlandsehe politiek; zij kunnen echter (bondgenootschappen, betwist gebied, enz.) voor den strateeg van belang zijn. Die van strategischen aard zijn noodig om de defensie van het land in de juiste banen te leiden en om de militaire plannen te kunnen opmaken. De gegevens moeten ook betrekking hebben op de landen, die bondgenoot zijn of in een oorlog bondgenoot kunnen worden, maar vooral gegevens betreffende eventuele tegenstanders zijn dringend noodig.

Een uitstekende inlichtingendienst kan uit schijnbaar onsamenhangende gegevens geleidelijk beelden opbouwen, die de werkelijkheid zeer nabij kunnen komen.

Het gaat erom zoo goed mogelijk te bepalen de oorlogsorganisatie, de bewapening, de geoefendheid, den geest en de aanvoering van de strijdkrachten; de wijze en de snelheid van mobiliseeren; de plaats der concentratie en den duur van het vervoer; de strategische en tactische denkbeelden; den aard van dengene, die de militaire plannen zal opmaken en van hen, die in een eventueelen oorlog een leidende rol zullen vervullen; de gesteldheid van het terrein en het gebruik, dat ervan kan worden gemaakt; de aangelegde of voorbereide versterkingen; de economische en industriele oorlogsvoorbereiding; den geest van het volk; kortom alles, wat van invloed kan zijn op de weerkracht van het land.

Daarbij moeten de vitale deelen van het geheele stelsel, voorzoover zij op de een of andere wijze kwetsbaar zijn, worden opgespoord en nauwkeurig worden vastgelegd.

De Chef van den Generalen Staf, die ten behoeve van de besprekingen met de Regeering over het oorlogsplan en voor het opmaken van de militaire plannen de bovenbedoelde gegevens noodig heeft, zal de opdracht tot het verkrijgen ervan verschaffen. Het behoeft geen betoog, dat het hoofd van den inlichtingendienst zich niet beperkt zal achten door de verstrekte opdrachten.

De middelen, die kunnen worden aangewend tot het verkrijgen van inlichtingen, zijn van verschillenden aard. Het ligt niet in het kader van dit artikel op dit onderwerp diep in te gaan.

Dengene, die belang stelt in de werking van den inlichtingendienst, verwijzen wij naar de twee boekjes, die Oberst NICOLAI, in den grooten oorlog hoofd van dien dienst bij de Duitse Opperste Legerleiding,

erover heeft geschreven.¹⁾ Vooral „Geheime Mächte” geeft er een aardig denkbeeld van.

In de grensgebieden moet de inlichtingendienst bijzonder goed zijn georganiseerd. Elk abnormale beweging moet worden vastgesteld.

In 1906 schreef de Belgische Chef van den Generalen Staf aan den M. v. O. o.a. het volgende:²⁾

„Dans tous nos entretiens, le Colonel (BARNARDISTON, Engelsche militaire attaché) me communiqua régulièrement tous les renseignements confidentiels qu'il possédait sur l'état militaire et la situation de nos voisins de l'Est, etc. En même temps, il insista sur la nécessité impérieuse pour la Belgique de se tenir au courant de ce qui se passait dans les pays rhénans qui nous avoisinent”.

Het verschuiven van troepen, het bijeenbrengen van spoorwegmaterieel en van autocolonne, het met noodmaterieel aanleggen of vergrooten van spoorwegemplacements, het instellen van bewakingsdiensten, al deze maatregelen zijn voor den inlichtingendienst van groote waarde. Het terugroepen van verlofgangers en het openbaar maken van oproepingen en bekendmakingen van militairen aard moeten onmiddellijk ter kennis van den inlichtingendienst komen.

In tijden van spanning moet die dienst alle krachten inspannen, vooral tegenover Duitschland, wiens plannen men niet vertrouwt.

De gegevens van politieken en strategischen aard, verkregen in den spanningstijd, zullen tijdig moeten aangeven, waar het gevaar dreigt.

Zoodra het concentratiegeval-Oost intreedt, worden de krachten van den inlichtingendienst ten behoeve ervan geconcentreerd.

De reeds in werking zijnde organen moeten nauwkeurig weten, wat van hen wordt verlangd. Gegevens moeten worden verkregen betreffende de groepeerings- en de bewegingen der vijandelijke strijdkrachten. Nu vooral moet ingespannen worden gespeurd naar teekenen, die wijzen op eene overvalling.

Het zal veelal zeer moeilijk zijn de berichten tijdig af te leveren, daar de grens zal zijn afgesloten.

Aan de eigen zijde van de grens staan de organen van de grensbeveiliging en van den strategischen ophelderingsdienst.

Een gedeelte van den inlichtingendienst zal moeten overgaan naar het legerhoofdkwartier en (of) hooge stafkwartieren, omdat deze, bij het intreden van den oorlogstoestand in hun gebied, tot een bepaalde lijn gegevens betreffende den vijand moeten verkrijgen.

Zuid van Sambre—Maas treedt de cavaleriedivisie op, die zoo ver mogelijk in O. richting voorwaarts gaat, vermoedelijk samenwerkend met Fransche cavalerie.

O. van Luik verkennen lichte troepen van een tweetal divisieën. Deze troepen werken samen met de grensafdeelingen. Misschien zijn de

¹⁾ NICOLAI, „Nachrichtendienst, Presse und Volksstimmung im Weltkrieg”.
NICOLAI, „Geheime Mächte”.

²⁾ SNIJDERS en DUFOUR, t.a.p. blz. 69.

lichte troepen versterkt met afdeelingen infanterie teneinde den vijand langer te kunnen ophouden.

Meer noordelijk staan afdeelingen van de divisiën Tongeren en Hasselt (Noord) en van de cavaleriebrigade dicht achter de grens.

Komt Nederland aan de zijde van België te staan, dan moet onmiddellijk samenwerking tusschen de inlichtingsorganen van beide landen worden verkregen.

Voor elk der perioden — gewone vredestoestand, toestand van spanning, dreigend gevaar, concentratie-Oost, oorlog — moet het inlichtingenplan eene regeling hebben getroffen.

Aangegeven moeten daarbij worden: de te verkrijgen inlichtingen, de te bezigen middelen, de organisatie.

De inlichtingendienst, die door de hoogere troepencommando's wordt geregeld, staat niet rechtstreeksch onder den algemeenen inlichtingendienst. Voorkomen moet worden, dat belangrijke gegevens niet aan elkander worden overgegeven. Samenwerking is dringend noodig.

Het opnemen van contact over de geheele lijn met de inlichtingendiensten van eventueele bondgenooten moet zijn voorbereid.

Indeeling der plannen.

Men zou de vervoer-, dekkings-, vernielings- en inlichtingenplannen bij het concentratieplan kunnen onderbrengen. Zij zijn er immers afhankelijk van.

Het kwam ons echter niet gewenscht voor hen op den achtergrond te schuiven. Daarbij komt, dat zij, ieder op zich zelf, weer afhankelijk zijn van andere plannen en maatregelen.

Het vervoerplan toch moet o.a. verband houden met het mobilisatieplan, met de neutraliteitsopstelling en met eventueele andere concentratiën.

Het dekkingsplan moet rekening houden met het mobilisatieplan, met de bescherming van vitale deelen en van de burgerbevolking.

Het vernielingsplan moet zich bij het dekkingsplan, maar ook bij de ontruiming ten behoeve van de industriele en economische mobilisatie aanpassen.

Het kan echter niet los van het mobilisatie-, noch van het inlichtingenplan worden beschouwd.

Het inlichtingenplan gaat voor een deel boven het concentratieplan uit.

Om genoemde redenen zijn bedoelde plannen, ofschoon gebaseerd op het concentratieplan, afzonderlijk opgezet. Zij behooren echter grootendeels bij den bundel concentratie-Oost.

Het eigenlijke concentratieplan geeft, uitgaande van strategische overwegingen, aan, waar en met welk(e) doeleinde(n) zal worden geconcentreerd. Het moet de groepeeringsregelen in de nieuwe opstelling regelen, zoodat de strijdkrachten voor hun taak gereed zijn. Het bereidt de legering, de verpleging, den aan- en afvoer, de beveiliging, enz. voor.

Zijn de strijdkrachten in de opstelling, dan is het vervoerplan geheel en is het dekkingsplan voor zoover het de concentratie betreft uitgevoerd.

Het vernielingsplan werkt misschien nog ten behoeve van de latere operatiën; het ontruimingsplan, dat er vermoedelijk hand aan hand mee gaat, wordt gestuwd door economische en (of) industrieele eischen.

Het inlichtingenplan is in eerste instantie uitgevoerd. Op het operatietooneel werkt de inlichtingendienst der troepen; in het vijandelijk gebied moet eene afzonderlijke organisatie werkzaam zijn.

Het uitwerken en toetsen der plannen.

Hiervóór zijn de verschillende plannen van het geval Oost zeer globaal behandeld.

Het spreekt vanzelf, dat zij tot in details moeten worden uitgewerkt. Met groote lijnen alleen bereikt men niet veel. Bij de uitwerking wordt tevens geconstateerd in hoever zij uitvoerbaar zijn.

In het gegeven geval moet, nadat de concentratieopstelling-Oost in groote trekken is vastgelegd, de legering der onderdeelen worden verkend.

Dit kan geschieden door de staven dier onderdeelen. Zij moeten hiervoor een duidelijke opdracht hebben. Aangegeven moeten worden: ongeveer het rayon, waar de divisie moet komen en de richtingen, waarin zij snel moet kunnen oprukken. Het rayon is natuurlijk van deze richtingen afhankelijk; het houdt ook verband met de uitladingsstations. De aangeduide staven verkennen of en, zoo ja, op welke wijze de troepen moeten legeren, hierbij rekening houdend met het feit, dat de concentratie zoowel in den winter als in den zomer kan worden gelast.

De verpleging wordt tevens onder het oog gezien. De drinkwatervoorziening vereischt soms bijzondere zorg. Voor den gezondheids-toestand moeten dikwijls nog andere voorbereidingen worden getroffen. Ten behoeve van de gewondenverzorging kan het noodig zijn de oprichting van Roode Kruis-installatiën in de streek te bevorderen.

De beveiliging dient te worden verkend evenals de steun, dien men elkander kan geven bij eene poging des vijands tot versterking van de concentratie.

Een groot bezwaar van het uitwerken van het concentratieplan is, dat men er noodgedwongen meer personen bij betreft dan met het oog op de geheimhouding gewenscht is.

Men kan dit bezwaar eenigermate ondervangen door bij het uitgeven van opdrachten aan de groote onderdeelen soberheid te betrachten. Het is volstrekt niet noodig het geheele concentratieplan bloot te leggen.

In de staven dier eenheden behoort het werk in handen van enkele officieren te blijven.

Het vervoerplan wordt door het bureau Spoorwegdienst tot in details uitgewerkt met varianten voor het geval, dat onmiddellijk vóór of

tijdens de uitvoering van het vervoer het spoorwegnet gedeeltelijk onbruikbaar zou zijn.

De regeling moet geheel gereed liggen en door de spoorwegen binnen zeer korten tijd kunnen worden aangevangen.

Het vervoer der autocolonne eischt eene afzonderlijke regeling.

Mischien zijn voor dit vervoer wegverbeteringen (o.a. brugslag of brugverzwaring) noodig. Zij kunnen worden gecombineerd met die, welke in en nabij het concentratiegebied ten behoeve van de operatiën moeten worden uitgevoerd.

Het dekkingsplan vraagt eene zorgvuldige voorbereiding, welke gedeeltelijk in voorschriften, gedeeltelijk in instructiën wordt vastgelegd.

De kleinste grenswacht of vernielingsafdeeling moet nauwkeurig weten, wat van haar wordt verlangd; de dekkingsbrigades, de lichte troepen moeten een duidelijk omschreven taak hebben. Wij merken reeds op, dat de lichte troepen, de grenstroepen en de troepen, belast met de vernielingen, niet onderling onafhankelijk kunnen optreden. Eene regeling moet wrijvingen voorkomen.

Al deze aanwijzingen, bevelen, opdrachten, instructiën kunnen niet bij het gelasten van de concentratie worden opgemaakt. Zij moeten gereed liggen.

Voor de luchtverdediging kan de voorbereiding niet nauwkeurig genoeg zijn; zij moet zeer snel kunnen functioneeren. De plaatsen der verdedigingsmiddelen en de wijze, waarop deze plaatsen worden bereikt, moeten worden nagegaan; voor de onderdeelen moeten instructiën zijn vastgesteld.

De noodzakelijkheid, den inlichtingendienst grondig te organiseeren, werd reeds betoogd.

De verschillende plannen moeten zooveel mogelijk worden getoetst.

Verkenningen en oefeningsreizen geven soms een voldoende indruk. Menigmaal zullen practische oefeningen en manoeuvres de doelmatigheid van de plannen moeten vaststellen. De opzet moet zoodanig zijn, dat de plannen niet worden verraden.

Betreffende opmarschmogelijkheden, gelegenheden om zich in het terrein vast te zetten, toe te passen tactiek, benodigd materieel moeten oefeningen in het eventuele operatiegebied gegevens verschaffen.

Hierbij komt het er dus op aan het terrein door en door te leeren kennen met het oog op de bij de concentratie behorende operatieontwerpen. Deze ontwerpen worden overwogen; nagegaan wordt, hoe zij zijn uit te voeren, maar zij worden niet uitgewerkt.

De concentratie is op zich zelf eene handeling, die — tenzij zich onvoorziene omstandigheden voordoen — plaats heeft onafhankelijk van de maatregelen van den (vermoedelijken) tegenstander. Zij is, zou men kunnen zeggen, wat de uitvoering betreft, eene technische handeling.

De operatieontwerpen geven aan, hoe men in de verschillende toestanden, die ontstaan ten gevolge van bepaalde veronderstelde manoeuvres van de tegenpartij, zal optreden.

Hierbij is men dus afhankelijk van de vijandelijke maatregelen. Men kan in groote lijnen aangeven, hoe men hoopt te kunnen manoeuvreren; men kan de tactische manoeuvre niet uitwerken.

Het is ondoelmatig de operatieontwerpen in den vorm van aanwijzingen en bevelen neer te leggen.

Sommige gedeelten der ontwerpen zullen echter nauwkeurig worden bestudeerd, waarbij het noodzakelijk kan blijken voorbereidingen te treffen voor wijzigingen in het terrein (vernielingen, brugslag).

De opmarsch over de Maas door Luik, voor het geval het Belgische leger een stoot tegen de Duitsche verbindingen doet, kan, in den vorm van eene regeling, worden aangegeven. Brugslag boven Luik, eventueel voor dezen stoot noodig, kan bij wijze van proef geschieden.

Bezetting van de Maaslinie door de 4e en 3e divisie en versterking door 1 divisie en door 2 divisies zullen waardevolle gegevens verschaffen.

In ieder geval moet degene, die de operatiën zal leiden, de ontwerpen geheel beheerschen. Ongetwijfeld zal men in den oorlog somtijds, ten gevolge van een nieuwen onverwachten toestand, snel operatiën moeten opzetten, maar dit wil niet zeggen, dat men daarom voorbereidingen, die het optreden tegen een binnenrukkenden vijand gemakkelijker kunnen maken, moet nalaten.

Slotbeschouwing.

De strategische oorlogsvoorbereiding is wel zeer omvattend. Het verband tusschen de onderdeelen ervan is over het algemeen zoo innig, dat zij niet onafhankelijk van elkander kunnen worden behandeld.

Het concentratieplan is gebaseerd op de operatieontwerpen; deze berusten op de strategie, die past in het stelsel van landsverdediging, dat in het oorlogsplan tot uitdrukking is gekomen.

De Chef van den Generalen Staf is degene, die de strategische plannen opmaakt en moet opmaken.

Hij staat aan het hoofd van het orgaan, dat voor de strategische voorbereiding van den oorlog is bestemd. Zijn gebied is dat der strategie, dat der landsverdediging. Hij heeft onder zich degenen, die de verschillende plannen moeten opmaken naar zijne aanwijzingen.

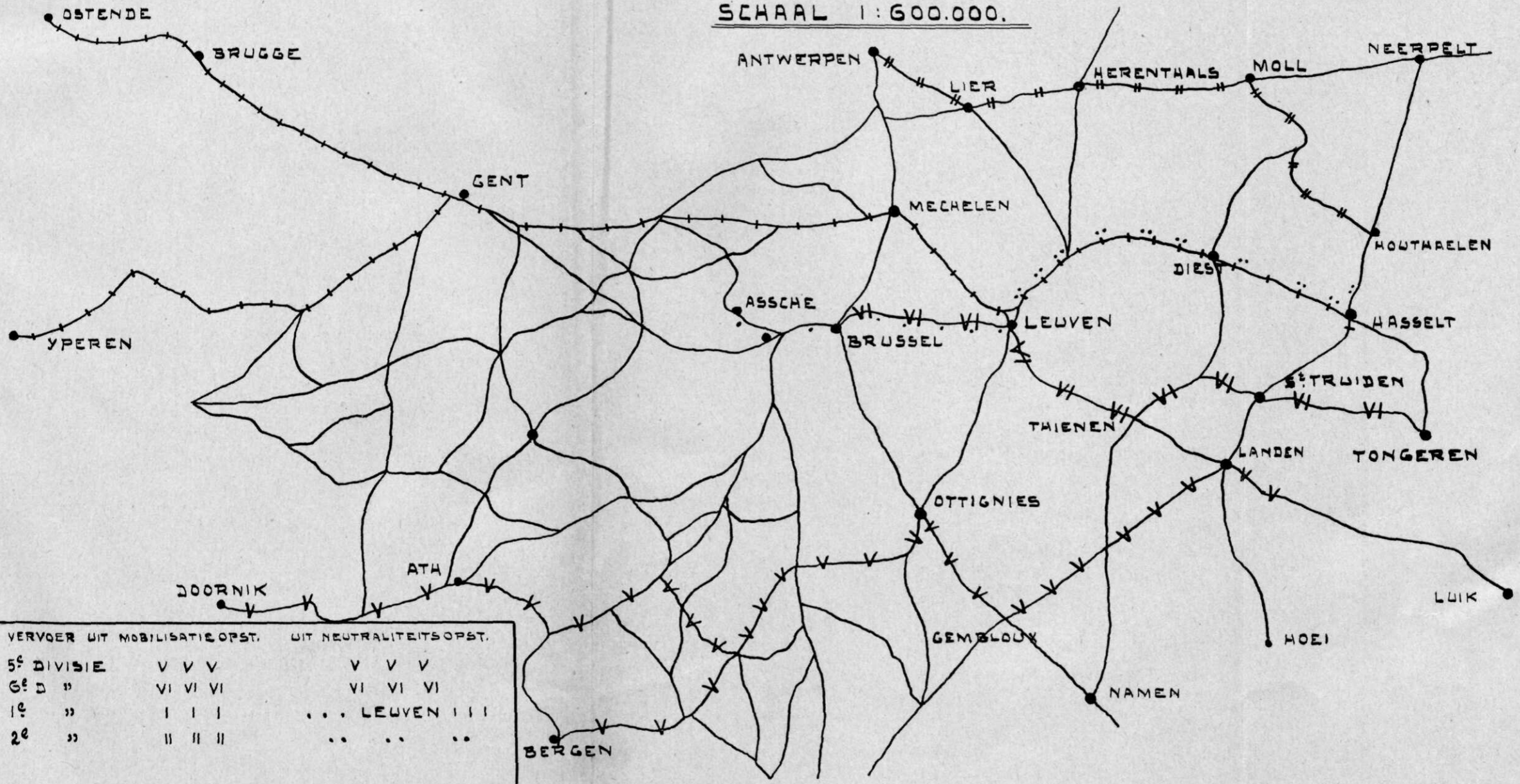
Hij alleen kan het geheel overzien, de moeilijkheden, die ontstaan, oplossen.

Hij vormt de stafofficieren in zijne richting, geeft eenheid van opvatting in de hoogere troepenleiding.

Het is niet denkbaar, dat men een andere autoriteit met het opmaken der strategische plannen zou belasten. Nam men daarvoor b.v. een troepencommandant, onder wien men den Chef van den Generalen Staf zou stellen, dan zou die Commandant, zich zelf niet kunnende wijden

SCHETS, BEHOORENDE BIJ HET VERVOERPLAN.

SCHAAL 1:600.000.

aan de strategische plannen en alles, wat daarbij behoort, moeten volstaan met het in groote lijnen aangeven van zijn verlangens; het werk zou hij verder aan den Chef van den Generalen Staf moeten overlaten. Maar dit zou niet bevorderlijk zijn voor die plannen, welke nauw met elkander verband houden. Men kan geen groote lijnen aangeven, als men het geheel niet voldoende beheerscht.

Of de Chef van den Generalen Staf zou toch de leiding krijgen zonder de verantwoordelijkheid te bezitten, of er zouden ernstige wrijvingen ontstaan.

Maar waarom zou men aan een ander dan aan den Chef van den Generalen Staf het opmaken der strategische plannen opdragen! Hij is er de meest bevoegde persoon voor. Wij zien het dan ook in alle landen door bedoelden functionaris geschieden.

Hij, die de strategische plannen opmaakt, moet ook in oorlogstijd de strategische leiding hebben. Wij gaven de motieven daarvoor reeds in het begin van ons artikel aan.

De Chef van den Generalen Staf moet de aangewezen Opperbevelhebber zijn. Eene andere oplossing is niet doelmatig.

Wij hebben in ons artikel de meeste der onderdeelen van de strategische oorlogsvoorbereiding behandeld.

Buiten bespreking bleven:

Het vormen van een weermacht en het ontwikkelen van die organen, welke direct voor het gebruik der weermacht noodig zijn.

Misschien zijn wij later in de gelegenheid deze punten aan eene beschouwing te onderwerpen.

Het kanon van 10 veld.

DOOR

J. G. TINBERGEN,

Luitenant-Kolonel der Artillerie.

(met 8 figuren).

Het kanon van 10 veld, constructie-*Bofors*, is na vergelijkende beproeving met andere modellen ingevoerd met bestemming als divisiegroepsartillerie. Blijkens de jongste wijziging in „oorlogsorganisatiën” krijgt elke divisiegroep een afdeling met 2 batterijen van 4 stukken. Voor vreedetijd is besloten tot motortrekkraft; de tractie in oorlogstijd is nog niet uitgemaakt.

De beslissing over de te verschieten projectielen en het aantal daarbij te bezigen geschutladingen is nog niet genomen.

Omtrent een voorwagen en een caisson is nog niets vastgesteld.¹⁾

In afwachting, dat een officieele uitvoerige beschrijving het licht zal zien, wordt hier aan de hand van eenige figuren, waarvoor de foto's welwillend door de Artillerie-inrichtingen zijn beschikbaar gesteld, in groote trekken een denkbeeld gegeven van de inrichting van het materieel.

*Algemeene inrichting.*²⁾

Mantelkanon met snelvuurschroefsluiting en plastische gasafsluiting; gelede affuit, bestaande uit: onderaffuit met veerende raden, twee staartbeenen (spreidaffuit) en rijrem; bovenaffuit met schootsveld van 60°, onafhankelijken opzet met panoramakijker en schild; wieg met achterwaarts gelegen tappen en ondersteuningsinrichting, hydro-pneumatische schietrem met veranderlijken terugloopsweg.

De vuurmond

is 40 kalibers lang en is samengesteld uit een kernbuis, een mantel³⁾ en een achterstuk.

De kernbuis heeft inwendig een ligplaats voor den gasafsluiter, een gladde ligplaats voor de buskruitlading (kardoes) en een 33 kalibers lang getrokken gedeelte. Het projectiel loopt bij het aanzetten met den voorsten der 2 geleibanden klem in den overgangskegel, waarin de trekken beginnen; er zijn 32 trekken, die rechtsom gaan en een standvastige helling van ongeveer 6° hebben.

¹⁾ In figuur 1 is het stuk voor vervoer gereed afgebeeld met een voorwagen van 15 hw. l. 15 en een daarvoor gespannen Fordson-trekker.

²⁾ Voor verschillende onderdeelen moeten de officieele benamingen nog worden vastgesteld.

³⁾ De figuren vertoonen nog een vuurmond met enkelvoudigen loop, zooals die oorspronkelijk was bedoeld; hij wordt alsnog vervangen door een met samengestelden loop.

De *mantel* ligt klemmend om de kernbuis. Aan de onderzijde vormt hij 3 klauwen ter geleiding van den vuurmond over de glijbaan van de wieg. Aan de achterzijde heeft hij schroefdraad ter bevestiging van

het *achterstuk* (fig. 4), dat boven en onder met een door mantel en achterstuk gaanden bout b is vastgezet. Aan de onderzijde heeft het achterstuk een doorboorde nok n voor bevestiging van de schietrem. Aan de achterzijde rechts bevinden zich doorboorde nokken n_1 voor de vertikale draaiingsas van het sluitstuk. Aan de linkerzijde is een veerende afvuurstang af met afvuurhefboom ah_1 aangebracht, terwijl links onder de ketting voor het achter- en vooruitwinden van den vuurmond (zie fig. 1) kan worden vastgemaakt.

Inwendig heeft het achterstuk een ogievormige ligplaats voor de sluitschroef; de ligplaats heeft 6 van moerdraad voorziene strooken, welke afwisselen met 6 even breede gladde. In de ligplaats bevindt zich voorts een centrish gelegen, over 30° draaibare, ogievormige gladde laadkokér lk , waaruit 6 strooken zijn weggesneden; bij geopen den vuurmond beschermen de overgebleven 6 strooken den moerdraad in de ligplaats voor de sluitschroef tegen beschadiging bij het inbrengen van het projectiel en tegen vuil.

Het *sluitstuk* (fig. 2 en 4) bestaat in hoofdzaak uit: de sluitschroef ss met gasafsluiter, het draagstuk dr met aftrekinrichting en veiligheidsbout en de hefboom h , tevens scharnieras voor het sluitstuk.

De *sluitschroef* is aan de voorzijde vlak tot steun van den gasafsluiter. Haar ogievormig oppervlak heeft 6 gladde en 6 van schroefdraad voorziene strooken; bij gesloten vuurmond grijpen de schroefdraden in de moerdraden van het achterstuk. Voorts is zij centrish doorboord ten behoeve van de inrichting voor gasafsluiting. Deze wordt op overeenkomstige wijze als bij 15 hw. l. 15 verkregen door een plastisch kussen, dat, verpakt in stalen en koperen ringen, tegen het voorvlak van de sluitschroef is opgesloten door den kop k van den gasafsluiter, welks cilindrische steel door de sluitschroef is gestoken. De gasafsluiter is centrish doorboord voor het doorlaten van den vuurstraal van de, achter in de doorboring geplaatste, afvuurpatroon (losse patroon). De sluitschroef is over 30° draaibaar in

het *draagstuk* dr , dat gezamenlijk met de sluitschroef om de scharnieras van den hefboom beweegbaar is. In het achtervlak van het draagstuk vindt de afvuurinrichting ligplaats; zij bestaat uit een aftrekstuk met aftrekhefboom ah_2 , waaraan het aftrektouw wordt gehaakt, en een huis (fig 2) met slagpin en slagveer; het huis is langs het achtervlak uit het midden naar rechts verplaatsbaar. Achter in het draagstuk is de veiligheidsinrichting gestoken, bestaande uit een veiligheidsbout en een veerenden pal.

De *hefboom* h grijpt in gesloten stand van den vuurmond met een veerenden pal in het achterstuk. Met een rechthoekig omgezet gedeelte vormt hij de scharnieras voor het sluitstuk.

Om den vuurmond te openen wordt de hefboom in één doorgaande

beweging naar rechts omgelegd. Bij het begin van die beweging wordt eerst het huis voor de slagpin automatisch naar rechts geschoven en hierdoor de huls van de afvuurpatroon uitgeworpen; vervolgens wordt de sluitschroef 30° in het draagstuk gedraaid, waarbij haar schroefdraden vrijkomen van de moerdraden in het achterstuk en de klemming van het gasafsluitende kussen wordt opgeheven, terwijl tevens de laadkoker meedraait en met zijn strooken de moerdraden in het laadgat bedekt; daarna verplaatst de sluitschroef zich een weinig achterwaarts in het draagstuk voor het verkrijgen van ruimte voor het nu volgende geheel naar rechts draaien van draagstuk met sluitschroef, e.a. In den uitersten uitgezwaaiden stand grijpt het draagstuk zich met een pal aan het achterstuk van den vuurmond vast. Vóór het weer sluiten van den vuurmond wordt deze pal buiten werking gesteld, waarna bij het terugbewegen van den hefboom de verschillende bewegingen zich in omgekeerden zin en volgorde herhalen.

Om af te vuren wordt òf aan het aftrektouw getrokken, òf met den afvuurhefboom ah_1 de veerende afvuurstang achterwaarts bewogen, waarbij deze laatste tegen den aftrekhefboom ah_2 duwt. De tegen den kop van den gasafsluiter werkende gasdruk perst het plastische kussen sterk in zijn ligplaats, waardoor de gasafsluiting is verzekerd.

Wordt bij gesloten vuurmond de veiligheidsbout, na indrukken van zijn veerenden pal, uit den stand „vuren” 90° omgedraaid tot in den stand „veilig”, dan kan het stuk noch geopend, noch afgevuurd worden.

Het huis met slagpin kan, na het omlaag trekken van een veerende nok, ook uit de hand worden verschoven, om een geweigerde afvuurpatroon te kunnen verwijderen.

De affuit.

De constructie van de onderaffuit met 4 steunpunten, de beide raden en de uitgespreide staartbeenen (fig. 2), biedt boven die met 3 steunpunten (2 raden en een enkelvoudigen staart) het voordeel, dat een groot schootsveld — hier 60° — kan worden bestreken zonder genoodzaakt te zijn de eenmaal vastgeschoten staartbeenen te verplaatsen, terwijl toch de zijdelingsche stabiliteit van het vurende stuk is verzekerd. Nadeelen zijn: een grooter gewicht (voornamelijk door het aanwezig zijn van 2 staartbeenen, die elk sterk genoeg moeten zijn om de bij het schot daarop werkende krachten te weerstaan) en meer ingewikkelde samenstelling bij toch voldoende stijfheid (bijzondere constructie om te verzekeren, dat ook op oneffen terrein alle 4 steunpunten bij het schot behoorlijk dragen), op zich zelf mede oorzaak van gewichtsvermeerdering; die nadeelen zijn echter tegenover genoemd voordeel in den koop genomen.

Door het invoegen van een bovenaffuit, welke om een steeds ongeveer vertikaal blijvende spil draait, is verkregen, dat bij het schieten onder groote elevatie de zijwaartsche draaiing van het door de zielas gaande vertikale vlak overeenkomt met de bevolen hoekverplaatsing.

De *onderaffuit* heeft een kastvormig voorste gedeelte. Aan de voorzijde is in de kast opgenomen de inrichting voor het doen veeren van de raden; in het midden is een pot, waarin de spil van de bovenaffuit op kogels draait; aan de achterzijde zijn de staartbeenen bevestigd.

De kast *k* heeft aan weerszijden 2 scharnierende breede armen a_1 en a_2 (fig. 6 en 8), welker andere einden scharnierend zijn bevestigd aan een plaat van de als asarm dienst doende tap *t*. De 4 scharnierpunten vormen dus de hoekpunten van een bewegelijk parallellogram. Aan den bovensten arm van elk parallellogram is draaibaar een stang *s* (fig. 8) verbonden, welke, eveneens draaibaar, is bevestigd aan een zuigerstang *zs*. De zuigerstangen treden links en rechts door een pakking in een, in de kast liggenden, met vloeistof gevulden cylinder *c*. Elke stang heeft een zuiger *z*, welke vloeistofdicht in den cylinder past. Tusschen elken zuiger en den daarachter liggenden cylinderbodem is een zware veer *v* ingeschakeld. De vloeistof kan zich achter elken zuiger door een opening *o* in den cylinderwand verplaatsen naar een daarboven liggend cilindervormig reservoir *r* en door een 3e opening, tusschen de beide zuigers, weer in eerstbedoelden cylinder terugkeeren, en omgekeerd. Beweegt b.v. het linkerrad zich omhoog, dan treedt de linker zuigerstang een weinig buiten den cylinder, en een weinig vloeistof verplaatst zich langs den beschreven omweg naar de andere zijde van den linker zuiger; tegelijk wordt de linker veer een weinig samengedrukt, zoodat de beweging van de zuigerstang wordt gedempt. Cylinder en reservoir zijn gezamenlijk in een vertikaal vlak bewegelijk en nemen dus een eenigszins hellenden stand aan. Tijdens het vuren moet deze veerende inrichting echter buiten werking worden gesteld, wat verkregen wordt door de 3 genoemde openingen af te sluiten: de (onsamendrukbare) vloeistof belet dan het zich verplaatsen van de zuigers. Dit afsluiten geschiedt doordat, bij gespreid zijnde staartbeenen, een arm van het rechter been door duwen tegen een door het reservoir loopende stang *st*, deze laatste tegen den druk in van een veer naar links verplaatst; bij deze verplaatsing sluiten 3 op de stang bevestigde ringvormige schuiven *sch* de 3 openingen in den cylinderwand af, waarmee de verstijving van de beide parallellogrammen is verkregen. Deze toestand is in de schematische figuur 8 afgebeeld. Achter in de kast is een door een deksel *d* (fig. 4) afgesloten ruimte voor het bergen van den panoramakijker en van gereedschap.

De *raden* (fig. 6) zijn geheel van metaal en bestaan in hoofdzaak uit een naaf, daarop bevestigde cirkelvormige schijven met openingen en een velg met daarom liggenden massieven rubber band. Op elke naaf is aan de binnenzijde een trommel *t* voor de rijrem bevestigd. Door het trekken aan een remtouw wordt een remhefboom *rh* bewogen, welke door tusschenkomst van een remas *ra* de remsegmenten (automobielremconstructie) op de naven van de raden doet klemmen. De remhefboom grijpt met een pal in een getanden boog.

De *staartbeenen* zijn draaibaar om zware spillen in de kast; zowel

in den toegevouwen als in den uitgespreiden stand worden de beenen elk door middel van een hefboom vastgezet. In eerstgenoemden stand worden de staartbeenen bovendien gekoppeld, terwijl in den uitgespreiden stand een ketting (fig. 2) als reserve dient om te zorgen, dat in geen geval de beenen te ver uiteen kunnen worden gebracht. Het linker staarteinde heeft een oogbout *ob* (fig. 3) voor den haak van een motortrekker of van een voorwagen. Ook kan een afzonderlijke vervoerstang met oogbout worden aangebracht, om den draaihoek van het aangespannen stuk te vergrooten.

Bij elk been behoort een schop (fig. 2 en 3), die bij het vuren aan het staarteinde is bevestigd; tijdens het vervoer worden de beide schoppen op de toegevouwen staartbeenen gelegd en gezamenlijk met een beugel daarop vastgemaakt (fig. 1). Midden op het rechter staartbeen bevindt zich een draaibare vervoerbalk (fig. 2). Na het toegevouwen van de beenen wordt die balk gedraaid en aan het linker been verbonden; hij dient dan als steun voor het achterstuk van het tijdens het vervoer teruggetrokken kanon, dat hiertoe van de schietrem is losgemaakt. Voor dit terugtrekken is in den vervoerbalk op een as een kettingwiel aangebracht; over dit wiel en over een aan de wieg te bevestigen wiel loopt een ketting zonder eind, die aan het achterstuk van den vuurmond zijn vaste punt krijgt. Met een zwengel op de as wordt de vuurmond naar achteren en naar voren gewonden. Aan elk staarteinde is voorts een omklapbare hefboom *h* aangebracht voor het gemakkelijk hanteeren van het staartbeen; aan het rechter been is de aanzetter bevestigd, aan het linker been de driedeelige wisscherstang.

De *bovenaffuit* (fig. 4 en 6) draait met haar spil in de spilpot van de *onderaffuit*; haar vlakke grondplaat wrijft daarbij over de kast; de verplaatsing kan bij een merkstreep worden afgelezen op een achter in het bovenvlak van de kast gegraveerde boogverdeling. De opstaande zijwangen hebben bovenaan tappannen voor de wieg en aan de voor- en onderzijde aan weerskanten een oog, waarin de tap met kogelgewricht van de onderste bus der ondersteuningsinrichting *oi* is geschroefd. Voorts is aan de voorzijde een scharnierende rijbeugel *rijb*, waaraan de wieg tijdens het vervoer wordt vastgezet. De *bovenaffuit* draagt ook het schild, dat een afsluitbare opening heeft ten behoeve van het richten op een voorgelegen richtpunt en een koker *ko* voor de wisscherklos.

Voor het *geven van de hoogterichting* zijn op een door de zijwangen gaande as 2 rondsels *r* aangebracht, welke op de getande richtbogen *rb* van de wieg werken. De rondsels worden buiten de rechterzijwang door tusschenkomst van kamraden en een worm gedraaid met behulp van het hoogtewiel *hw*.

Voor het *geven van de zijdelingsche richting* is links, voor aan de bovenzijde van de kast, een as draaibaar bevestigd; op die as is het breedtewiel *bw* gestoken. De bus, waarin de as loopt, is aan de linker zijwang verbonden. Door draaien aan het breedtewiel wordt de achterkant van de *bovenaffuit* naar links getrokken of naar rechts geduwd.

Beide richttoestellen kunnen onder het rijden worden ontlast.

De *opzet* (fig. 5). De verlengde linkertap van de wieg doet dienst als opzetdraagstuk. Op die tap is n.l. een as gestoken, welke overigens aan de linkzijdig van de bovenaffuit is bevestigd. Om deze as kunnen zoowel het voetstuk voor den opzet als de afstandtrommel *at* met richtarm *ra*₁ afzonderlijk of gezamenlijk draaien. De verdeeling op de afstandtrommel geeft richthoeken aan, welke worden afgelezen langs een wijzer *w* van het voetstuk van den opzet. Over het bovenste gedeelte van dit voetstuk is een slede *sl* door middel van een stelknop *sk*₁ naar links en rechts verschuifbaar voor het veronzijdigen van een in zijdelingsche richting scheeven stand van de spil der bovenaffuit (dus overeenkomstig het uitschakelen van den scheeven radstand bij affuiten met vaste radas). Op die slede bevindt zich de inrichting voor het met een stelknop *sk*₂ instellen van een bevolen terreinhoek, bij welk instellen de richtas van den boven in het voetstuk gestoken panoramakijker wordt gedraaid. Het weer terugdraaien van die richtas geschiedt, evenals het rechtstreeks richten op een doel, door draaien aan de stelknop *sk*₃, waarmee het geheele samenstel: voetstuk en afstandtrommel met richtarm *ra*₁ om hun gezamenlijke as worden bewogen (waarbij wijzer en richthoekverdeeling hun onderlingen stand dus behouden). Het instellen van den bevolen richthoek geschiedt door draaien aan de stelknop *sk*₃, waardoor de afstandtrommel langs den wijzer wordt gedraaid en dus tevens de richtarm *ra*₁ wordt meegenomen. Deze richtarm verandert bij zijn draaien van stand ten opzichte van een tweeden richtarm *ra*₂, welke vast aan den linker wiegtap is bevestigd.

De hier omschreven constructie van bovenaffuit, opzet, wieg en richttoestel voor de hoogterichting is die met zoogenaamden *onafhankelijken opzet*, waarvan beginsel en wijze van richten als volgt kunnen worden omschreven. De richter brengt met stelknop *sk*₃ de richtas van den kijker op het doel, of de aan den panoramakijker zich bevindende luchtbel voor den terreinhoek (nadat deze hoek met stelknop *sk*₂ is ingesteld) tot inspelen; hierbij draait de richtarm *ra*₁ over een boog, gelijk aan den terreinhoek. Stelt hij nu met stelknop *sk*₄ de trommel voor den bevolen richthoek, dan slaat die richtarm mede over dezen hoek uit. Kanon en wieg hebben aan deze bewegingen geen deel genomen, zoodat, uitgaande van een horizontalen stand van het samenstel kanon-wieg en van een op nul gestelden opzet (bij welke standen de merkstreepen op de beide richtarmen tegenover elkaar staan), de beide richtarmen na het richten en na het instellen van de richtgegevens een hoek met elkaar maken = richthoek ± terreinhoek = elevatiehoek. De hulprichter heeft nu slechts met het hoogtewiel de op beide richtarmen aangebrachte merkstreepen weer tegenover elkaar te brengen om aan het kanon de vereischte elevatie te geven. Verandert de richter den stand van de richtas van den kijker, wegens verandering van terreinhoek, of (en) den stand van de trommel in verband met een bevolen anderen richthoek, dan heeft de hulprichter de beweging van richtarm

ra_1 , slechts met het hoogtewiel te volgen om voor de hoogte gericht te blijven. Draait de hulprichter den onder groote elevatie staanden vuurmond op ten behoeve van het gemakkelijker kunnen laden, dan deelt omgekeerd de opzet niet in die beweging, zoodat de richter op het doel of hulprichtpunt gericht blijft. Vuurmond en opzet bewegen zich dus geheel onafhankelijk van elkaar ¹⁾).

De *wieg* (fig. 2, 4 en 6) is met tappen t in de tappannen van de bovenaffuit in een vertikaal vlak draaibaar; de linkertap draagt den reeds genoemden richtarm ra_2 met merkstreep. Het bovenvlak van de wieg vormt een glijbaan gl voor de klauwen van den vuurmond. In de daaronder liggende 2 cilindrische gedeelten is de *schietrem* opgenomen. Aan de achterzijde van de wieg kan het reeds genoemde kettingwiel voor het achter- en vooruitwinden van den vuurmond worden bevestigd. Vooraan bevindt zich aan weerszijden een arm, die een tap van de bovenste bus van de ondersteuningsinrichting oi grijpt.

De *ondersteuningsinrichting*, aldus tusschen wieg en bovenaffuit opgesloten, bestaat uit 2 in elkaar schuivende bussen, waarin zich een binnenste en een buitenste schroeflijnige veer bevinden. Naarmate de vuurmond minder elevatie en dus meer voorwichtigheid heeft, zijn de veeren sterker samengedrukt.

De *schietrem* (fig. 7) bestaat in hoofdzaak uit een teruglooprem en een vooruitbrenginrichting. Remcylinder rc en vooruitbrengcylinder vc zijn vast aan de wieg verbonden en met vloeistof gevuld. De in die cilindrs loopende zuigerstangen zijn aan de nok n van den vuurmond bevestigd en nemen dus aan diens terugloop deel. De remzuigerstang rzs draagt een zuiger, welke 2 ovale openingen o_1 heeft, waardoor de vloeistof uit het achterste deel van den cylinder in de holle zuigerstang kan stroomen, benevens openingen, waardoor die vloeistof zich naar vóór den zuiger kan verplaatsen. In deze zuigerstang loopt de kernstang ks , die vóór in den remcylinder is bevestigd en bij het terugloopen van den vuurmond dus gedeeltelijk buiten de remzuigerstang treedt. De kernstang heeft tegenover de ovale doorstromingsopeningen uitwendig 2 naar achter ondieper wordende groeven, en aan de achterzijde een vast ventielstuk vs met in de lengterichting verschuifbaar ventiel v , beide met doorstromingsopeningen. Rondom den remcylinder ligt een luchtcylinder lc , gedeeltelijk met vloeistof en gedeeltelijk met samengeperste lucht gevuld. Aan de achterzijde is in zijn wand een opening o_2 , waardoor verbinding is verkregen met de inwendige ruimte van den vooruitbrengcylinder, die met vloeistof is gevuld; op de voor-

1) Deze wijze van richten niet te verwarren met die bij de constructie met *onafhankelijke richtlijn*, toegepast b.v. bij 12 hw. l. 14. Hierbij volgt de vuurmond wél de beweging van de richtas van den kijker (terreinhoek) en geeft de hulprichter onafhankelijk van de beweging dier richtlijn aan den vuurmond den bevolen richthoek. De hulprichter heeft zich dus hier niet te bekommeren om veranderingen in den terreinhoek, wat voornamelijk bij het vuren op bewegende doelen een voordeel is.

uitloopzuigerstang *uzs* is een zuiger bevestigd, die vloeistofdicht door den cylinder loopt.

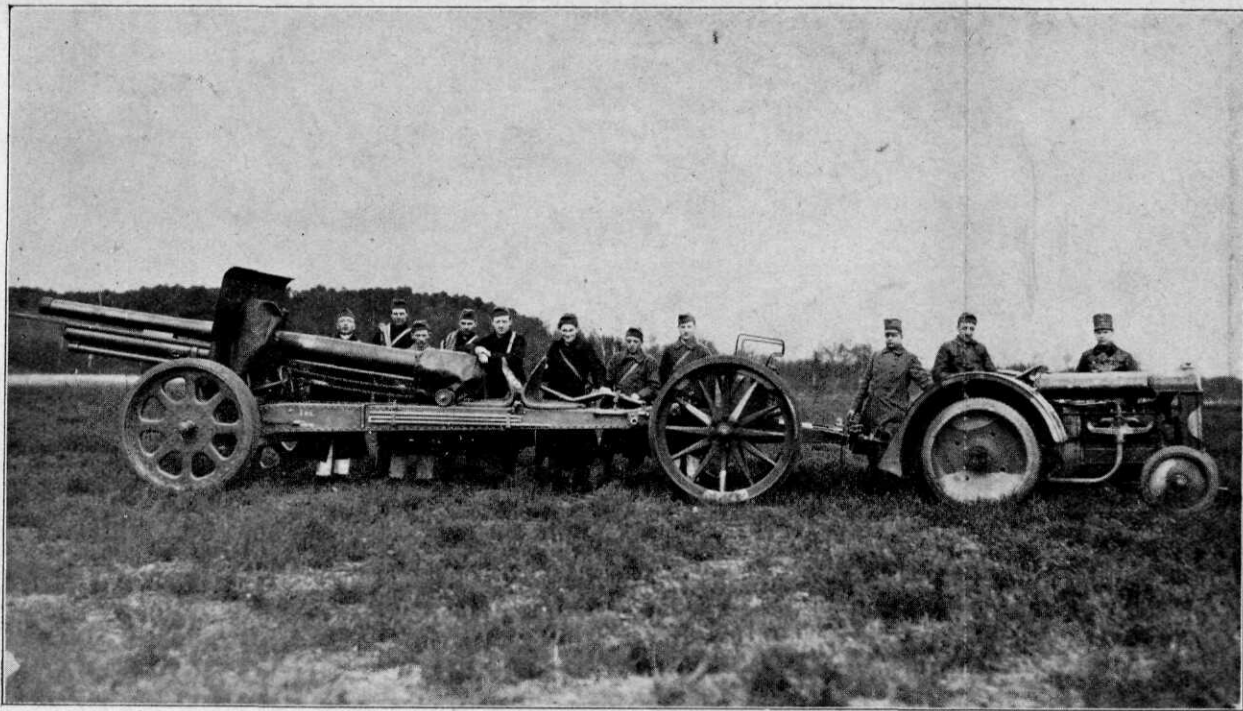
Bij het afgaan van het schot perst de zuiger van den remcylinder de vloeistof door zijn ovale openingen en de geleidelijk minder doorstroomingsgelegenheid gevende groeven op de kernstang langs ventielstuk en ventiel in de achterste holte van de zuigerstang, en door zijn andere openingen naar de voor in den remcylinder zich vergrootende ruimte. De zuiger in den vooruitbrengecylinder drukt de hierin zich bevindende vloeistof in den luchtcylinder, in welken de spanning van de lucht van ± 45 tot ± 90 atmosfeeren stijgt. Nadat de vuurmond tot stilstand is gekomen, drijft de samengeperste lucht de vloeistof weer naar den vooruitbrengecylinder, en dus diens zuiger met zuigerstang weer naar voren. In den remcylinder moet, omdat de kernstang weer in de zuigerstang dringt, de vloeistof zich in omgekeerde richting als bij den terugloop verplaatsen, waarbij thans het ventielstuk van de kernstang tegen het ventiel wordt gedrukt.

Naarmate meer elevatie wordt gegeven, wordt de remzuigerstang gedraaid door middel van een daarop, met een getanden sector, werkende regelstang *rs* (zie fig. 4); deze stang wordt gedraaid, omdat een daarop geplaatste arm, gaande door den rechter getanden richtboog van de wieg, een geleibaan in de rechterzijwang van de bovenaffuit moet volgen. Het gevolg van de draaiing van de zuigerstang is, dat de ovale openingen van den zuiger worden verplaatst ten opzichte van de groeven op de kernstang, waardoor de doorstroomingsruimte voor de vloeistof wordt verminderd. De terugloop van den vuurmond wordt op deze wijze van de normale grootste lengte van 1.5 M. tot 0.9 M. bij 45° elevatie verkort.

Gewicht van het afgelegde stuk	3650	KG.
Staartdruk van de gezamenlijke beenen	185	„
Gewicht van den vuurmond	1200	„
Lengte van het opgelegde stuk bij teruggetrokken vuurmond	6	M.
Idem met vervoerstang aangespannen achter Fordson- trekker, zonder voorwagen	$\pm 10,5$	„
Spoorbreedte (midden op midden van de raden) . . .	1,86	„
Breedte van het stuk tusschen de einden der radknoppen	2,25	„
Breedte van een velg	0,26	„
Middellijn van een rad	1,24	„

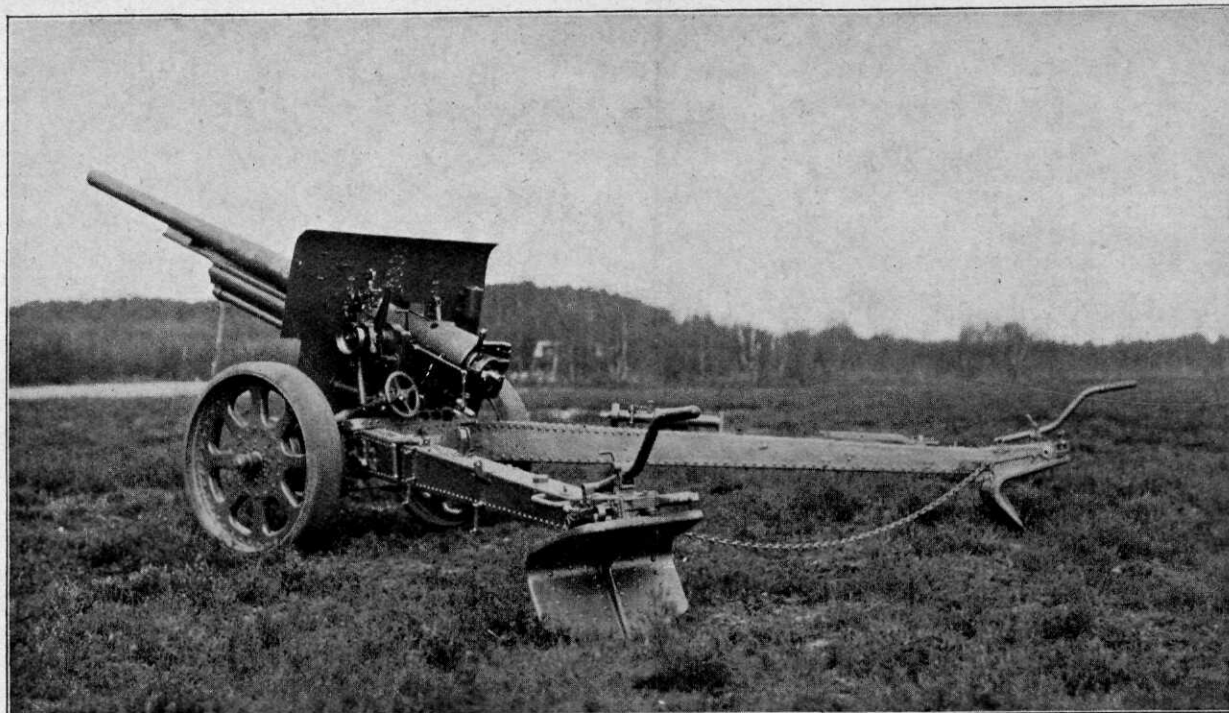
Dikte van het schild	3 mM.
Grootste breedte van het schild	1,90 M.
Hoogte van den bovenkant van het schild	2,00 „
Vuurhoogte	1,35 „
Hoogte van de monding bij 30° verhooging	± 3,2 „
„ „ „ „ „ 45° „	± 4 „
Grenzen voor de verhooging	— 2 tot + 45°.
Zijdelingsch schootveld	60 °.
Grootste aanvangssnelheid	750 M.
„ dracht	± 17 KM.
Normale grenzen voor den kanonterugloop	1,5—0,9 M.
Uiterste „ „ „ „	1,6—0,8 „
Kaliber	10,5 eM.
Lengte van den vuurmond	40 kal.
„ „ het getrokken gedeelte	± 33 „
Aantal trekken	32
Diepte „	1,25 mM.
Breedte „	± 4 „
„ velden	± 6 „
Trekhelling	± 6 °.

Fig. 1.

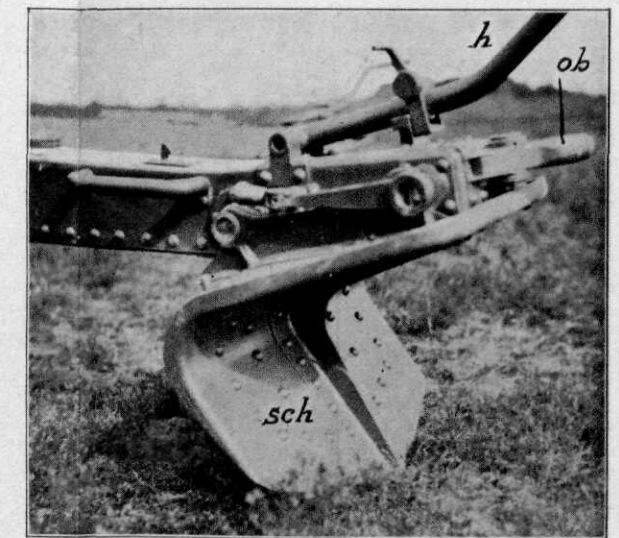
Kanon op marsch.

Fig. 2.

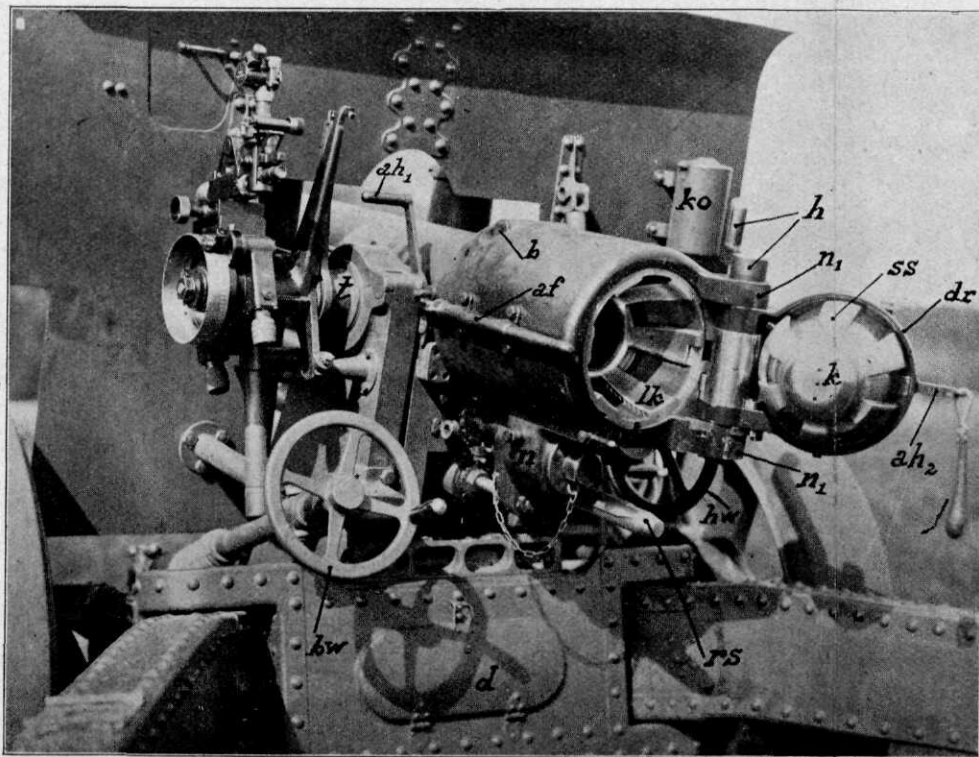
Kanon in stelling.

Fig. 3.

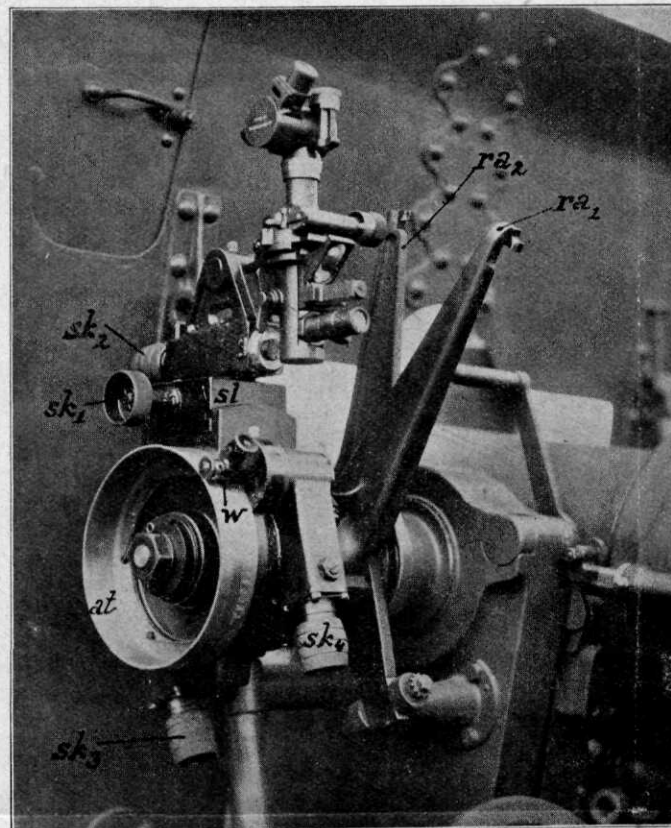
Schop.

Fig. 4.

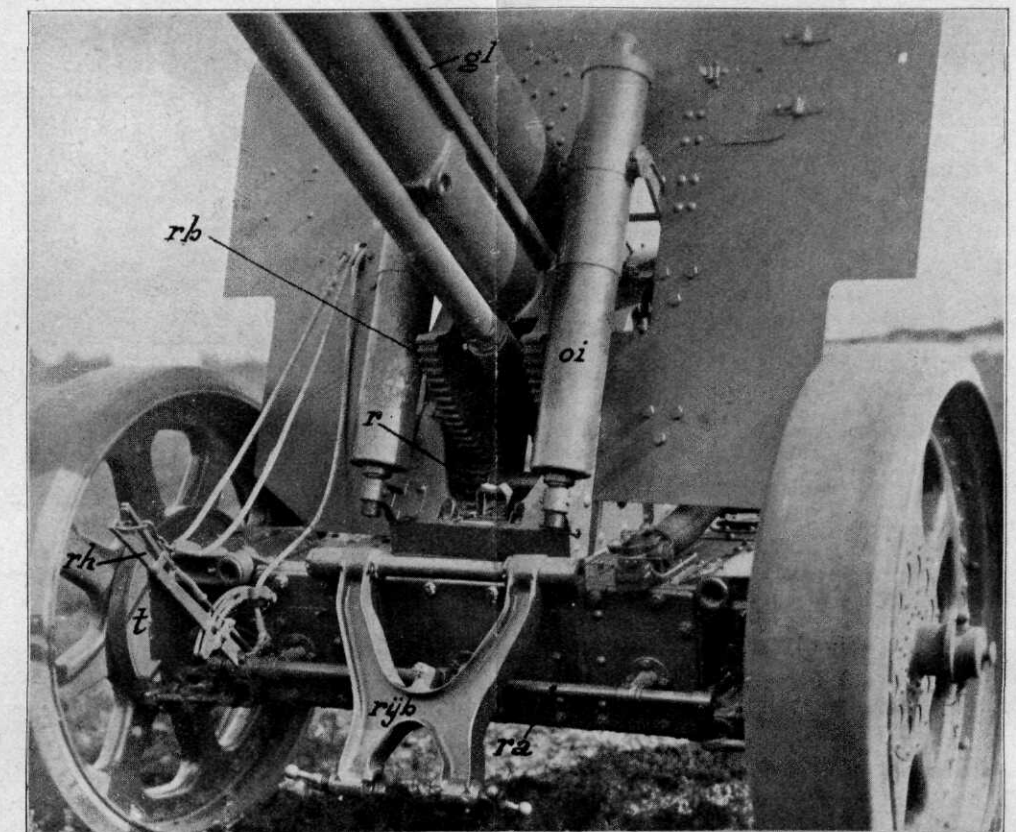
Geopend kanon.

Fig. 5.

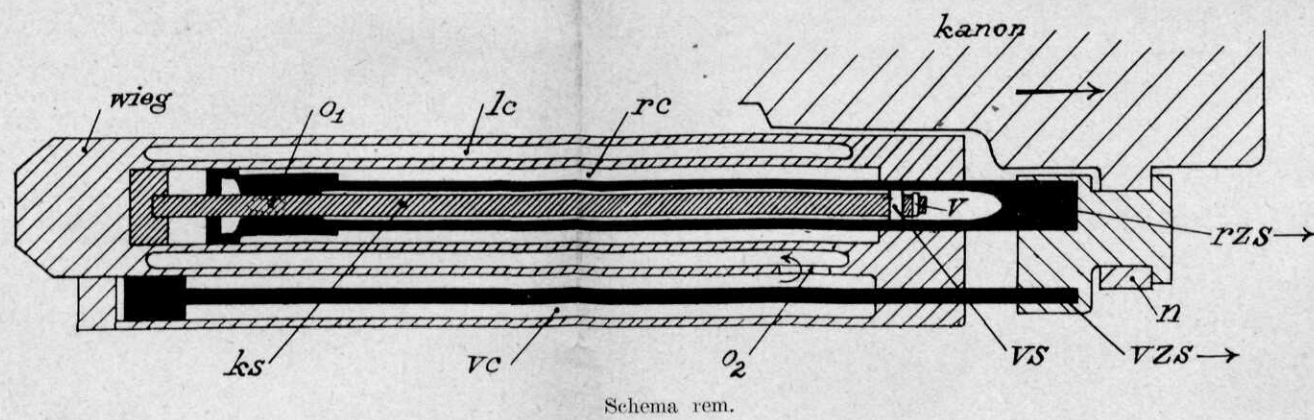
De opzet.

Fig. 6.

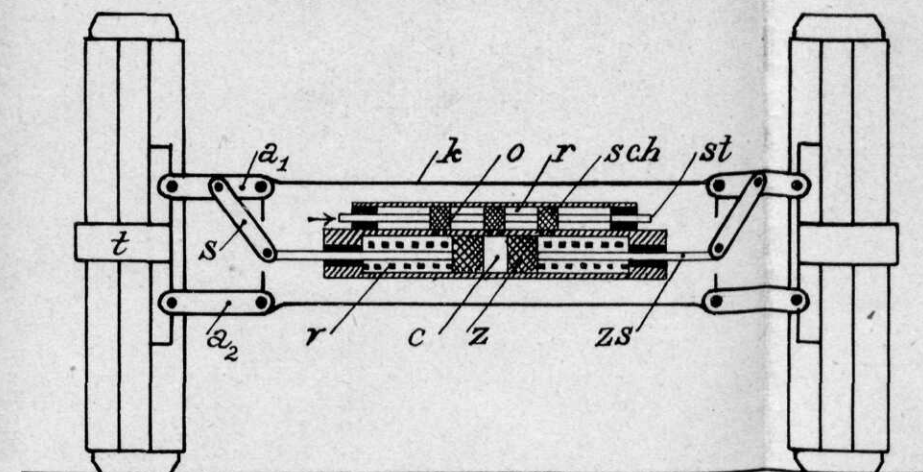
Kanon van voren.

Fig. 7.

Schema rem.

Fig. 8.

Schema veering der raden.

Voorzorgsmaatregelen tegen besmettelijke ziekten onder troepenpaarden.

DOOR

Dr. E. BEMELMANS,
Dirigeerend-Paardenarts.

De in deze vigeerende bepalingen zijn vastgesteld bij Beschikking van den Minister van Oorlog dd. 15 Februari 1904, IIe Afd. no. 87 Ad 1 daarvan luidt:

1. Paarden, welke van een garnizoen naar een ander garnizoen worden verplaatst en zullen worden ondergebracht in Rijksstallen, moeten hoogstens 18 uur vóór hun vertrek worden onderzocht.

Dit onderzoek heeft plaats op last van den Commandeerende-Officier of op verzoek van den eigenaar en geschiedt door een paardenarts of, bij gebreke van dien, door een burger-veearts.

Bij voorkeur wordt hiervoor de paardenarts, dienstdoende bij het korps, waartoe de paarden behooren, aangewezen, tenzij, in overleg met den eerstaanwezend-paardenarts van het garnizoen, een andere regeling wordt getroffen.

Worden bij dit onderzoek ziekteverschijnselen waargenomen, of is het bekend dat de paarden in aanraking of in dezelfde verblijfplaats zijn geweest met paarden, lijdende aan besmettelijke of heerschende ziekte, dan wordt gehandeld overeenkomstig het gestelde in Art. 19, 20 en 22 van de „Instructie betreffende den Veterinairdienst bij het Leger in tijd van Vrede”, vastgesteld bij beschikking van den Minister van Oorlog dd. 12 Nov. 1894, IIIe Afd. no. 105 (R.M. 1894 bladz. 407); id. „Vredesinstructie M.V.D.” 1927.

Na het onderzoek wordt bij gezondbevinding eene schriftelijke verklaring opgemaakt, welke vóór den afmarsch aan den geleider van de paarden wordt uitgereikt.

Genoemde verklaring moet inhouden:

- a. Naam en kwaliteit van den insteller van het onderzoek;
- b. Naam van de gemeente, waar het onderzoek heeft plaats gehad;
- c. Aantal paarden met den naam van het korps of korpsgedeelte of van den eigenaar, alsmede de mededeeling, dat de paarden door den afgever van de verklaring zijn onderzocht en bevonden aan geene ziekte te lijden en dat hij geen reden heeft te vermoeden, dat zij in dezelfde verblijfplaats of in aanraking zijn geweest met een paard, lijdende aan eene besmettelijke of heerschende ziekte;
- d. Datum van het onderzoek;
- e. Handteekening.

Bedoelde verklaring moet bij aankomst aan den commandant der stalwacht worden ter hand gesteld en strekt tot bewijs, dat de paarden hunne stallen kunnen betrekken.

Zij wordt den eerstaanwezend-paardenarts van het korps, waartoe de stallen behooren, bij diens komst in de stallen overgegeven ter oplegging in diens archief.

De eerstaanwezend-paardenarts van het korps, alsmede die van het garnizoen, hebben de bevoegdheid een contrôle-onderzoek in te stellen.

Mocht om de een of andere reden genoemde verklaring niet kunnen worden overlegd, dan zal daarvan onmiddellijk kennis worden gegeven aan een der paardenartsen van het garnizoen, door wiens tusschenkomst de paarden *onverwijld* (ik cursiveer) geneeskundig zullen worden onderzocht.

Bedoeld onderzoek strekt zich uit op de paarden van particulieren, die voor oefeningen of anderszins tijdelijk in Rijksstallen moeten worden ondergebracht.

Zoolang dit onderzoek niet heeft plaats gehad, kunnen de paarden tijdelijk in een „afzonderingsstal” worden geplaatst of in een van de andere paarden afgezonderd gedeelte der stallen worden ondergebracht.

Vóór 1904 werd de paardenarts telkens in de kazerne ontboden voor het onderzoek van troepen- en officierspaarden, welke van andere korpsen, hetzij in hetzelfde garnizoen, hetzij uit andere garnizoensplaatsen, ter opstalling in een andere kazerne aankwamen. Dit was voorgeschreven en hieraan werd streng de hand gehouden. Dit dateerde uit lang vervlogen tijden, toen gevallen van „kwade droes” onder onze troepenpaarden voorkwamen. Dat dit herhaald ontbieden in de kazerne van den paardenarts, hetgeen in groote garnizoenen soms meermalen op eenzelfden avond of des nachts plaats vond, zeer bezwarend voor den betreffenden paardenarts was, behoeft stellig geen nader betoog, te meer, daar dit onderzoek vrijwel steeds tot niets leidde. Wijlen Luitenant Kolonel OVERBOSCH als auctor intellectualis van vorenstaande voorzorgsmaatregelen, trachtte hiermede te bereiken, dat met de in deze heerschende sleur gebroken en het *onnoodig* bezwaren van den dienst der paardenartsen voorkomen werd. Uit het navolgende zal echter blijken, dat dit resultaat na ruim 20 jaren niet bereikt is.

De vraag, of aan de in vorenbedoelde beschikking geredigeerde geneeskundige verklaring, beschouwd van een deskundig standpunt, wetenschappelijke waarde toekomt, moet echter ontkennend worden beantwoord. Zoowel bij het onderzoek voor het vertrek, als bij aankomst van een paard, kan dit in het incubatie (uitbrek) stadium eener besmettelijke ziekte verkeeren, zonder dat van het waarnemen van ziekteverschijnselen sprake is; alleen door isoleering en observatie gedurende eenigen tijd is in deze absolute zekerheid te verkrijgen.

Al geeft de geneeskundige verklaring dus bedoelde zekerheid niet, zoo kan als vaststaand worden aangenomen, dat de kans van overbrenging van besmettelijke of heerschende ziekten door overplaatsing van troepenpaarden hier te lande sedert tal van jaren vrijwel uitgesloten is.

Bij het zich voordoen toch van besmettelijke of heerschende ziekten onder troepenpaarden moeten de paardenartsen zich stiptelijk gedragen naar de betrekkelijk dit onderwerp bestaande Wetten, Koninklijke Besluiten en Ministerieele Beschikkingen (Art. 19 Instructie M.V.D. 1894); id. art. 19 „Vredesinstructie M.V.D.” 1927.

Volgens de Wet van den 26en Maart 1920, S. 153, houdende bepalingen tot regeling van het Veeartsenijkundig Staatstoezicht (Veewet), mag geen vervoer en mogen geen verplaatsingen geschieden, wanneer bij paarden gevallen van *kwaden droes* en *huidworm*, *miltvuur*, *schurft* (sarcoptes) en *hondsdolheid* optreden. Van deze in de Veewet genoemde besmettelijke ziekten evenals van heerschende ziekten, zelfs bij sporadische gevallen van „influenza”, moeten de paardenartsen onmiddellijk bericht zenden aan den Chef M.V.D. (Art. 20 Instructie M.V.D.), die op zijn beurt daarvan kennis geeft aan de verschillende paardenartsen.

Volgens Art. 22 dierzelfde Instructie mogen in geen geval overplaatsingen van paarden geschieden, die ziek zijn of die nog als reconvalescent worden beschouwd.

Ad 2 van vorenbedoelde Ministerieele Beschikking van 1904 bepaalt tevens, dat paarden, rechtstreeks uit het buitenland aangevoerd, alvorens in de Rijksstallen te worden opgenomen, gedurende 15 dagen aan een quarantaine moeten worden onderworpen en daartoe gedurende dien tijd in afzonderingsstallen worden geplaatst of op andere wijze worden geïsoleerd.

Vorenstaande, letterlijk opgevat, zou niet van toepassing zijn op paarden, afkomstig uit stallen van handelaren of particulieren, ofschoon die paarden mogelijk eerst sedert eenige dagen uit het buitenland zijn aangevoerd, of in aanraking zijn geweest met paarden, kort geleden uit het buitenland betrokken. Teneinde de kans van overbrenging van besmettelijke ziekten door deze paarden tot een minimum te beperken, kunnen zij eveneens gedurende 15 dagen aan een quarantaine worden onderworpen.

Neemt men daarbij in aanmerking, dat de invoer van een paard slechts geschieden kan na daartoe vergunning te hebben bekomen van den Directeur van den Veeartsenijkundigen dienst; doch dat deze toestemming verleend wordt, onder voorbehoud van voorafgaand onderzoek aan de grens en dat aldaar of kort nadien, binnen enkele dagen na aankomst op zijn bestemming, waartoe eveneens toestemming behoort te worden verkregen, dit onderzoek wordt gecompleteerd door verplicht klinisch onderzoek op „kwade droes” door middel van de malleine toepassing, dan is het duidelijk, dat de kans van het over-

brengen van besmettelijke ziekten uit het buitenland door ingevoerde paarden uitgesloten is.

Dank zij het Veeartsenijkundig Staatstoezicht, dat o.a. omvat de zorg voor den algemeenen gezondheidstoestand van den veestapel, de wering en bestrijding van besmettelijke veeziekten en de wijze, waarop dit toezicht door de ambtenaren van den veeartsenijkundigen dienst wordt uitgeoefend, komen gevallen van kwade droes en huidvorm, miltvuur, schurft (*sarcoptes*) en hondsdoelheid bij burgerpaarden bij hooge uitzondering voor.

Tijdens groote legeroefeningen vindt toch zeer zeker door inkwartiering steeds contact plaats van burger- met troepenpaarden; eveneens heeft geregeld contact plaats van troepen-, officierspaarden, bereden door officieren en onderofficieren, met manege- en handelspaarden, tijdens het gezamenlijk buitenrijden; zulks is eveneens het geval bij deelname aan concoursen-hippique, evenals bij deelname aan jachtritten; voorts komen paarden van leveranciers, mest- en turfrijders, enz., enz., dagelijks in de kazerne.

Tot het optreden van besmettelijke ziekten geeft dit evenwel nimmer aanleiding.

Het komt tevens herhaaldelijk voor, dat, bij het niet naar behooren uitoefenen van contrôle door den wachtcommandant, opstalling van paarden geschiedt, alhoewel zij niet voorzien zijn van bedoelde gezondheidsverklaring. Dit betreft meer speciaal troepen- en officierspaarden, welke tot het regiment behooren. Mij is niet bekend, dat dit ooit tot een besmetting aanleiding gegeven heeft.

Sluiten wij de gevallen van „*kwade droes*” (*malleus*), welke voorgekomen zijn bij geïnterneerde paarden tijdens de mobilisatie, uit welke gevallen m.i. op rekening zijn te stellen van het niet treffen van voorzorgsmaatregelen op een tijdstip, waarop zulks in de allereerste plaats noodzakelijk was, evenals de besmettingsgevallen bij enkele van onze troepenpaarden, welke daarvan het rechtstreeksche gevolg waren (in totaal zijn 13 paarden gedood), dan kan gezegd worden, dat gedurende de laatste 40 jaren hier te lande bij legerpaarden gevallen van *kwade droes* van de slijmvliezen van de luchtwegen (neus-longen) of van de huid (*dermatitis malleosa ulcerosa*) niet zijn voorgekomen.

Kwade droes (morve, Rotz, glanders) is eene specifieke besmettelijke ziekte van het paardengeslacht, welke eveneens op den mensch kan overgaan. Infectie, hetzij onmiddellijk van het eene dier op het andere, hetzij middellijk door tusschendragers, als stallen, tuigen, enz. is de eenige oorzaak.

Door middel van de malleinetoepassing is men in staat, eene niet zichtbare kwade droesaandoening met zekerheid reeds in den aanvang der ziekte te erkennen.

Huidworm (*farcin*, Hautrotz, farcy) is dwade droes, die, in plaats van in de luchtwegen, in de huid zetelt.

Gezien de wettelijke maatregelen, welke trouwens algemeen ook in

het buitenland voorgeschreven zijn, tot het voorkomen van dit ernstige besmettelijk lijden, is de kans van besmetting van onze troepenpaarden in gewone omstandigheden uit te sluiten.

Zeer sporadisch komt *miltvuur* bij legerpaarden voor; mij zijn in ruim 25 jaren slechts twee gevallen bekend, waarbij langs bacteriologische weg met zekerheid vastgesteld werd, dat de dood dezer beide troepenpaarden aan miltvuur te wijten was.

Wanneer men nu in aanmerking neemt, dat besmetting van miltvuur vrijwel nimmer van dier op dier, doch steeds door de opname van hooi, haver, stroo en water plaats vindt, welke door bloed van aan miltvuur lijdende en gestorven dieren besmet zijn, en dat de dood zeer acuut binnen de 12—48 uren, zelfs peracuut, d.i. plotseling intreedt, dan volgt hieruit, dat besmettingsgevallen van miltvuur door de „Voorzorgsmaatregelen” van 1904 niet kunnen worden belet en dat zoo nu en dan miltvuur bij een troepenpaard optreedt.

Merkwaardig is in deze, dat het aantal gevallen van miltvuur onder het vee veel geringer is, sedert den aanvang van den wereldkrijg, tengevolge waarvan aanvoer van Russische haver hier te lande niet meer geschiedt.

Schurft (gale, Räude, scabiës) is een huidziekte, welke door mijten veroorzaakt wordt; deze kunnen door ligstroo, poetsgereedschap, enz. van het eene op het andere dier overgaan en daarbij, onder gunstige omstandigheden, hetzelfde lijden veroorzaken. Zij geeft zich op verschillende wijze te kennen, afhankelijk van de soort van mijten en de hierdoor aangetaste lichaamsonderdeelen, den duur der ziekte en den graad van gevoeligheid van het dier. Daarna kan men jeukte, afschubbing, uitvallen der haren, puistjes, blaasjes en korsten waarnemen. Door bijten, schuren enz. kan de huid hier en daar bloederig worden en met korsten bedekt raken. Allengs wordt zij door de aanhoudende prikkeling verdikt, ruw en verkrijgt plooiën en kloven.

Door deze veranderingen lijdt de huidademhaling; bovendien voeden de paarden zich slecht, vooral ook door de voortdurende onrust.

De schurft breidt zich gewoonlijk snel uit. Het voorttelingsvermogen der mijten (door eierleggen) is verbazend groot en zij verplaatsen zich van het eene huidgedeelte naar het andere.

Bij het paard komen drie soorten van schurftmijten voor, n.l. de sarcoptes of gravende mijt, de dermatocoptes of zuigende mijt en de dermatophagus, welke zich met haren en epidermusselhubben voedt. Het zou ons te ver voeren in dit tijdschrift op deze soorten nader in te gaan.

Evenals de schurft (scabiës) komt *hondsdolheid* (lyssa), dank zij de prachtige werking onzer Veewet, bij hooge uitzondering onder burgerpaarden voor. De kans van overbrenging van een dezer ziekten door verplaatsing van troepenpaarden kan dan ook gerust uitgeschakeld worden. Behalve dwade droes, miltvuur, schurft en hondsdolheid, welke met name in de Veewet zijn genoemd, komen bij het paard

andere besmettelijke en parasitaire ziekten voor, welke ook voor troepenpaarden van belang zijn. Art. 45 van § 5 slotbepalingen van voornoemde Veewet zegt n.l., dat bij algemeenen maatregel van bestuur kan worden bepaald, dat de voorschriften van dezen titel geheel of gedeeltelijk zullen worden toegepast tot wering en bestrijding o.a. van: *de huidschimmelziekte*, de *goedaardige droes* en de *borstziekte* der paarden.

Huidschimmelziekte (*trichophytic*) wordt veroorzaakt door herpes en favus. Deze huidschimmelziekte treedt veelal op bij de in Ierland aangekochte remontepaarden, aan wier huidverzorging voordien vrijwel nooit aandacht is geschonken. De aandoening is, in den regel bij uitgebreid voorkomen, hardnekkig en bij schijnbare genezing volgt steeds recidieve. Doordat de Iersehe remonten het Cavaleriepaarden depôt passeeren, alvorens indeeling in den troep volgt, is de kans van optreden dezer schimmelziekten gering te achten.

Alhoewel de benaming daartoe aanleiding kan geven, zoo staat de *goedaardige droes* (gourme; Drûse; strangles) in geenerlei verband tot de kwade droes (malleus).

Het is een besmettelijke aandoening van de slijmvliezen van neus en keel, welke door den specifiek droestrepococcus uitsluitend bij het paardengeslacht veroorzaakt wordt. Het is een jeugdziekte, vandaar haar voorkomen in depôts, fokcentra en op handelstallen. De verspreiding geschiedt door direct contact van paard op paard en door tusschendragers als drinkbakken, kribben, enz., welke met droesetter zijn bevuild.

Verloopt de ziekte normaal (typische vorm), dan treedt na een uitbrekestadium van enkele dagen koorts op, welke tot $\pm 39^{\circ}$ C. stijgt; geleidelijk wordt meer en meer etter uit de neusgaten afgescheiden, gedurende 8—14 dagen. De onderkaakslymphklieren zijn gezwollen, warm, pijnlijker; er ontwikkelt zich een absces, dat steeds neiging vertoont naar buiten open te breken. Dit is te bevorderen door chirurgisch ingrijpen, waardoor de genezing bespoedigd wordt.

Van belangrijke beteekenis voor onze troepenpaarden is, dat door het doorstaan van goedaardige droes geheele of gedeeltelijke immuniteit voor het verdere leven rest.

Wanneer men nu in aanmerking neemt, dat onze legerpaarden zonder uitzondering, alvorens hunne indeeling bij de regimenten geschiedt, het remonte- en het Artillerie- of Cavalerie paardendepôt passeeren, alwaar zij, indien daarvoor vatbaarheid bestond, met goedaardigen droes besmet zijn geweest dan volgt hieruit, dat de kans van overbrenging van dit besmettelijk lijden op- en door overplaatsing van in den troep ingedeelde paarden uit te sluiten is.

Ditzelfde is van toepassing op de „zoogenaamde” besmettelijke borstziekte, een lijden, waaraan men abusievelijk dezen naam gegeven heeft. Van dit lijden, de eigenlijke influenza van het paard, heb ik de klinische, bacteriologische en epidemiologische overeenkomst met de endemische (seizoens) influenza van den mensch op overtuigende wijze

aangetoond. De aandoening van de longen en het borstvlies is hier secundair en het gaat dus niet aan, deze ziekte te noemen naar de mogelijk optredende verwikkelingen.

Wanneer we nu weten, dat het niet gelukt deze ziekte kunstmatig over te brengen en experimenteel kan worden bewezen, dat dit lijden van autochthonen oorsprong is, de besmetting dus niet van buitenaf geschiedt, dan volgt hieruit, dat de kans van overbrenging ook voor dit lijden op- en door overplaatsing van troepenpaarden uiterst gering te achten is.

Gezien dat de kans van het overbrengen van besmettelijke ziekten door overplaatsing van in den troep ingedeelde- en op de contrôle voorkomende officierspaarden zoo goed als uit te sluiten is, zou men geneigd zijn tot de gevolgtrekking, dat het onderwerpen van deze paarden aan een geneeskundig onderzoek bij vertrek uit een garnizoen, waarin geen besmettelijke ziekten voorkomen, geen zin heeft. Reeds deelde ik mede, dat aan de voorgeschrevene geneeskundige verklaring geen wetenschappelijke waarde kan worden toegekend. Te meer zou men tot zoodanige gevolgtrekking geneigd zijn, wanneer men bedenkt, dat het ten eenenmale absurd is, iederen dienstplichtige van bewegingsvrijheid of verlof terugkeerend bij zijn komst in de kazerne aan een geneeskundig onderzoek door een officier van gezondheid te onderwerpen.

Toch ken ik waarde toe aan het onderzoek van troepenpaarden bij overplaatsing. Niet zoozeer om daardoor de kans van het overbrengen van besmettelijke ziekten te voorkomen, doch meer speciaal met het oog op het voorkomen van overplaatsing van kreupele, verwonde of voor andere aandoeningen in behandeling zijnde paarden buiten weten van den paardenarts. Tevens kan deze daardoor aan zijne verplichtingen gevolg geven, door zijn collega in het garnizoen, waarheen de paarden gedirigeerd worden, de inlichtingen te verschaffen omtrent de ziekten, behandelingswijze enz., als in Art. 22 van de Instructie M.V.D. voorgeschreven.

Wijlen Lt.-Kol. OVERBOSCH beaamde volkomen mijn standpunt inzake de voorgeschrevene geneeskundige verklaring. Ook volgens hem was deze met het oog op het eventueel overbrengen van besmettelijke ziekten te beschouwen als een vlag, welke de lading bij lange niet dekte.

Ware zulks wèl het geval, dan doet zich toch nog helaas het feit voor, zooals hieronder zal blijken, dat tal van paarden in Rijksstallen aankomen, niet voorzien van de vorenbedoelde gezondheidsverklaring.

Door detacheringen, overplaatsingen, oefeningen, deelname aan concoursen hippique, jachtritten van de K. M. Sportvereniging, enz. vindt voortdurend een komen en gaan van paarden plaats. Behalve de hier vermelde komt het voor, dat zonder geneeskundige verklaring aankomen paarden, welke:

1e. afkomstig zijn uit een garnizoen, alwaar een paardenarts aan-

wezig is, omdat door nalatigheid van den eigenaar of diens oppasser de geneeskundige verklaring niet werd gevraagd;

2e. thuisbehooren in nabij gelegen garnizoenen na oefeningen of transporten langs den weg voor stalling van slechts enkele uren;

3e. terugkeeren van afzonderlijke detachementen en van oefeningsreizen door stafofficieren en van leeraren en leerlingen van de Hoogere Krijgsschool.

Niettegenstaande met zekerheid bekend is, dat deze paarden *niet* in dezelfde verblijfplaats of in aanraking zijn geweest met paarden, lijdende aan eene besmettelijke ziekte, zelfs elk contact met andere paarden vermeden is en het vervoer in gedesinfecteerde spoorwagens plaats vond, moet, bij het vasthouden aan het onderzoek vóór het opstallen de betrokken paardenarts in de kazerne verschijnen.

Van de aankomst dezer paarden zonder gezondheidsverklaring zal, zooals op 2 na de laatste zinsnede van ad 1 der genoemde „Voorzorgsmaatregelen” bepaalt, *onmiddellijk* kennis worden gegeven aan den betrokken paardenarts, door wiens tusschenkomst deze paarden *onverwijld* geneeskundig worden onderzocht. Bedoelde paardenarts heeft zich dus ten opzichte van vorenbedoelde gevallen als het ware een voortdurend huisarrest op te leggen, ten einde steeds *onverwijld* voor dit doel in de kazerne te kunnen zijn.

Afgezien van het feit, dat het ten eenenmale geen zin heeft, den betrokken paardenarts onverwijld in de kazerne te doen verschijnen, zoo moeten, wanneer er nu aan vastgehouden wordt dit onderzoek te doen geschieden vóór het opstallen, aangekomen paarden *noodzakelijk* wachten, omdat:

1e. de aankomst der treinen, waarmede het vervoer geschiedt, in den regel zoodanig valt, dat de paarden meestal in den laten middag in de kazerne aankomen, alwaar alsdan de dienstdoende paardenarts niet aanwezig is;

2e. op het uur van aankomst der paarden in de kazerne geen staat te maken valt, zelfs al is men met het vermoedelijk uur van aankomst van den trein in kennis gesteld;

3e. toch eenige tijd tuschen het waarschuwen van den paardenarts en diens komst in de kazerne verloopt.

In den regel kan gezegd worden, dat de van oefeningsreizen terugkeerende paarden, waarvan bericht is ontvangen, dat zij niet voorzien zijn van eene gezondheidsverklaring, *nimmer* op den vooraf aangegeven tijd aankomen. Integendeel moet steeds een of meer uren daarop worden gewacht, hetgeen niet alleen zeer tijdroovend is, maar tevens voor de betrokken paardenartsen een groot inconveniënt oplevert. Herhaaldelijk komt het toch voor dat op denzelfden avond zelfs enkele malen een tocht naar de kazerne wordt gemaakt, doch dat de paarden

nog steeds niet aangekomen zijn en zij eerst in den loop van den volgende dag verschijnen.

In verband met het vorenstaande, komt het mij overbodig voor, nader te betoogen, dat het onmiddellijke opstellen der paarden, welke vermoeid zijn van het transport, zelfs al is de weersgesteldheid gunstig, in het wel begrepen belang is dezer te verzorgen dieren evenals in dat van hunne geleiders.

Volgens mij is het noodzakelijk het geneeskundig onderzoek dezer afzonderlijk opgestalde troepenpaarden eerst den volgende ochtend te doen geschieden, en wel omdat:

1e. een betrouwbaar onderzoek niet mogelijk is na zonsondergang of des nachts, wanneer het daglicht komt te ontbreken; over behoorlijk kunstlicht heeft men evenmin de beschikking;

2e. door dezen maatregel meer zekerheid is te verkrijgen voor een juist onderzoek. Van een vermoeid paard toch zijn lichaamstemperatuur, pols, ademhaling en slijmvliezen abnormaal;

3e. daardoor de kans vrijwel uitgesloten is, dat parasitaire (huid) ziekten aan het oog ontsnappen.

Op grond nu van de laatste zinsnede van de „Voorzorgsmaatregelen” is het doen wachten van aangekomen troepenpaarden, alvorens de stallen te betrekken, *ten eenen male overbodig*. Deze zinsnede toch luidt: „Zoolang dit onderzoek niet heeft plaats gehad, kunnen de paarden *tijdelijk* in een *afzonderingsstal* worden geplaatst of in *een van de andere paarden afgezonderd gedeelte* der stallen worden ondergebracht”. Aan duidelijkheid laat m.i. deze bepaling niet te wenschen over.

Tot 1925 kwam het nog voor, dat aan de opvolging van dit laatste voorschrift de hand niet werd gehouden en paarden moesten wachten, alvorens te worden opgesteld, tot de betrokken paardenarts in de kazerne kwam. Door den toenmaligen Inspecteur der Cavalerie is in dit jaar gelast, een van de andere paarden afgezonderd gedeelte der stallen aan te wijzen, waar de van elders komende paarden, die niet van de bedoelde gezondheidsverklaring zijn voorzien, *dadelijk* bij aankomst kunnen worden ondergebracht; zij behoeven dus niet meer op de komst van den paardenarts te wachten om te worden gestald.

In het vorenstaande heb ik aangetoond, dat deze laatste bepaling werkelijk in het belang van het paard is gegeven; daarenboven meen ik tevens duidelijk te hebben aangetoond, dat het tevens in het belang van een nauwkeurig onderzoek is, dat zulks bij deze afzonderlijk opgestalde paarden later plaats vindt. Zooals bekend zijn bij aankomst van vermoeide paarden o.a. pols en temperatuur niet normaal.

Nochtans eischt de bepaling, dat de betrokken paardenarts vaak onder de meest ongunstige omstandigheden en onder zulke, waarbij een betrouwbaar onderzoek uitgesloten is, dit onderzoek *onverwijld* instelt.

Wanneer men nu in aanmerking neemt, dat het Koninklijk Besluit van 26 Mei 1926, no. 203, het onderzoek van vee, waaronder dus ook paarden, verplichtend stelt tusschen zonsop- en zonsondergang, dan meen ik met het vorenstaande te hebben aangetoond, dat het onverwijld ontbieden van den betrokken paardenarts voor het onderzoek van militaire paarden, welke zonder geneeskundige verklaring aankwamen, als een overbodige verzwaring van diens dienst moet worden beschouwd. In verband hiermede acht ik wijziging van de betreffende voorzorgsmaatregelen noodzakelijk. Wellicht ten overvloede geef ik in deze de meening weer van Dr. E. BERGER, directeur van den veeartsenijkundigen dienst, luidende:

„Indien gelegenheid bestaat voor het doelmatig afzonderen, zoo komt het mij in het algemeen wenschelijker voor, het onderzoek den volgenden ochtend te doen geschieden bij de komst van den betreffenden paardenarts in de kazerne en zulks met het oog op meer zekerheid voor een juist onderzoek, dan de paarden op andere tijden dan tusschen zonsop- en zonsondergang te keuren.” Ook de heeren Dr. OVERBEEK, Dr. PICARD, TEN HOOPEN en KLAUWERS, Inspecteurs van den Veeartsenijkundigen dienst, tot wie ik mij in deze wendde, verklaarden dat „het veel meer aanbevelenswaardig is om paarden, welke des avonds aankomen, af te zonderen, totdat volle daglicht een geneeskundig onderzoek mogelijk maakt”.

In 1925, 1926, evenals in 1927 zijn de paarden van de buitenlandsche deelnemers aan het Internationaal Concours Hippique „Holland” tijdens hun aanwezigheid in Den Haag ondergebracht in Rijksstallen. Voor wat betreft deze opstalling, moest o.a. volgens advies van den Chef M.V.D. aan de volgende voorwaarden worden voldaan:

tijdige mededeeling aan den Chef van het Veterinair Hospitaal te 's-Gravenhage van het tijdstip, waarop de bedoelde paarden vermoedelijk aan de stallen zullen aankomen, zoodat genoemde Chef (*ook na zonsondergang of des nachts*) een onderzoek kan instellen naar den gezondheidstoestand der paarden, voornamelijk met het oog op *schurft* en *kwade droes*; deze paarden in een afzonderlijken stal bij elkaar te plaatsen.

Stelt men zich nu voor oogen, dat krachtens het bepaalde bij Min. Beschikking van 15 Juni 1922 (Nederl. St.Ct. van 19 Juni 1922 no. 117) het verbod van invoer niet toepasselijk is op eenhoevige dieren, op de voor ons leger aangekochte Iersche remontepaarden, op paarden in grensverkeer en volgens sub c. op paarden, bestemd om deel te nemen aan hier te lande te houden rennen, harddraverijen en concoursen hippique, behoorende bij circussen of bestemd voor diergaarden, indien bij den invoer wordt getoond een vergunning van den Directeur van het Veeartsenijkundig Staatstoezicht, hetgeen voor de paarden van de buitenlandsche deelnemers aan voornoemd concours „Holland” het geval was, zoodat zij van onderzoek waren vrijgesteld,

dan vraagt men zich af, met welke bedoeling de betroffen Chef M.V.D. nog van deze concourspaarden een extra onderzoek eischte en wel uitsluitend op *schurft* en *kwade droes*, te meer, omdat zij opgesteld werden in een stal, alwaar zij, zoowel onderling, als van onze troepenpaarden, *volkomen* geïsoleerd waren en bleven.

Klaarblijkelijk achtte de betreffende veterinaire autoriteit juist voor deze twee met name genoemde ziekten de kans van overbrenging door bedoelde concourspaarden grooter.

Bezien van deskundig standpunt, is mij echter niet duidelijk, waarom juist uitsluitend van deze beide ziekten sprake is. Daarenboven is vorenbedoelde vrijstelling van onderzoek, gebaseerd op jarenlange ervaring in deze opgedaan, n.l. dat dergelijke kostbare paarden, welke aan hippique wedstrijden in het buitenland gaan deelnemen, fit en well zijn. Dit is trouwens ook het algemeen ingenomen standpunt in het buitenland; nimmer is aan de paarden van onze concoursruiters ooit iets bij invoer in Duitschland, in Engeland, in Frankrijk en Amerika in den weg gelegd. Desalniettemin werd door den Chef van den M.V.D., zoowel in 1925, 1926 als in 1927, onderzoek op kwade droes geëischt!

Zooals gebleken is, moet men echter aannemen, dat een *uitwendig* onderzoek op kwade droes geheel onvoldoende is te achten; immers ook wanneer inwendig geen verschijnselen van dit besmettelijk lijden worden geconstateerd, is daarmede nog niet bewezen, dat geen kwade droes aanwezig is. Daartoe is, wil het in te stellen onderzoek eenige waarde hebben, de toepassing van malleine (oogreactie) noodzakelijk. Alhoewel bedoelde paarden al officieel van deze toepassing vrijgesteld waren door het Veeartsenijkundig Staatstoezicht, zou, gezien de gestelde voorwaarde en niettegenstaande de „geïsoleerde” opstalling in Rijksstallen, uit wetenschappelijk standpunt bezien, het onderzoek op kwade droes door middel van malleine alsnog dienen te worden ingesteld.

Zoowel de voorwaarde van onderzoek op malleus, als de aanwending van malleine, moeten voor deze paarden ten eenen male overbodig worden geacht, niet echter, zooals het argument luidde, omdat zij bij aankomst alhier reeds 12 dagen in ons land waren verbleven, doch uitsluitend volgens de overwegingen, waarop de vrijstelling van onderzoek bij invoer volgens langjarige ervaring is gebaseerd.

Met het oog op stalling in Rijksstallen, ook al geschiedt dit — volkomen geïsoleerd — is het zeker gewenscht, deze paarden aan het gebruikelijke algemeen onderzoek te onderwerpen.

Met vorenstaande meen ik te hebben aangetoond, dat van wetenschappelijk standpunt ook voor buitenlandsche paarden, welke aan concoursen hippique komen deelnemen, bij voorhandene gelegenheid tot afzonderlijk opstallen, een betrouwbaar onderzoek alleen kan worden ingesteld op een tijdstip, waarop het volle daglicht dit in alle opzichten mogelijk maakt. In verband hiermede zou het in het welbegrepen belang zijn geweest van deze kostbare paarden, welke kort voordien

belangrijke prestaties (in casu te Hilversum en Hoofddorp) geleverd hadden, daarenboven vermoeid waren van het transport, wanneer zij zonder eenige vertraging waren opgesteld in een rustigen welverzorgden stal, alwaar zij zoowel onderling als van onze troepenpaarden volkomen geïsoleerd waren.

Uit vorenstaande moge gebleken zijn, dat de verouderde militair veterinaire bepalingen, beschikkingen enz. in afzienbaren tijd noodzakelijk aangepast dienen te worden, zoowel aan de huidige inzichten onzer meerdere kennis in het wezen en de bestrijding van besmettelijke ziekten bij troepenpaarden, als aan de betreffende wetten, voorschriften en besluiten van den burgerlijken veartsenijkundigen dienst.

Het is te hopen, dat militair veterinaire adviezen voortaan in dien zin zullen worden verstrekt.

Tactisch-Applicatorische Studie ¹⁾

DOOR

Jhr. J. TH. ALTING VON GEUSAU,

Majoor van den Generalen Staf,

en

M. W. L. VAN ALPHEN,

Kapitein van den Generalen Staf,

Leeraren aan de Hoogere Krijgsschool.

Behandelt: Terugtocht van een D.G.

Kaarten: 1 : 200.000 Zuid- en Middenblad.

1 : 50.000 's-Hertogenbosch en Rhenen.

Inleiding. Réeds meermalen werd ons gevraagd om een terugtocht uit te werken. Wij hebben het genoegen hieronder aan dat verzoek gevolg te geven.

De *opzet* is ongeveer ontleend aan eene episode uit een oefening, waaraan wij deelnamen. Het is met toestemming van den leider dier oefening, dat wij die episode benutten. De *uitwerking* en de verschillende *bevelen* zijn natuurlijk geheel voor onze rekening.

Algemeene Oorlogstoestand.

In een bondgenootschappelijken oorlog tusschen Roode Westelijke en Zuidelijke Mogendheden enerzijds en Blauwe Noordelijke en Oostelijke anderzijds, hebben in September 1927 hevige gevechten plaats gehad in Noord-Brabant en aan de Nederlandsche kusten, tengevolge waarvan de Blauwe troepen zijn teruggegaan tot in de algemeene lijn Amsterdam — Utrecht — Vreeswijk — Zalt Bommel — 's-Hertogenbosch — Helmond — Venlo — O.waarts. In Noord-Brabant staan de Blauwe troepen tusschen 's-Hertogenbosch en Helmond aan de Zuid-Willemsvaart in nauwe gevechtsaanraking met de Rooden.

Aldaar is sedert 25 September de strijd tot stilstand gekomen.

Bijzondere Oorlogstoestand Blauw.

Tot het IIe Blauwe leger behooren o.m. de II, III en IV D.G.

Voor opstelling zie schets I.

Op 3 October ontvangt C.-II D.G. de bevelen gemerkt **A, B, C, D en E.**

Uit andere bijzondere bevelen voor 3/4 October van C.-II Lr. blijkt nog voor C.-II D.G.:

Eindstation munitie: Arnhem.

Eindstation levensmiddelen: Ede.

Eindhoven benzine, enz.: Leeuwen.

¹⁾ In deze studie heeft men nog niet kunnen rekening houden met de afkortingen voorkomende in No. 54a Bijlagen Voorschrift Geheime Berichtenwisseling.

Eindstation geniematerieel: Dieren.
 Evacuatieplaats gewonden: Ede—Wageningen.
 Evacuatiestation paarden: Elst.
 Verzamelplaats krijgsgevangenen: Westervoort.

Op 3 October zijn nog de volgende telefonische bevelen uitgegaan van C.-II Lr.:

3.30 voorm. Aan C.-II D.G.: Oss wordt op 4 October op nader bevel geheel ontruimd.

6.30 voorm. Aan C.-II D.G.: Heden vanaf 10.00 voorm. zijn de nieuwe eindstations in werking.

Eindstation Wijchen 6.00 voorm. opgeheven.

4.00 voorm. Aan C.-Aut.T.

a. Geef onmiddellijk bevel aan 1-I Aut.T. na terugkomst in de legeringsplaats den marsch voort te zetten naar nieuwe eindstation Ede over Winssen—Renkum. Legert te Ede. Ter beschikking C.-II D.G.

b. Dirigeer Bat. Geneesk. Vervoer naar Arnhem, alwaar gelegerd wordt.

Voorts behoort o.m. tot de taak van de Strategische Ver.V.A.:

Aan C.-II Lr. gegevens verstrekken betreffende 's vijands toestand en zijne verplaatsingen in een aangegeven rayon Zuid van Tilburg. Daartoe zullen periodiek worden verkend (e.q. gefotografeerd) enkele, met name genoemde spoorwegstations en -emplacements; het verkeer op de kunstwegen over Baarle Nassau—Tilburg—'s-Hertogenbosch en over Reusel naar Eindhoven.

Belangrijke of spoedeisende berichten per berichtkoer melden o.a.: aan C.-II D.G.

(Verbindingsdienst pro memorie).

Gevraagd:

De Bevelen van C.-II D.G. en C.-IV Div.

A.

Ontvangen 8.00 voorm.

II Leger
 Sectie I₁
 No.

H.K. 3 October 1927. 7.00 voorm.

Algemeen Bevel voor 3 t/m 5 October.

(in uittreksel).

1. *Wederzijdsche toestand.*

Sedert 1 October hevige aanvallen beN. de Lek en ter weerszijden van de Maas bij Venlo. Zij werden tot nu toe afgeslagen. Samentrekking van vij.troepen voor het front van IV Divisie.

2. *Eigen voornemens.*

Het front wordt teruggenomen tot in de algemeene lijn Utrecht—Culenburg—Geldermalsen—Varik—Lith—Maas tot Afferden—O.waarts.

Het II Leger bezet het front Culenburg—Geldermalsen—Varik—Lith—Afferden.

3. *Bezetting nieuwe front II Lr.*

Van W. naar O. door III, II, IV D.G. enz.

Scheidingslijnen:

.....
tusschen III en II D.G. Tiel—Alem—Tilburg (bij III D.G.) aansluiting bij voetveer Varik.

tusschen IV en II D.G. Druten—Heesch (bij II D.G.) aansluiting bij voetveer Appeltern.
.....

Achterste begrenzing vóór-D.Gn.: —Lienden—Opheusden—Valburg (alles i).

4. *Voorposten.*

Waarschuwendende taak.

Lijn. —Opijnen—Rossum—Maren—Teeffelen—Deursen—Reek—
Sterkte hoogstens 2 bat. per D.G.

5. *Artilleriesteun.*

De steun te verleenen aan neven D.G. wordt door de betrokken D.G.Cn. voorloopig in onderling overleg geregeld.

6. *Legerartillerie.*

Ter beschikking na aankomst N. van de Maas:

van C.-II D.G. 15 R.A.

van C.-II Lr. 16 en 17 R.A. te Hemmen—Zetten.

7. *Luchtdoelartillerie.*

Blijven ter beschikking van:

C.-II D.G.: II-R. Luart., 3e en 4e Comp. Lumitr.

C.-II D.G. voorziet — na aankomst N. van de Maas — in de beveiliging van de brug bij Leeuwen.

8. *Luchtstrijdkrachten.*

Ter beschikking van C.-II D.G. 2e Vliegtuiggroep te vliegveld Ede: Berichtkokerterrein II D.G. bij Leeuwen.

9. *Overgangsmiddelen.*

Bruggen over de Maas bij Lith, Nieuwe Schans en over de Waal bij Leeuwen.

P.A.-II D.G. ter beschikking van mij voor brugslag bij Leeuwen. De C. meldt zich zoo spoedig mogelijk (zonder zijn afdeeling) aldaar bij C.-P.A.-II Lr.

10. *Regeling terugtocht.*

Scheidingslijnen marschgebieden:

II D.G. in het W. Tiel—Alem—Tilburg (n.i.).

in het O. Druten—Heesch—St. Oedenrode (i.).

Terugtocht Z.vleugel (Z. van IV D.G.) vangt heden 3 October aan naar de algemeene lijn Gemert—Venray.

Op 4 October vangt de algemeene terugtocht achter de Maas aan.

De lijn Nuland—Heesch—Boxmeer mag niet voor 7.30 nam. worden overschreden.

11. *Hfd.- en Stfkw.*
 II Lr. Arnhem.
 III D.G. Zoelen.
 II D.G. Leeuwen.
 IV D.G. Winssen.
 D.G.Cn. melden mij ten spoedigste hun Cp.

Aan:

De Luitenant-Generaal,

B.

Ontvangen 11.00 voorm.

II Leger
 Sectie II—VI
 No.

H.K. 3 October 1927. 10.00 voorm.

Bevel voor den Aan- en afvoer voor 3/4 October.

(in uittreksel).

1. *Eindstations.*

Als hedenmorgen opgegeven ¹⁾; geopend vanaf 10.00 voorm.

2. *Munitie* wordt voorloopig verstrekt uit het depot te Nijmegen, alleen op aanvraag D.G.Cn. Munitie uit de aanvullingsplaatsen mag niet worden afgevoerd op Nijmegen, doch kan e.g. in de nieuwe stellingen worden gereed gelegd.

3. *Uren* waarop Aut.T. op 3 October e.v.d. levensmiddelen kunnen beginnen te laden aan de eindstations:

Ede 5.30 nam.

4. *Aanvullingsplaatsen levensmiddelen* en uren, waarop Aut.T. aldaar ter ontlading aanwezig zijn:

II D.G.:

a. Papendijk 4 Oct. 1.00 voorm.—3.00 voorm.

b. Kleinwijk (N. Nistelrode) 4 Oct. 1.00 voorm.—3.30 voorm.

Marschweg: Ede — Bennekom — Renkom — Opheusden — Ochten — Puiflijk — Altforst — brug Schansche Veer — Oss — Heesch — aanv. pltsn; in omgekeerde richting terug.

De D.G.Cn. geven vóór 3 Oct. 2.00 nam. aan C.-Aut.T. op welke troepen op de aanvullingsplaatsen zullen aanvullen en de hoeveelheden, die daarheen vervoerd moeten worden.

5. *Aanvullingsplaats Munitie.*

II D.G. Hooge Wijst (beZ. Heesch).

Marschweg: Nijmegen — Grave — Heesch — aanv. pl. — Uden — Zeeland — Grave — Nijmegen.

¹⁾ Zie Bijzondere Oorlogstoestand Blauw.

6. *Regeling v/h Verkeer.*

Teruggaande ledige auto-colonnes houden bij ontmoeten van volle auto-colonnes halt aan den kant van den weg. Cn. van volle colonnes Aut.T., zorgen bij smalle gedeelten van den weg door vooruit te zenden verkeersregelaars, dat teruggaande colonnes het smalle gedeelte niet inrijden voor de volle gepasseerd is.

7. *Afvoer van zieken en gewonden.*

4 Oct. 4.00 nam. rijdt de laatste trein van Oss; na 2.00 nam. mogen aldaar geen gewonden van II D.G. meer aankomen. Vanaf 2.00 nam. afvoer op evacuatieplaats Ede—Wageningen.

Aan:

De Luitenant-Generaal,

.....

C.

Ontvangen 8.00 voorm.

II Leger
Sectie IIIa
No.

H.K. 3 October 1927. 7.00 voorm.

Geneeskundig Bevel voor 3 t/m 5 October.

(uittreksel).

1. *Afvoer.*

De afvoer van gewonden van de Hd.Vn. op den terugtochtsdag van het betrokken onderdeel zooveel doenlijk te versnellen, zoodat deze nog zooveel mogelijk naar de oude evacuatie-stations kunnen worden overgebracht.

2. *Nieuwe Hd.Vn.*

Van de door II D.G. in de Maasstelling in te richten Hd.Vn. moet minstens één ten N. van de Waal worden gevestigd.

3. *Geneeskundige Verzorging.*

Na het bereiken van de nieuwe legeringsgebieden wordt voorzien in de geneeskundige verzorging van:

Comp. Mat. Vervoer II D.G. te Ede—Chef Evac.pl. Ede—Wageningen;

P.A.-II D.G. door

4. *Aanvulling materieel.*

Heden tot 2.00 nam. is de aanvulling van geneeskundig materieel, genees- en verbandmiddelen nog mogelijk op de oude evacuatie-stations; Vanaf 5 October 12.00 dag op de Evacuatieplaats Ede—Wageningen.

5. *Gezondheidsafdeelingen.*

De gezondheidsafdeelingen der D.Gn. begeven zich reeds heden naar de nieuwe legeringsgebieden en zijn ter beschikking van Chef Gezondheidscommissie-II Lr.

Aan:
.....

De Luitenant-Generaal,

D.

Ontvangen 10.00 voorm.

II Leger
Sectie IIIb
No.

H.K. 3 October 1927. 9.00 voorm.

Bevel voor den Veterinair Dienst 3/5 October.

1. *Beschikbaarstelling materieel.*

Heden 12.00 dag komen bij iedere V.Z.S. ter beschikking 4 auto-veewagens voor 2 patiënten.

2. *Evacuatiestation Ravestein.*

Wordt opgeheven 4 October 3.00 nam. Na 4 October 1.00 nam. mogen aldaar geen patiënten meer aankomen.

3. *Evacuatiestation Elst.*

Vanaf 4 October 6.00 nam. in bedrijf.

4. *Onvervoerbaren.*

Mogen niet in V.Z.S. of door de troepen levend worden achtergelaten bij terugtocht.

Aan:
.....

De Luitenant-Generaal,

E.

Ontvangen 4.00 nam.

II Leger
Sectie I/VI
No.

H.K. 3 October 1927, 3.00 nam.

Bevel voor den Aan- en afvoer voor 4/5 October.

(in uittreksel).

1. *Eindstations:* ongewijzigd.

2. *Uren waarop de autotreinen levensmiddelen kunnen beginnen te laden:*

Ede 4 October 5.30 nam.

3. *Aanvullingsplaatsen levensmiddelen en uren, waarop de autotreinen aldaar ter ontlading aanwezig zijn:*

II D.G. Wamel 4 October 11.30 nam.—5 October 1.30 voorm.

Puiflijk 4 October 11.00 nam.—5 October 1.30 voorm. ,

De D.G.Cn. regelen nader de juiste plaats der aanvullingsplaatsen.

4. De D.G.Cn. geven aanvangende 4 October dagelijks voor 2.00 nam. aan C.Aut.T. op. welke troepen op de aanvullingsplaatsen zullen aanvullen en de hoeveelheden, die daarheen vervoerd moeten worden.

5. *Aanvullingsplaatsen munitie.*

II D.G.: Kasteel van Echteld.

6. *Evacuatieplaatsen:* ongewijzigd.

7. *Evacuatiestation paarden:* ongewijzigd.

8. *Verzamelplaatsen krijgsgevangenen enz.:* ongewijzigd.

9. *Verkeersregeling.*

a. *Marschweg Aut.T. voor levensmiddelen.*

Heen: Ede — Bennekom — Renkum — Randwijk — Opheusden — IJzendoorn — Brug bij Leeuwen — Waaldijk — Aanvullingsplts.

Terug: Aanvullingsplaatsen — $\frac{\text{Hooge weg}}{\text{Puiflijksche straat}}$ — Brug bij Leeuwen — Ochten — Hien — Hemmen — Indoornik — Renkum — Wageningen — Ede.

b. *Marschweg Aut. T. voor munitie.*

Heen: Arnhem — Oosterbeek — Heelsum — Renkum — Randwijk — Opheusden — Echteld.

Terug: Echteld — Ochten — Hien — Hemmen — Indoornik — Renkum — Heelsum — Oosterbeek — Arnhem.

c. *Verkeersposten.*

Bij de brug te Renkum te plaatsen door C.-IV D.G.

Bij de brug te Leeuwen te plaatsen door C.-II D.G.

Aan:

De Luitenant-Generaal,

Beschouwing.

Als C.-II D.G. op 3 October 8.00 voorm. het „Algemeen Bevel voor 3 t/m. 5 October” ontvangt, overweegt hij den toestand van zijn D.G. en de wijze van teruggaan.

Het is natuurlijk van het grootste belang, den vijand geen kennis te doen krijgen van den aanstaanden terugtocht. Hiertoe is in de eerste plaats noodig gedurende de twee nog beschikbare dagen zoo min mogelijk troepenverplaatsingen en transporten in achterwaartsche richting te doen plaats hebben. Echter moet in dezen niet overdreven worden, want anders heeft men er in het geheel geen voordeel van dat men twee dagen van voorbereiding heeft. Bovendien hebben achter het front van een D.G., ook al is geen terugtocht op handen, toch doorlopend aan- en afvoertransporten plaats en zal een enkel transport meer den vijand, ook uit de lucht, niet opvallen. Bovendien

beschikt men in dit geval nog over den nacht 3/4 October, die voor voorbereidende maatregelen zeer geschikt is.

Ook in zake de bevelsuitgifte is, met het oog op de geheimhouding, voorzichtigheid geboden en met name mogen de voorste troepen, die de meeste kans hebben krijgsgevangenen te verliezen, niet te vroeg bekend zijn met den voorgenomen terugtocht. Daarom wordt het Algemeen terugtochtsbevel van C.-II D.G. ook pas op 4 October uitgegeven.

Echter is voor verschillende zaken voorbereiding zeer nuttig en noodig en zal C.-II D.G. dus reeds aan sommige onder-Cn. op 3 October van den voorgenomen terugtocht doen blijken. Ook hier zou overdrijving slechts schaden.

Thans volgen eenige zaken, die bij de overwegingen aan het geestes-oog van C.-II D.G. voorbij gaan, zonder dat de volgorde van behandeling daarbij de belangrijkheid aangeeft.

1. Het feit, dat de Rooden nabij Middelrode vasten voet hebben op den N.oever van de Zuid-Willemsvaart is voor den terugtocht ongunstig. Als de vijand overal bez. de Zuid-Willemsvaart stond, zou dit de taak van het achter te laten scherm in hooge mate vergemakkelijken. Daarom overweegt C.-II D.G. om door een partieelen aanval in den vroegen morgen van 4 October te trachten den vijand nabij Middelrode weder over de Zuid-Willemsvaart terug te werpen.

Het ondernemen van die poging zal zeer waarschijnlijk bij den vijand den indruk wekken, dat grootere aanvallen op til zijn, zoodat zijn aandacht van mogelijke terugtochtsbewegingen wordt afgeleid. Als C.-II D.G. dan nog bedenkt, dat het slagen van die poging het moreel zijner troepen in hooge mate zal verhoogen, hetgeen bij een terugtocht van bijzonder gewicht is, dan is zijn besluit ras genomen en laat hij aan C.-II Lr. machtiging vragen om deze onderneming uit te voeren, welke machtiging gaarne verleend wordt.

2. Ten behoeve van den terugtocht zal een achterhoede-stelling moeten worden ingenomen. In de eerste plaats bestemt hij daarvoor troepen van algemeene en c.q. bijzondere reserves, waarbij vooral lichte troepen. Voorts moet er in een achterhoede-stelling relatief veel en liefst vèrdragende artillerie (7 veld, dracht 9 K.M.) worden ingedeeld om een nauw contact tusschen de bezetting van de achterhoede-stelling en een eventueelen vervolger te voorkomen.

Om van een achterhoedestelling het maximum rendement te kunnen verwachten, moet zij tijdig worden ingenomen, want de verdediging is alleen sterk na voldoende voorbereiding.

Op grond hiervan besluit de C.-II D.G. de bezetting reeds in den nacht 3/4 October naar de plaats van de achterhoedestelling te dirigeren, zoodat het in staat van verdediging brengen gedurende den dag van 4 October kan plaats hebben. Dit behoeft den terugtocht niet te verraden, want het kunnen even goed werkzaamheden aan een tweede stelling zijn.

Als lijn van de achterhoedestelling wordt gekozen de lijn Rosmalen—

Jagtlust (vt. 15—63)—Nuland Vinkel—Loosbroek, waarvan slechts de voornaamste punten bezet zullen worden, terwijl wegens de bedreiging van den terugtocht uit W. richting Rosmalen vooral sterk bezet moet worden.

3. Wat de terugtocht zelve aangaat, moet aan iedere Div. een vak worden gegeven met ten minste één harden weg.

Wanneer men bij een terugtocht de nevengeplaatste Div.Cn. geheel vrij laat, bestaat er de grootste kans, dat één Div. sneller teruggaat dan de andere en zullen er aldus gaten in het teruggaande front kunnen ontstaan, die noodlottig kunnen worden. Daarom verdeelt C.-II D.G. zijn troepenopstellingen, door lijnen evenwijdig aan en achter het front in echelons (moten), die op vastgestelde uren of op nader bevel van D.G.C. teruggaan, waarbij de vóór-comp. een scherm moeten achterlaten, waarvan de sterkte, ingevolge de Gevechtshandleiding door de Div.Cn. bepaald wordt. (Om niet in herhalingen te vervallen, verwijzen wij voor een en ander naar punten 3 en 4 van het straks volgende „Besluit”).

4. Ook stelt de C.-II D.G. thans reeds volgens de kaart en in groote trekken, de wijze van bezetting van een stelling achter de Maas vast, welk plan de grondslag zal moeten vormen, zoowel voor de regeling van den terugtocht als voor de verkenning op 3 October van die stelling.

Het resultaat van deze overwegingen wordt door C.-II D.G. besproken met zijn beide rechterhanden, d.z. Chef Staf en D.G.A.C. Beide heeren doen op beknopte en zakelijke wijze van eventueele verschillende inzichten blijken, zonder dat zulks aanleiding mag geven tot zwaarwichtige tactische debatten. Het resultaat van deze besprekingen, wordt door Chef Staf genoteerd in den vorm van een „*Besluit C.-II D.G.*”. Dit stuk is min of meer nieuw in onzen Stafdienst. Het is heelemaal geen bevel en blijft ook in handen van Chef Staf, die het als grondslag gebruikt voor de arbeidsverdeeling over de verschillende hoofden van sectiën en diensten. Het „Besluit” moet bevatten de tactische hoofdlijnen van het plan van den Commandant, met vermindering van alle details. Deze worden door den Staf bewerkt en komen ten slotte toch nog onder de oogen van den Commandant, als deze de bevelen ziet alvorens zij uitgaan. Men hoede er zich vooral voor dit „Besluit” te omvangrijk te maken, want dan gaat veel kostelijke tijd voor de vervaardiging van bevelen verloren. De C. ontlede in hoofdzaken het onderwerpelijke geval en deelt zijne beslissing ten aanzien daarvan mede.

Dat is het „Besluit”! Het is uitteraard een kwestie van temperament en van verhouding tussehen Commandant en Chef Staf wat in dezen als hoofdzaken beschouwd wordt.

Een voorbeeld van een „Besluit” in dit geval, volgt nu.

Besluit C-II D.G.**1. Frontverbetering.**

Bij het aanbreken van den dag op 4 October zal de vijand in de bocht bij Middelrode door een verrassenden aanval over de Zuid-Willemsvaart worden teruggeworpen.

Troepen: 12 R.I., 8 R.I., $\frac{1}{2}$ —4 Mitr. Comp.,
4 R.V.A. (min. I.), 8 R.V.A. (min. I), 16 R.A.,
17 R.A.

Deze aanval geschiedt onder mijn persoonlijk bevel.

2. Achterhoedestelling.

C. is C-9 R.I.

Troepen: II verk. A.,

van de
reserv.
}
 3e Mitr. Comp.,
 II en III-9 R.I.,
 III-11 R.I.,
 3 en 4 E.W.,
 I-4 R.V.A.,
 I-8 R.V.A.

Te bezetten punten: Rosmalen (minstens één bat.), Jagtlust (v.t. 15-63), Nulands Vinkel, Loosbroek.

De troepen voor de achterhoede stelling begeven zich in den nacht 3/4 Oct. naar hunne opstellingsplaatsen en legeren aldaar in de nabijheid.

De achterhoedestelling moet bezet zijn 4 October 6.00 nam. en gaat terug op mijn last.

Zoo mogelijk treedt de bezetting van de achterhoedestelling bij den verderen terugtocht op als achterhoeden.

3. Terugtocht.

Begint 4 October 6.30 nam.

1e Echelon: Treinen 6.30 nam.

2e Echelon: Regiments-reserves vóór Regn. 7.00 nam.

3e Echelon: Artillerie (min. 1 bt. per afdeeling van 4 en 8 R.V.A. en 17 R.A.) 8.00 nam.

4e Echelon: Vóórbataljons (min. scherm.) en de achtergebleven batterijen op nader bevel (sein).

5e Echelon: Scherm op nader bevel (sein).

4. Regeling terugtocht.

Treinen marcheeren door naar nieuwe bestemmingen.

2e, 3e en 4e echelon vormen achter de achterhoedestelling marsch-colonnes, melden als zulks geschied is en marcheeren op mijn nader bevel verder.

Scherm sluit aan bij de achterhoede-stelling.

5. Bezetting Maasvak.

Twee vakken:

W. vak: III Div. (zonder 9 R.I., 3 Mitr. Comp., 3 E.W. en I-4 R.V.A.).

O. vak: IV Div. (zonder III-11 R.I., 4 E.W. en I-8 R.V.A.).

Scheidingslijn: Echteld (bij III) — Oyen (bij IV) — Teeffelen (bij IV) — Geffen (bij IV) — Heikant (bij III).

D.G. reserve: 9 R.I., 3e en 4e bt. Gr. W. te Leeuwen. (aanvankelijk alleen I-9 R.I.).

Artillerie: D.A. ter beschikking Div.Cn.

D.G.A. Een afd. 15 R.A. De Rooy (vt. 17—52), hoofdrichting Nuland. Rest 15 R.A. en 12 Afd. Art. nabij Altforst, hoofdrichting Geffen.

II Verk. A., 3 en 4 E.W. blijven zolang mogelijk beZ. de Maas.

D.G.T.: Echteld e.o.

De troepen uit de achterhoedestelling (min. St. II en III-9 R.I.) komen op nader bevel weder ter beschikking hunner D.Cn.

16 en 17 R.A. zijn in de Maasstelling niet meer beschikbaar.

Voorposten: In de lijn Maren— Teeffelen — Deursen.

Waarschuwende taak.

In vak III Div. max. 2 Comp. met 6 zw. mitr.

In vak IV Div. max. 1 bataljon.

Cp.-C.-II D.G. Noordelijke driesprong, vt. 23-56 blad Rhenen.

Bezet vanaf 5 October 2.00 voorm.

6. *Ik*

bevind mij tot 4 Oct. 10.00 nam. op mijn ep. te Kaathoven, daarna tot nader bericht te Nulands Vinkel, daarna tot nader bericht aan den staart van de hoofdmacht der III Div.

De Generaal-Majoor,
(paraaf).

Gewapend met dit „Besluit” kan Chef Staf den D.G.-staf aan het werk zetten tot het vervaardigen van verschillende bevelen.

D.G.C. kan zich nu ook gerust van zijn stafkwartier verwijderen, want thans zijn zwart op wit zijne wenschen ten aanzien van de hoofdzaken vastgelegd. Hij maakt daarvan een dankbaar gebruik om zich te midden van zijne troepen te begeven, overtuigd als hij er van is, hoe zijne mannen het op prijs stellen, dat hun Generaal ook dikwijls in hun midden vertoeft in de gevaarlijke zône en daar door eigen aanschouwing kennis neemt van hunne prestaties en van hunne nooden.

Daar D.G.C. bepaald heeft, dat het eigenlijke terugtochtsbevel eerst op 4 October zal worden uitgegeven en andere zaken meer urgent zijn, worden bij Sectie I nu de navolgende bevelen vervaardigd:

1. Bevel voor den C. van de achterhoedestelling,
2. Bevel voor de Verkenning van de Maasstelling.
3. Aanvalsbevel voor 4 October.

ad 1. Waar het Algemeen Bevel voor den Terugtocht van C.-II Lr. (Zie A) reeds om 8.00 voorm. ontvangen is en het bevel voor den C. van de achterhoedestelling haast heeft, wacht men niet op andere bijzondere bevelen en kan het bevel voor de achterhoedestelling zonder bezwaar reeds op 3 October 10.00 voorm. uitgaan.

Het bevel behoeft verder geen toelichting; het volgt hieronder.

II D.G.
Sectie I₁
No.

St.K. 3 October 1927. 11.00 voorm.

Bevel voor den C. van de achterhoedestelling.

1. De *II D.G.* gaat in den nacht 4/5 October terug achter de Maas in het vak:

W. begrensd door de lijn Berlicum (i)—Rosmalen (i)—Alem (i)—oud fort St. Andries (n.i.)—Z.O. oever Waal.

O. begrensd door de lijn pl. 108 Zuid Willemsvaart—Loosbroek (i)—Heesch (i)—Haren (n.i.)—Voetveer Appeltern—Dodewaard (n.i.)

2. *Commandant achterhoedestelling.*

Commandant 9 R.I.

3. *Troepen:* II Verk.A.

II, III-9 R.I. en 1/2, 9 bt. 6 veld.

III-11 R.I. en 1/2, 11 bt. 6 veld.

3e Mitr. Comp.

3 en 4 E.W.

I-4 R.V.A.

I-8 R.V.A.

4. *Lijn der achterhoedestelling.*

Het Gewande — Rosmalen — Jagtlust — Nulands Vinkel — Loosbroek.
Deze punten te bezetten.

5. *Bezetting van de achterhoedestelling.*

De voor de achterhoedestelling aangewezen troepen marcheeren ingevolge bevelen te geven door C.-9 R.I. beginnende 3 October 9.00 nam. naar de plaatsen nabij de in te nemen opstellingen en legeren aldaar.

De achterhoedestelling wordt bezet op 4 October bij het aanbreken van den dag.

Rosmalen wordt bezet door ten minste één bataljon.

6. *Teruggaan van de bezetting van de achterhoedestelling.*

De bezetting van de achterhoedestelling gaat terug op mijn bevel. De verdere terugtocht geschiedt zoo mogelijk als achterhoeden der divisiën en wel de troepen van de achterhoedestelling geplaatst in vak III en IV resp. als achterhoeden dier divisiën.

Na het overschrijden van de Maas marcheeren de onderdeelen naar de in het Algemeen bevel aan te geven plaatsen.

7. *Munitie.*

De onderdeelen sub 3 genoemd marcheeren op 3 October 9.00 nam. af met volledige munitievoorraad.

Hiertoe heeft op 3 October vóór 9.00 nam. aanvulling uit de voertuigen der gevechtstreinen plaats, marcheeren de geheel of gedeeltelijk

geledigde voertuigen naar aanvullingsplaats beZ. Heesch en keeren na aanvulling naar hun onderdeel terug.

8. *Verkenningen.*

C.-Achterhoedestelling en door deze noodig geachte Onder-Cn. verichten nog heden de verkenningen voor den opmarsch naar en de bezetting van de achterhoedestelling.

9. *Cp. gedurende den terugtocht.*

C.-II D.G. te Kaathoven tot 4 October 10.00 nam.

C.-achterhoedestelling Papendijk (Z.O. Nuland). (Oud stafkw. C.-III Div.).

10. *Verbindingen.*

C.-Vbd.A.-III Div. doet op 4 October verbinden:

cp.-II D.G. te Kaathoven met cp.achterhoedestelling Papendijk.

cp. Papendijk met $\left\{ \begin{array}{l} \text{Rosmalen} \\ \text{Nulands Vinkel} \end{array} \right.$

11. *Treinen.*

Goederentreinen en levensmiddelen treinen gaan in den nacht 4/5 October met de gelijknamige treinen der overige troepen achter de Maas terug. Hiervoor volgen nadere bevelen.

Aan:

De Generaal-Majoor,
D.G.C.

ad. 2. Ook het bevel voor de verkenning van de Maasstelling heeft haast, want wat op 3 October geschieden kan is winst.

Het personeel van D.G.C. en D.G.A.C. kan dan op 3 October nog een globale verkenning houden en in den vroegen morgen van 4 October het personeel der Divisiën ontbieden, opdat deze in den loop van 4 October meer in detail verkennen. Bovendien kan C.-II D.G. in den avond van 3 October nog het rapport en de voorstellen van het door hem uitgezonden personeel beoordeelen en al dan niet goedkeuren. Met onderstaand bevel gewapend, heeft het personeel van D.G.C. genoeg houvast voor zijne verkenning.

GEHEIM.

II D.G.
Sectie I₁.
No.

St.K. 3 October 1927. 11.00 voorm.

Bevel voor de verkenning van de Maasstelling.

1. De II D.G. zal in den nacht 4/5 October teruggaan achter de Maas in het vak:

W.grens Berlicum (i)—Rosmalen (i)—Alem (i)—oud fort St. Andries (n.i.)—Z.O. oever Waal.

O.grens Pl. 108 Z. Willemsvaart—Loosbroek (i)—Heesch (i)—Haren (n.i.)—voetveer Appeltern—Dodewaard (n.i.).

2. *Wijze van bezetten.**Twee divisievakken.*

W.vak III Div. (zonder 9 R.I., 3e mitr. comp., 3 E.W., I-4 R.V.A.).

O.vak IV Div. (zonder III-11 R.I., 4 E.W., I-8 R.V.A.).

Scheidingslijn: Echteld (bij III)—Oyen (bij IV)—Teeffelen (bij IV)
—Geffen (bij IV)—Heikant (bij III).

D.G.reserve: 9 R.I. en 3e en 4e Bt. Granaatwerpers te Leeuwen.

Artillerie: *D.A.* ter beschikking der Div.Commandanten.

D.G.A.: Een afdeling 15 R.A. bezuiden de Rooy (in vt. 17-52) hoofdrichting Nuland.

Rest 15 R.A. en 12 Afd.Art. nabij Altforst hoofdrichting Geffen.

Verk.A. Wamel.

D.G.T. Echteld e.o.

16 en 17 R.A. zijn in Maasstelling niet meer beschikbaar.

3. *Voorposten.*

In de lijn Maren—Teeffelen—Deursen.

Waarschuwendende taak.

Max. 2 comp. met 2 sectiën zw. mitr. in vak III Div.

Max. een bataljon in vak IV Div.

4. *Cp.-C.-II D.G.* noordelijkste driesprong (vt. 23—56) blad Rhenen.5. *Verkenningen.*

Het verkennend personeel der Div. op 4 October 8.00 voorm. voor het ontvangen van inlichtingen bij de Brug te Oyen.

Aan:

De Generaal-Majoor,

D.G.C.

ad. 3. Het aanvalsbevel voor 4 October kost den Staf meer hoofdbreken.

Voor de gegevens betreffende den vijand wordt verwezen naar de schetsen I en II.

In zijn besluit heeft C.-II D.G. reeds aangegeven welke troepen hij in hoofdzaak voor den aanval wenscht te bestemmen.

De eerste groote moeilijkheid, die zich hier zou voordoen, is de vraag, welke autoriteit bij dien aanval het bevel zal voeren, gegeven, dat troepen van beide divisieën aan den aanval moeten deelnemen en de operatie zich afspeelt in het gebied van beide divisieën. Hadden wij in onze organisatie een „Commandant d'Infanterie divisionaire” dan was een van die beide autoriteiten de aangewezen man. Nu wij deze commandanten niet hebben, heeft de D.G.C. besloten de moeilijkheid op de eenvoudigste wijze op te lossen en dat is door zelf het bevel op zich te nemen en dus ook D.G.A.C. te belasten met het bevel over de aanvalsartillerie. Hij hoopt bovendien op deze wijze het élan van

de mannen van 8 en 12 R.I. te verhoogen, daar zij er trotsch op zullen zijn onder het persoonlijk bevel van hun D.G.C. den vijand in het wit der oogen te mogen zien.

De aanval moet voorts een snel verloop hebben, vandaar, dat er een betrekkelijk sterke artillerie is ingedeeld om den aanval krachtig te steunen. Daar de vijand reeds bij herhaling gas gebruikte en de wind in de laatste dagen doorlopend uit het N.O. woei, wordt besloten de vij.artillerie door gasvuur te neutraliseeren.

Een volgende moeilijkheid is nog, waar de hoofdstoot zal worden toegebracht. De Aa is een riviertje van 6 à 10 M. breedte, met vrij steile oevers en lang niet overal doorwaadbaar. Het is een hindernis van beteekenis. Daarom wordt besloten den hoofdstoot te doen in de bocht van Middeldrode en door flankerend mitrailleurvuur de linker en rechter neventroepen den overgang over de Aa te vergemakkelijken. In verband met dit plan worden drie afdeelingen snelvuurgeschut gebruikt voor de vuren op de bocht van Middeldrode en zullen de aanvallen links en rechts daarvan gesteund worden door resp. 17 en 16 R.A. (ieder gelijk te stellen met een afdeeling snelvuurgeschut). Wanneer nu de aanvalsvorm der regimenten ook nog met dit zwaartepunt rekening houdt (zie Aanvalsbevel punt 4, de 2e alinea) is de hoofdstoot inderdaad gericht op de bocht van Middeldrode.

Voor de flankbeveiliging van den aanval wordt de 4 mitr. comp. (in afwijking van het besluit) bestemd. Iedere flank wordt nu beveiligd door het vuur van 9 zware mitrailleurs. Wat den artilleriesteun aangaat, wordt besloten een inleidende beschieting op 's vijands voorste deel der h.w.s. te leggen gedurende slechts 10 minuten, omdat anders het karakter der verrassing totaal verloren gaat. Daarna zal het vuur, behalve in de bocht van Middeldrode, als afsluitingsvuur op de Zuid Willemsvaart gelegd worden. In de bocht van Middeldrode wordt de inleidende beschieting nog gedurende 10 minuten verlengd en daarbij het vuur meteen ± 300 M. verlegd, om daarna pas als afsluitingsvuur op de Zuid Willemsvaart gelegd te worden.

Zoodra de aanvalstroepen op ± 300 M. van de Zuid Willemsvaart gekomen zijn, worden op het algemeene sein „3 witte sterren” alle afsluitingsvuren nog gedurende 15 minuten verplaatst naar 300 M. bez. dat kanaal.

Zooals men ziet, is de leiding van het artillerievuur geheel gecentraliseerd gehouden. Hebben de aanvalstroepen nog kleinen oogenblikkelijken steun noodig, dan kunnen zij daarvoor in de eerste plaats hun eigen kanonnen van 6 veld gebruiken.

Stijgt de nood hooger, dan zullen zij zich tot D.G.C. moeten wenden, die dan zal hebben te overwegen in hoeverre hij van zijn vastgesteld artillerieplan zal willen afwijken.

Met deze toelichtingen zal de belangstellende lezer onderstaande bevelen gemakkelijk kunnen volgen.

II D.G.

Sectie I,

No.

Met één schets.

Stfkw. 3 October 1927. 12.00 dag.

Aanvalsbevel voor 4 October.1. *Vijand.*

Sedert de gegevens van 2 October geen wijzigingen. Zie schets II.

2. *Eigen voornemens.*

Ter verbetering van ons front zal de vijand ter weerszijden van Middelrode op 4 October wederom over de Z. Willemsvaart worden teruggeworpen.

3. *Beschikbare troepen.*

De aanval zal onder mijn persoonlijk bevel geschieden.

Troepen: 12 R.I., 8 R.I., 4 Mitr. Comp. ¹⁾, 4 R.V.A. (min I), 8 R.V.A. (min I), 16 en 17 R.A.

12 en 8 R.I. krijgen ieder de beschikking over $\frac{1}{4}$ C.P. hunner divisien en over 8 pontons van P.A.-II D.G.

Deze pontons zijn vanaf 3 October 11,45 nam. te Kaathoven beschikbaar.

4. *Uitvoering van den Aanval.*

8 en 12 R.I. vallen ieder aan in eigen vak, met dien verstande, dat ten behoeve van den aanval de scheidingslijn tusschen die regimenten 300 M. West van en evenwijdig aan de bestaande scheidingslijn zal genomen worden.

Het zwaartepunt wordt gelegd in de bocht van Middelrode, zoodat 12 R.I. het zwaartepunt legt op den O.vleugel en 8 R.I. op den W.vleugel. Gelijktijdig wordt aangevallen op Seldensate en Kasteel.

Zoodra de troepen in het midden in de bocht van Middelrode zijn doorgedrongen, zullen zij zoo noodig de aanvallen op Seldensate en Kasteel door zw. mitrailleurvuur steunen. De aanvalstroepen overschrijden ten 6.00 voorm. ²⁾ *zonder nader bevel* de tegenwoordige frontlijn en staan daartoe niet vóór 5.45 voorm. gereed.

De aanval wordt ineens doorgezet tot aan de Zuid Willemsvaart.

5. *Artilleriesteun.*

a. 5.40 voorm.—5.50 voorm. Gasoverval op vij.artillerie-opstellingen 14, 15, 16 en 17 door 4 R.V.A. (min I) en 8 R.V.A. (min I).

5.50 voorm. tot nader bevel onderhouden van het gasvuur door II-8 R.V.A.

b. 5.50 voorm.—6.00 voorm. Inleidende beschieting met grootste vuursnelheid op vij.stellingen door:

1) Afwijking van „Besluit”.

2) Zonsopgang aangenomen 6.00 voorm.

16 R.A. op Seldensate e.o.

4 R.V.A. (min I) } onder bevel C-4 R.V.A. op bocht Middelrode.
 III-8 R.V.A. }

17 R.A. en 3 bt. Gr.W. op Kasteel e.o.

c. 6.00 voorm. brengen 16 en 17 R.A. afsluitingsvuur op Zuid Willemsvaart resp. beW. en beO. bocht van Middelrode.

1 schot per stuk-minuut.

6.00 voorm.—6.10 voorm. brengen 4 R.V.A. (min I) en III-8 R.V.A. afsluitingsvuur in bocht Middelrode \pm 300 M. beZ. vij. frontlijn.

6.10 voorm. wordt dit laatste afsluitingsvuur verlegd op Zuid Willemsvaart beZ. bocht van Middelrode.

Vuursnelheid: 7 veld 2 sch. p. st. m.

12 en 15 hw. 1 sch. p. st. m.

d. Op sein „3 witte sterren” te geven op mijn cp., wanneer ik bericht ontvangen heb, dat de aanvalstroepen op \pm 300 M. van de Zuid Willemsvaart zijn genaderd, worden alle afsluitingsvuren verlegd op 300 M. Z. van de Zuid Willemsvaart. Het vuur wordt dan nog 15 minuten voortgezet. De artillerie blijft daarna gereed, dit vuur terstond te heropenen.

Vuursnelheid voor alle vlakbaanvuurmonden 1 sch. p. st. m., voor de hw. $\frac{1}{2}$ sch. p. st. m.

De benodigde munitie, zooveel mogelijk, in den avond van 3 October bij de batterijen te doen gereed leggen, boven den normalen voorraad.

6. *Flankbeveiliging van den aanval.*

$\frac{1}{2}$ -4 Mitr. Comp (reserve IV Div.) komt in stelling in vak I-9 R.I.

Deze $\frac{1}{2}$ Mitr. Comp. en die in stelling nabij Heeswijk staan op 4 October 6.00 voorm. gereed om terstond het vuur te openen *op eigen gezag*, indien de N. resp. Z.flank van den aanval bedreigd wordt.

7. *Tenuue voor de aanvalstroepen.*

Gevechtsbepakking zonder ransel. Voorraad handgranaten zooveel mogelijk opvoeren. Ransels blijven in thans bezette stellingen achter.

8. *Geneeskundige Dienst.*

Geneeskundige hulp door de bestaande Hp.Vn. van 8 en 12 R.I. De Div. artsen zullen zooveel mogelijk het personeel dier Hp. Vn. doen versterken uit het personeel der niet aan den aanval deelnemende troepen.

Afvoer op de nieuwe Hd.Vn.

9. *Ik bevind mij vanaf 5.30 voorm. op mijn Cp.*

Aan:

De Generaal-Majoor,

.....

Op grond van dit Aanvalsbevel heeft D.G.A.C. zijn artilleriebevel gemaakt, hetwelk hieronder volgt.

Ten einde te kunnen beoordeelen hoeveel munitie deze aanval zou kosten en hoeveel munitie er dus zou moeten worden gereed gelegd heeft D.G.A.C. (om punt 4 van zijn bevel te kunnen vaststellen) zulks moeten uitrekenen. Wij hebben die berekening aan het einde van het bevel voor de lezers (niet voor de troepen) weergegeven. Wij teekenen daarbij aan, dat de gebruikte vuursnelheden zeer matig zijn en het neutraliseerend gasvuur op het randje af onvoldoende is.

De wetenschap, dat de munitiefabricage er zeer goed voorstond en dat de benodigde hoeveelheden in de aanvullingsplaatsen aanwezig waren, maakten dit munitiegebruik mogelijk.

(Bij die munitieberekening is getaxeerd, dat de afsluitingsvuren op de Zuid-Willemsvaart een uur zouden duren en het onderhouden van het gasvuur door II-8 R.V.A. twee uur.)

II D.G.

D.G.A.C.

Stfkw. 3 October 1927. 2.00 nam.

Met één schets

(schets III).

Artilleriebevel voor den aanval op 4 October.

1. *Artilleriebestrijding.*

a. 5.40—5.50 voorm. Gasoverval op vij. artillerieopstellingen 14, 15, 16 en 17 door 4 R.V.A. (min. I) en 8 R.V.A. (min. I).

Vuursnelheden: 7 veld. 4 sch. p. st. m.

12 hw. 3 sch. p. st. m.

15 hw. 2 sch. p. st. m.

1e vuurstoot 5.40—5.44.

II-4 R.V.A. op 14.

III-4 R.V.A. op 15.

II-8 R.V.A. op 16.

III-8 R.V.A. op 17.

2e vuurstoot 5.46—5.50,

als 1e vuurstoot.

b. 5.50 voorm. — nader bevel onderhouden van het gasvuur door II-8 R.V.A. in onregelmatige vuurstooten van 2 minuten, met minstens 3 minuten tusschenruimte.

Beschikbare munitie 60 schoten per uur per stuk.

Vuur desgewenscht batterij's gewijze af te geven.

2. *Inleidende beschieting.*

a. 5.50 voorm.—6.00 voorm. op vij. opstellingen in bocht van Middelrode. Vuur F. 1.

4 R.V.A. (min. I) }

III-8 R.V.A. }

onder bevel C.-4 R.V.A., die vuurverdeling regelt.

5.52—5.55 1e vuurstoot.

5.57—6.00 2e vuurstoot.

Vuursnelheid: 7 veld 8 sch. p. st. m.

12 hw. 3 sch. p. st. m.

15 hw. 2 sch. p. st. m.

b. 5.50—6.00 voorm. op Seldensate. Vuur R. I.

16 R.A.

5.50—5.53 1e vuurstoot.

5.57—6.00 2e vuurstoot.

Vuursnelheid 2 sch. p. stuk m.

c. 5.50—6.00 voorm. op Kasteel. Vuur L. 1.

17 R.A.

5.50—5.53 1e vuurstoot.

5.57—6.00 2e vuurstoot.

3. Afsluitingsvuren.

a. 6.00 voorm. tot nader bevel, of sein „3 witte sterren” op Cp.-II D.G.

16 R.A. op Zuid-Willemsvaart. Vuur R. 2.

17 R.A. op Zuid-Willemsvaart. Vuur L. 2.

Vuurstooten van hoogstens 3 minuten met de geheele regimenten tegelijk. Na iedere vuurstoot minstens drie minuten vuurpauze.

Beschikbare munitie 60 schoten per stuk per uur.

b. 6.00 voorm.—6.10 voorm. \pm 300 M. beZ. vij. frontlijn in bocht Middellode. Vuur F. 2.

4 R.V.A. (min. I) }
III-8 R.V.A. } onder bevel C.-4 R.V.A., die vuurverdeling regelt.

Onregelmatig vuurverdeelen door ongelijkmatige vuurstooten.

Vuursnelheid: 7 veld. 2 sch. p. st. m.

12 hw. 1 sch. p. st. m.

15 hw. 1 sch. p. st. m.

c. 6.10 voorm. tot nader bevel, of sein „3 witte sterren” te cp.-II D.G. op Zuid-Willemsvaart beZ. bocht Middellode. Vuur F. 3.

4 R.V.A. (min. I) }
III-8 R.V.A. } onder bevel C.-4 R.V.A., die vuurverdeling regelt.

Vuurstooten van hoogstens 2 minuten met de drie afdelingen tegelijk. Na iedere vuurstoot minstens 3 minuten vuurpauze.

Beschikbare munitie:

7 veld. 120 schoten per stuk per uur.

12 en 15 hw. 60 schoten per stuk per uur.

d. Op nader bevel of sein „3 witte sterren” gedurende 15 minuten afsluitingsvuur op 300 M. beZ. de Zuid-Willemsvaart door alle artillerie.

Onregelmatig vuurverdeelen door ongelijkmatige vuurstooten. Vuren R. 3, F. 4, en L. 3.

Beschikbare munitie in 15 minuten

8 st. 15 sch. p. stuk.

7 veld. 15 sch. p. stuk.

12 hw. 8 sch. p. stuk.

15 hw. 8 sch. p. stuk.

16 R.A. Vuur R. 3.

17 R.A. Vuur L. 3.

4 R.V.A. (min. I) en III-8 R.V.A. onder C.4 R.V.A. Vuur F. 4.

Na de vuren sub 3 d. alle artillerie gereed dit vuur te herhalen.

4. *Munitie.* Op 3 October na het invallen der duisternis worden bij de batterijen gereed gelegd:

II-4 R.V.A.	$\frac{3}{4}$ rantsoen	+	32 gasgranaten	} alles per stuk
III-4 R.V.A.	$\frac{1}{2}$ rantsoen	+	24 gasgranaten	
II-8 R.V.A.	$\frac{1}{2}$ rantsoen		gasgranaten	
III-8 R.V.A.	$\frac{3}{4}$ rantsoen	+	16 gasgranaten	
8 staal	$\frac{3}{4}$ rantsoen			

De D.G.A.C.

Munitie-berekening.

Gasvuur. 2 vuurstooten v. 4 min. = 8 min.

	p. st.	min.	per min.	totaal
2 afd. 7 veld = 24 st.	4	96	. . .	768
1 afd. 12 hw. = 12 st.	3	36	. . .	288
1 afd. 15 hw. = 8 st.	2	16	. . .	128
2 uur onregelmatig vuren				
1 afd. 7 veld. = 12 st.	1	12	. . .	1440

2624 gas G.

Vuren.

	p. st.	min.	per min.	totaal
R. 1 2 × 3 min.; 36 × 8 st.	2	72		432
R. 2 60 min. 36 × 8 st.	1	36		2160
R. 3 15 min. 36 × 8 st.	1	36		540
L. 1 als R. 1				432
L. 2 als R. 2				2160
L. 3 als R. 3				540

6264 8 staal.

F. 1 2 × 3 min.	12 × 7 veld.	8	96	576	7 veld.
	12 × 12 hw.	3	36	216	12 hw.
	8 × 15 hw.	2	16	96	15 hw.
F. 2 10 min.	12 × 7 veld.	2	24	240	7 veld.
	12 × 12 hw.	1	12	120	12 hw.
	8 × 15 hw.	1	8	80	15 hw.

F. 3	60 min.	12 × 7 veld.	2	24	1440	7 veld.
		12 × 12 hw.	1	12	720	12 hw.
		8 × 15 hw.	1	8	480	15 hw.
F. 4	15 min.	12 × 7 veld.	1	12	180	7 veld.
		12 × 12 hw.	1/2	6	90	12 hw.
		8 × 15 hw.	1/2	4	60	15 hw.
	7 veld	12 hw.	15 hw.	Gas	2624	
F. 1	576	216	96	8 staal	6264	
F. 2	240	120	80	7 veld	2436	
F. 3	1440	720	480	12 hw.	1146	
F. 4	180	90	60	15 hw.	716	
		2436	1146	716	Totaal	13186 schoten

Inmiddels hebben de andere sectiën ook niet stilgezeten en gaan, op grond van de desbetreffende bevelen van C.-II Lr., die inmiddels zijn binnengekomen, onderstaande bevelen voor den Geneeskundigen Dienst, den Veterinairdienst en den Aan- en afvoer en verpleging uit.

In het bevel voor den Geneeskundigen Dienst is — met machtiging van C.-II Leger — afgeweken van het gestelde in pt. 1 van het desbetreffende legerbevel (C). Bij het vervaardigen van het legerbevel was in het Hoofdkwartier nog niets bekend van den voorgenomen aanval bij Middelrode. C.-II D.G. achtte het echter niet gewenscht op den terugtochtsdag den stroom van gewonden, welke bij dezen aanval te verwachten is, nog af te voeren op de oude Hd.V. beZ. de Maas; hij gaf er de voorkeur aan deze gewonden rechtstreeks af te voeren op nieuwe Hd.V. beN. deze rivier. Dit ter toelichting van het gestelde in de ptn. 3 en 4 van het Geneeskundig Bevel van II D.G.

Het bevel voor den Veterinairdienst behoeft geen nadere toelichting.

Wat den aan- en afvoer betreft is in deze studie — gelet op de uitgebreidheid, die zij toch reeds heeft verkregen — alleen uitgewerkt het D.G.bevel voor 3/4 October. Dit bevel geeft ons aanleiding den belangstellenden lezer te wijzen op de sinds kort in onze organisatie opgenomen compagnieën aan- en afvoertroepen, die een belangrijke verbetering beteekenen in onzen aan- en afvoerdienst. Thans beschikt iedere D.G. over een dergelijke compagnie, bestaande uit den staf, 2 sectiën verplegingstroepen, 2 sectiën munitiewerkers en 2 sectiën materieelwerkers. Ook de Lt.B. beschikt over een compagnie aan- en afvoertroepen van 1 sectie verplegingstroepen, 1 sectie munitiewerkers en 1 sectie materieelwerkers. De verplegingstroepen zijn bestemd voor den dienst op de aanvullingsplaatsen voor levensmiddelen (lossen, laden, enz.). De sectiecommandanten treden op als C. van een aanvullingsplaats. Op gelijke wijze zijn de munitiewerkers bestemd voor den dienst op de aanvullingsplaatsen voor munitie, terwijl de materieelwerkers

bestemd zijn voor de overige aanvullingsplaatsen, b.v. geniematerieel. Zijn dergelijke aanvullingsplaatsen niet in werking, dan kunnen zij de verplegingstroepen of munitiewerkers versterken.

II D.G.
Sectie IIIa
No.

Stafkwartier 3 October 1927. 9.30 voorm.

Geneeskundig Bevel voor 3/5 October.

1. *Evacuatiestation Oss.*

4 October 4.00 nam. rijdt de laatste trein van Oss; na 2.00 nam. mogen aldaar geen gewonden meer aankomen.

2. *Evacuatieplaats Ede—Wageningen.*

In bedrijf 4 October 2.00 nam.

3. *Hoofdverbandplaatsen Geffen en Heesch.*

Worden 4 October 2.00 nam. opgeheven. Na 7.00 voorm. mogen aldaar geen gewonden meer aankomen.

De beide sectiën Vb.A. staan 4 October om 7.30 nam. gereed te Heesch voor afmarch naar Echteld, volgens aanwijzingen van C.-D.G.T.

4. *Hoofdverbandplaatsen Wamel en IJzendoorn.*

Chef Vb.A. doet oprichten:

1 Hd.V. (1 sectie Vb.A.) voor III Div. te Wamel; in bedrijf 4 Oct. 7.00 voorm.

1 Hd.V. (1 sectie Vb.A.) voor IV Div. te IJzendoorn; in bedrijf 4 October 7.00 voorm.

Afmarsch 3 October 8.00 nam.

5. *Verzamelplaatsen Marschvaardige Gewonden.*

Worden opgeheven 4 October 4.00 nam. Benodigde auto's voor afvoer door D.Cn. aan mij aan te vragen.

Vp.M.G. beN. de Maas worden door de D.Cn. vastgesteld en aan mij bericht.

6. *Aanvulling materieel.*

3 October tot 2.00 nam. is de aanvulling van geneeskundig materieel, genees- en verbandmiddelen nog mogelijk op het evacuatiestation Oss; vanaf 5 October 12.00 dag op de evacuatieplaats Ede—Wageningen.

7. *Onvervoerbaren.*

Na opheffing Hd.V. Geffen en Heesch wordt het strikt noodige personeel en materieel achtergelaten voor verpleging en hulp van de onvervoerbaren.

8. *Gezondheidsafdeeling.*

De gezondheidsafdeeling begeeft zich 3 October 1.00 nam. naar Nieuwe Schans en stelt zich aldaar ter beschikking van Chef Gezondheidscommissie II Leger.

Aan:

De Generaal-Majoor,

.....

II D.G.
Sectie IIIb
No.

St.K. 3 October 1927. 11.00 voorm.

Bevel voor den Veterinairdienst 3/5 October.

1. *Beschikbaarstelling materieel.*

Heden 12.00 dag komen ter beschikking van de V.Z.S. 4 auto-veewagens voor 2 patienten.

2. *Evacuatiestation Ravestein.*

Wordt opgeheven 4 October 3.00 nam. Na 4 October 1.00 nam. mogen aldaar geen patienten meer aankomen.

3. *Evacuatiestation Elst.*

Vanaf 4 October 6.00 nam in bedrijf.

4. *Veldziekenstal Heesch.*

Wordt 4 October 5.00 nam. opgeheven; na 4.00 nam. mogen aldaar geen patienten aankomen.

De V.Z.S. staat om 7.30 gereed te Heesch voor afmarsch naar Echteld, volgens aanwijzingen van C.-D.G.T.

5. *Veldziekenstal Echteld.*

In bedrijf 5 October 6.00 voorm.

6. *Onvervoerbaren.*

Onvervoerbaren mogen niet in de V.Z.S. of door de troepen levend worden achtergelaten bij terugtocht.

Aan:

De Generaal-Majoor,

.....

II D.G.
Sectie I/II
No.

Stafkwartier 3 October 1927. 12.30 nam.

Bevel voor den aan- en afvoer en voor de verpleging van 3/4 October.

1. *Aangevoerd wordt:*

Etappenrantsoen levensmiddelen No. I en haver voor 5 October.

2. *Laden autotrein.*

C. 1-I-Aut.T. kan 3 October te 5.30 nam. aanvangen met het beladen der auto's aan het eindstation Ede en zorgt 4 October 1.00 voorm. op de aanvullingsplaatsen te zijn.

Marschweg: Ede — Bennekom — Renkum — Opheusden — Ochten — Puiflijk — Altforst — brug Schansche Veer — Oss — Heesch — aanvullingsplaatsen; in omgekeerde richting terug.

3. *Aanvullingsplaatsen Levensmiddelen.*

Papendijk (beZ. Nuland).

Aut.T. aanwezig van 1.00 voorm.—3.00 voorm.

Open voor aanvulling om 3.15 voorm.

Van 3.15 voorm.—5.45 voorm. III Div. (tevens voor $\frac{1}{2}$ VI.A.).

Van 5.45 voorm.—6.05 voorm. 15 R.A.

Van 6.05 voorm.—6.15 voorm. 12 Afd.Art.

Van 6.15 voorm.—6.45 voorm. 16 R.A.

Van 6.45 voorm.—6.55 voorm. 3 Comp. lumitr.

De Cn. der hierbovengenoemde onderdeelen regelen afmarsch en volgorde der levensmiddelenvoertuigen naar de aanvullingsplaats, waarbij in acht te nemen, dat de aanvullingsplaats moet bereikt worden uit W.richting en verlaten worden in O.richting.

Kleinwijk. (N. van Nistelrode).

Aut.T. aanwezig van 1.00 voorm.—3.30 voorm.

Open voor aanvulling om 3.45 voorm.

Van 3.45 voorm.—6.25 voorm. IV Div. (tevens voor $\frac{1}{2}$ VI.A. en 3 en 4 Bt. Granaatwerpers).

Van 6.25 voorm.—6.55 voorm. 17 R.A.

Van 6.55 voorm.—7.05 voorm. II-R.luart.

Van 7.05 voorm.—7.15 voorm. 4 Comp. lumitr.

Van 7.15 voorm.—7.25 voorm. D.G.T. (min VI.A.).

Van 7.25 voorm.—7.35 voorm. St.K. en Vb.A. II D.G.

Van 7.35 voorm.—7.45 voorm. 2 Comp. Aan- en Afvoertroepen en 2 Sectie voor materieelvervoer.

Van 7.45 voorm.—7.55 voorm. II Verk.A.

De Cn. der hierboven aangegeven onderdeelen regelen afmarsch en volgorde der levensmiddelenvoertuigen naar de aanvullingsplaats, waarbij in acht te nemen, dat de aanvullingsplaats moet bereikt worden van uit N.richting en verlaten in Z.richting.

4. *Verplegingstroepen.*

C.-Comp. Aan- en Afvoertroepen zorgt, dat 4 October 1.00 voorm. de aanvullingsplaatsen geheel gereed zijn en op iedere aanvullingsplaats een sectie verplegingstroepen aanwezig is.

5. *Politietroepen.*

C.-4 Comp. pol.tr. stelt tot regeling van het verkeer 6 man ter beschikking van den C. van elke aanvullingsplaats; zieh te melden 4 October 12.30 voorm.

6. *Aanvullingsplaats Munitie.*

Ongewijzigd.

7. *Benzine.*

Eindhoven Leeuwen; heden geopend vanaf 10.00 voorm.

Onderdeelen, die benzine noodig hebben, halen deze van de eindhoven. Opgave van de afgehaalde hoeveelheden aan mijn St.K.

8. *Zieken en gewonden.*

4 October 4.00 nam. rijdt de laatste trein van het evacuatiestation Oss; na 2.00 nam. mogen aldaar geen gewonden meer aankomen. Vanaf 2.00 nam. afvoer op evacuatieplaats Ede—Wageningen.

9. *Afvoer Paarden.*

Evacuatiestation Ravestein wordt opgeheven 4 October 3.00 nam. Na 4 October 1.00 nam. mogen aldaar geen patiënten meer aankomen. Vanaf 4 October 6.00 nam. evacuatiestation Elst in bedrijf.

10. *Krijgsgevangenen en buit.*

Verzamelpplaats: Westervoort.

Paarden, auto's en rijwielen worden opgezonden, nadat eerst de eigen verliezen zijn aangevuld.

11. *Regeling van het verkeer.*

Teruggaande ledige auto-colonnes houden bij ontmoeten van volle auto-colonnes halt aan den kant van den weg.

Cn. van volle colonnes Aut.T. zorgen bij smalle gedeelten van den weg door vooruit te zenden verkeersregelaars, dat teruggaande colonnes het smalle gedeelte niet inrijden, voor de volle gepasseerd is.

Afzonderlijk rijdende auto's houden bij het ontmoeten van auto-colonnes halt aan den kant van den weg.

Aan:

De Generaal-Majoor,

.....

Gebruik Luchtstrijdkrachten. Ten aanzien van het gebruik der luchtstrijdkrachten besluit C.-II D.G. een algemeene regeling uit te geven tot en met 5 October. Deze bevat de hoofdzaken. Het behoeft wel geen nader betoog, dat C.-II D.G. — voor zoover de beschikbare krachten het toelaten — nog ten allen tijde in staat is voor speciale gevallen, die zich nog mochten voordoen, in dit opzicht nadere bevelen te geven.

Die regeling van de hoofdzaken volgt hieronder.

II D.G.

Sectie I₁

Stafkwartier 3 October 1927. 2.45 nam.

No.

Bevel voor de Luchtstrijdkrachten.

1. *Op 3 October.*

Bij de geregelde verkenningen het zwaartepunt te leggen op het gebied St. Michielsgestel — Schijndel — St. Oedenrode — Boxtel — St. Michielsgestel.

2. *Op 4 October.*

a. Als op 3 October.

b. Na den aanval op Middelrode vaststellen welke reserves oprukken en hoever de vijand eventueel teruggaat.

3. *Op 5 October.*

a. Bij het aanbreken van den dag doen vaststellen in hoeverre nog Blauwe troepen bez. de Maas zijn en of de Rooden de vervolging hebben ingezet.

b. Ten 6.00 voorm. alle beschikbare vliegtuigen gereed tot opstijgen ten einde door ingrijpen in het gevecht op den grond de vervolging e.q. tegen te houden.

Codewoord: „Vlug vliegtuigen” (met vermelding van plaats van aanval).

Aan:

De Generaal-Majoor,
C-II D.G.

Het verdere gedeelte van den dag van 3 October wordt besteed aan het ontwerpen van het terugtochtsbevel en het bevel voor de luchtverdediging, die later zullen volgen.

Eerst geven wij hieronder nog het bevel, dat door C-9 R.I. wordt uitgevaardigd op grond van het door hem ontvangen „Bevel voor den C. van de Achterhoedestelling”.

9 R.I.

Detachement

Cp. 3 October 1927. 1.00 nam.

—
No. 1.

Bevel voor de Achterhoedestelling.

1. *Eigen troepen.*

II D.G. gaat op nader bevel terug achter de Maas.

W.grens: Berlicum (i) — Rosmalen (i) — Alem (i) — Oud Fort St. Andries (n.i.) — Z.O.oever Waal.

O.grens: pl. 108 Z. Willemsvaart — Loosbroek (i) — Heesch (i) — Haren (n.i.) — Voetveer Appeltern (i) — Dodewaard.

2. *Troepen voor de achterhoedestelling.*

Onder *mijn bevel* zal de achterhoede-stelling bezet worden door:

II Verk.A.;

St, II en III-9 R.I. met $\frac{1}{2}$ -9 bt. v. 6 veld;

III-11 R.I. met $\frac{1}{2}$ -11 bt. v. 6 veld;

3 Mitr. Comp.;

3 en 4 E.W.;

I-4 R.V.A.;

I-8 R.V.A.

3. *Zullen bezetten:*

Het Gewande: II Verk.A. (min 2 Res. E.H.). Detachement A;

Rosmalen: II-9 R.I., $\frac{1}{3}$ -3 Mitr. Comp., $\frac{1}{3}$ -3 E.W. en I-I-4 R.V.A., onder bevel van C-II-9 R.I. Detachement B;

Jagtlust: III-9 R.I. (min 3), $\frac{1}{2}$ -9 bt. v. 6 veld, $\frac{2}{3}$ -3 E.W., I-4 R.V.A. (min 1) onder bevel van C.-III-9 R.I. Detachement C;

Nulands Vinkel: 3-III-9 R.I., $\frac{1}{3}$ -3 Mitr. Comp., $\frac{2}{3}$ -4 E.W., I-I-8 R.V.A. onder bevel van C.-4 E.W. Detachement D;

Loosbroek: III-11 R.I., $\frac{1}{3}$ -3 Mitr. Comp., $\frac{1}{3}$ -4 E.W., I-8 R.V.A. (min 1), $\frac{1}{2}$ -11 bt. v. 6 veld onder bevel van C.-III-11 R.I. Detachement E.

4. *Scheidingslijnen en taak.*

Tusschen A en B: Rompert Vliet.

Tusschen B en C: lijn 300 M. Z. van en evenwijdig aan spoorbaan 's-Hertogenbosch—Oss.

Tusschen C en D: Pl. 116. Z. Willemsvaart—Pl. 11 aan kunstweg 's-Hertogenbosch naar Heesch.

Tusschen D en E: Pl. 111 Z. Willemsvaart—O.rand Heeswijksehe Broek—Viersprong Heesch.

De detachementen Cn. doen de genoemde opstellingsplaatsen ter hardnekkige verdediging inrichten en het tusschenterrein door patrouilles bewaken.

De detachementen houden ook stand als nevendetachementen teruggaan.

De terugtocht der detachementen slechts **op mijn last**.

5. *Artillerie.*

Vuur voorbereiden op:

I-I-4 R.V.A.: Hinthemer Poort en Begraafplaats (O. van 's-Hertogenbosch.)

I-4 R.V.A. (min 1): Brug over Z. Willemsvaart bij Berlicum.

I-I-8 R.V.A.: Brug over Z. Willemsvaart bij Seldensate.

I-8 R.V.A. (min 1): Brug over Z. Willemsvaart bij Heeswijk.

Eerste vuuropening slechts met mijn machtiging; overigens de artillerie geheel onder de bevelen van de Det.Cn.

De Det.Cn. B, C, D en E detacheeren op 4 October 2.00 nam. een waarnemer met lichtpistool bij de Cn. van het achter te laten scherm resp. van 17 R.I. (III D.G.), 1 R.I., 12 R.I. en 11 R.I. Vuuraanvraag voor de voorbereide vuren bovengenoemd wordt aan de Det.Cn. overgebracht door sein „witte kettingster”.

6. *Algemeene Reserve.*

Res. 2 E.H. te Papendijk (beZ. Nuland).

7. *Verbindingen.*

C.-Vbd.A.-III Div. verbindt mijn Cp. met Rosmalen en Nulands Vinkel.

C.-Vbd.A.-9 R.I. maakt een tweede verbinding.

Centrale bij Jagtlust. Daarop verbinden Rosmalen (Det. B), Nulands Vinkel (Det. D) en mijn Cp. te Papendijk (beZ. Nuland).

Det. E verbindt zichzelf met Det. D, zoodat doorverbinding met centrale mogelijk is.

Det. A wordt bereikt per wielrijder-ordonnans van Det. C en voorts per motor-ordonnans, waartoe C.-II Verk.A. vanaf 4 October 6.00 voorm. twee motor-ordonnansen bij mijn Cp. detachteert.

8. *Bezetting van de Achterhoede-stelling.*

De Achterhoedestelling door alle troepen (behalve de artillerie) ten 6.00 voorm. op 4 October bezet. Daartoe:

II Verk.A. blijft legeren ter plaatse en marcheert 4 October over Puttershoek—Kruisstraat naar Het Gewande, dat ten 6.00 voorm. moet bezet zijn.

Res. 2 E.H. blijft in zijn legeringsgebied in toestand van legering, in afwachting van nadere bevelen.

II-9 R.I. marcheert 3 October 9.00 nam. over Kruisstraat naar Rosmalen en legt aldaar. C.-III D.G. is onderricht.

III-9 R.I. (min 3) met 1/2-9 bt. van 6 veld. marcheert 3 October 9.00 nam. naar Jagtlust en legt aldaar.

3-III-9 R.I. marcheert 3 October 9.00 nam. naar Nulands Vinkel en legt aldaar.

III-11 R.I. met 1/2-11 bt. v. 6 veld marcheert 3 October 9.00 nam. naar Loosbroek en legt aldaar.

3 en 4 E.W. blijven ter plaatse legeren.

C.-3 E.W. meldt zich 4 October 6.00 voorm. met 2/3-3 E.W. bij C.-III-9 R.I. te Jagtlust.

C.-4 E.W. marcheert 4 October met 2/3-4 E.W. naar Nulands Vinkel en neemt aldaar 6.00 voorm. het bevel over Det. D op zich.

Cn. 3 en 4 E.W. dirigeeren ieder een peloton resp. naar Rosmalen en Loosbroek. Deze pelotons melden zich 4 October 6.00 voorm. resp. bij Cn. II-9 R.I. en III-11 R.I.

C.-3 *Mitr. Comp.* dirigeert 3 October 9.00 nam.:

1/3 *Comp.* naar Rosmalen; meldt zich bij C.-II-9 R.I.

1/3 *Comp.* naar Nulands Vinkel; meldt zich bij C.-3-III-9 R.I.

St. en 1/3 *Comp.* naar Loosbroek; meldt zich bij C.-III-11 R.I.

I-4 R.V.A. en I-8 R.V.A. marcheeren 3 October 9.00 nam. resp. naar Geffen en Nistelrode (C.-IV D.G. onderricht) en legeren aldaar tot nader bevel.

Afd. en Bt. staven melden zich 4 October 8.00 voorm. bij hun Det.Cn.

9. *Munitie.*

Alle onderdeelen 3 October 9.00 nam. munitie-voorraad bij de troepen compleet en voertuigen der gevechtstreinen ter aanvulling naar aanvullingsplaats.

Deze voertuigen keeren na aanvulling terug naar de nieuwe opstelingsplaatsen.

10. *Treinen.*

Alle treinen (voor zooveel aanwezig) marcheeren met de onderdeelen.

Levensmiddeltreinen keeren na aanvulling op 3/4 October terug naar de nieuwe legeringsplaatsen.

11. *Verpleging.*

Onderdeelen 3 Mitr. Comp., peloton E.W. te Rosmalen en Loosbroek en ½ bt. 6 veld van 9 en 11 R.I. komen in onderhoud bij de overige troepen van het betrokken detachement.

12. *Geneeskundige Dienst.*

Afvoeren op Hd.V.-III Div. te Wamel.

Marschvaardige gewonden tot 4 October 4.00 nam. op Vp.M.G. III Div., daarna tot nader bevel op Hd.V. Wamel.

13. *Mijn Cp.* vanaf 3 October 10.00 nam. te Papendijk (bez. Nuland).

Aan:

De Luitenant-Kolonel,

C.-9 R.I.

In den namiddag van 3 October brengt D.G.C. een bezoek aan de troepen en houdt dan tevens besprekingen met de D.Cn. betreffende den terugtocht, zoodat deze autoriteiten reeds voorbereidende maatregelen, die geen opzien wekken, kunnen treffen en zij hunne handelwijze bij den terugtocht reeds met hunne Chefs van Staven kunnen bespreken.

In den morgen van 4 October heeft onder de persoonlijke leiding van D.G.C. de aanval op Middelrode e.o. plaats en nemen wij aan, dat deze met succes bekroond wordt. Daarna zullen geen troepenverplaatsingen meer geschieden en houdt dus het terugtochtbevel (o.a. wat de Mitr. Compn. betreft) rekening met de opstellingen na dien aanval.

Dat terugtochtsbevel, dat hieronder volgt, gaat ten 1.00 nam. uit. Het behoeft geen verdere toelichting, behoudens het bepaalde betreffende de treinen.

Van de Vb.A. zijn reeds twee sectiën weg voor het inrichten der beide nieuwe hoofdverbandplaatsen, zoodat overblijven de twee sectiën, die tot nu toe in bedrijf waren en de vijfde sectie.

De treinen zijn geleid over den weg Oss—*Teeffelen*—Oyen. Deze weg kan beschouwd worden als een nevenspoor, waarop die treinen kunnen blijven staan, zonder te hinderen, indien er bij de Br. van Oyen opstopping mocht ontstaan.

De goederentreinen van 12 Afd.Art. en 15 R.A. marcheeren met hun onderdeelen, ten einde al te lange treincolomnes te vermijden.

Hetzelfde geldt voor de treinen van Luart. en Lumitr. (Zie bevel voor de Luchtverdediging).

Ten slotte zij opgemerkt, dat de levensmiddelentreinen zijn vooruit gezonden. Deze treinen moeten nu wel grootendeels bij daglicht marcheeren, doch dat behoeft den terugtocht niet te verraden, want die voertuigen rijden geregeld op en neer.

II D.G.
Sectie I.
No.....

Stafkwartier 4 October 1927. 1.00 nam.

Bevel voor den Terugtocht.

1. *Vijand.*

Sedert 1 October hevige aanvallen beN. de Lek en ter weerszijden van de Maas bij Venlo. Zij werden tot nu toe afgeslagen. Samentrekking van troepen voor het front onzer IV Div.

Dank zij de dapperheid onzer mannen van 8 en 12 R.I., is de vijand hedenmorgen ter weerszijden van Middelrode, onder zware verliezen, over de Zuid Willemsvaart teruggeworpen.

2. *Eigen voornemens.*

Het front wordt teruggenomen tot in de algemeene lijn Utrecht — Culenborg — Geldermalsen — Varik — Lith — Maas tot Afferden.

Onze Z.vleugel (Z. van IV D.G.) is hedennacht in goede orde teruggedaan naar de algemeene lijn Gemert—Venray.

3. *Taak II D.G.*

De II D.G. zal in den nacht 4/5 October teruggaan achter de Maas. Scheidingslijnen in de Maasstelling:

in het W. Tiel—Alem—Tilburg (n.i.).

in het O. Druten—Heesch—St. Oedenrode (i).

W. van II D.G. komt III D.G.; aansluiting bij Voetveer Varik.

O. van II D.G. komt IV D.G.; aansluiting bij Voetveer Appeltern.

4. *Scheidingslijnen voor terugtocht; overgangen.*

II D.G. gaat terug in het vak W. begrensd door de lijn Berlicum (i) —Rosmalen (i)—Alem (i)—Oud Fort St. Andries (n.i.)—Z.O.oever Waal.

O. begrensd door de lijn: pl. 108 Zuid Willemsvaart—Loosbroek (i) —Heesch (i)—Haren (n.i.)—Voetveer Appeltern—Dodewaard (n.i.).

Overgangen: Schipbruggen bij Lith en Oyen over de Maas en pontonbrug bij Leeuwen over de Waal.

5. *Achterhoede-stelling.*

In de lijn Het Gewande—Rosmalen—Jagtlust (vt. 15—63)—Nulands Vinkel—Loosbroek.

C. Achterhoedestelling is C.9 R.I.

Troepen: II Verk.A., 3e Mitr. Comp., II en III-9 R.I., III-11 R.I., 3 en 4 E.W., I-4 R.V.A., I-8 R.V.A.

De achterhoedestelling is 4 October 6.00 nam. bezet.

6. *Regeling van den Terugtocht.*

Scheidingslijn tusschen de Div. de lijn Pl. 7 beO. Middelrode—Nulands Vinkel (bij III)—Geffen (bij IV)—Teeffelen (bij IV)—Oyen (bij IV)—Echteld (bij III).

De wegen Dinther—Loosbroek—Munnekens Vinkel—Kleinwijk en Munnekens Vinkel—Papendijk (Z. van Geffen) zijn begaanbaar voor alle wapens.

Hoofdmarschwegen der Divisiën:

III Div. Maliskamp—Het Wild—Maren—Kessel—Lith.

IV Div. Loosbroek—Heesch—Oss—Oyen.

7. *Voorloopige bezetting Maasvak.*

W.vak III Div. (zonder 9 R.I., 3 Mitr. Comp, 3 E.W. en I-4 R.V.A.).

O.vak. IV Div. (zonder III-11 R.I., 4 E.W. en. I-8 R.V.A.).

Scheidingslijn: Als bij den terugtocht.

D.G.reserve: 9 R.I. (aanvankelijk alleen I-9 R.I.), 3e en 4e Bt.Gr. W. te Leeuwen.

Artillerie. D.A. ter beschikking Div.Cn.

D.G.A. Een afd. 15 R.A. beZ. De Rooy (vt. 17—52), hoofdrichting Nuland; rest 15 R.A. en 12 Afd.Art. nabij Altforst, hoofdrichting Geffen.

D.G.T. Echteld e.o.

II Verk.A., 3 en 4 E.W., onder bevel C.-II Verk.A. handhaven zich na terugtocht uit de achterhoedestelling zoo lang mogelijk beZ. de Maas in de lijn Het Wild—Oss—Berchem.

Voeling onderhouden met den vijand.

Voorposten: In de lijn Maren—Teeffelen—Deursen. Waarschuwend taak.

In vak III Div. max. 2 Comp. met 6 zw. mitr.

In vak IV Div. max. 1 Bat.

16 en 17 R.A. zijn in de Maasstelling niet meer beschikbaar. Marcheeren in den nacht 4/5 October naar Druten—Afferden¹⁾—Puiflijk en op 6 October naar Hemmen—Zetten.

Aankomst aldaar melden aan C.-II Lr.

8. *Indeeling troepen.*

Voor den terugtocht ressorteeren onder:

C.-III Div.: 16 R.A., 1/2-Vl.A., 1/2-4 Mitr. Comp.

C.-IV Div.: 17 R.A., 3 en 4 Bt.Gr. W., 1/2-Vl.A.

9. *Indeeling van den Terugtocht.*

1e Echelon. **Treinen.**

A.M.T., I.M.T., Vb.A. (min 2 sectiën) en V.Z.S., met de daartoe behorende korpstreinen, marcheeren 7.30 nam. af uit de omgeving van Heesch naar de nieuwe bestemmingen, volgens aanwijzingen te geven door C.-D.G.T.

Marschweg Heesch—Oss—Teeffelen—br. bij Oyen. De kunstweg 's-Hertogenbosch—Heesch—Grave is na 7.30 nam. niet meer voor deze treinen beschikbaar.

¹⁾ Met toestemming C.-II Lr.

Goederentreinen, waaronder begrepen die uit de achterhoedestelling: *III Div.* met ingedeelde troepen en waarbij II-Verk.A., ten 7.30 nam. opgesteld op weg van Munnekens Vinkel naar Heesch, front N., hoofd bij Pl. 17 beW. Heesch. C. aan te wijzen door C.-III Div.

Goederentrein II Verk.A. naar Leeuwen.

IV Div. met ingedeelde troepen ten 7.30 nam. opgesteld op kunstweg Loosbroek—Kleinwijk, front N., hoofd bij Kleinwijk. C. aan te wijzen door C.-IV Div.

12 Afd.Art. en 15 R.A. marcheeren met hun onderdeelen.

De goederentreinen gaan ten 7.30 nam. voorwaarts. Te Heesch heeft de III Div. e.a. den voorrang.

Levensmiddelenentreinen hebben 7.30 nam. de Maas overschreden, marcheeren naar de aanvullingsplaatsen en blijven na aanvulling aldaar in afwachting van nadere bevelen van de Div.Cn. en van mij.

Marschweg voor allen over Heesch—Oss—Teeffelen—Br. bij Oyen.

2e. Echelon. 7.00 nam. terugtocht regiments-reserves.

3e. Echelon. a. 12 Afd.Art. en 15 R.A. marcheeren 8.00 nam. af volgens aanwijzingen te geven door C.-15 R.A. over Maliskamp—Het Wild—Maren—Kessel—Lith en wel I-15 R.A. naar De Rooy (vt. 17-52, blad Rhenen) en de rest naar Altforst.

Onmiddellijk na het aanbreken van den dag de nieuwe stellingen innemen.

b. 4 R.V.A. (min I), 8 R.V.A. (min I) en 17 R.A., alles met achterlating van 1 bt. per afd., benevens 16 R.A. beginnen 8.30 nam. den terugtocht.

4e Echelon. De voorbataljons, met daarbij ingedeelde andere wapens (doch verminderd met het achter te laten scherm) en de achtergelaten batterijen (zie 3e echelon *b.*) vangen den terugtocht aan op mijn bevel (sein).

Dit bevel wordt door mij gegeven aan Div.Cn., die alles in het werk zullen stellen het *ten spoedigste* bij de vóórbat. te krijgen.

Sein op mijn Cp., hetwelk op de Div.Cp. herhaald wordt: „serie rood”.

De troepen van 2e en 3e echelon *b.* en 4e echelon vormen volgens bevelen der betrokken Div.Cn. de marschcolonnes na het doorschrijden der achterhoedestelling. *Ik verwacht bericht als zulks geschied is* en zal dan bevel geven:

1e. Om den terugtocht voort te zetten.

2e. Om het achtergelaten scherm den terugtocht op de achterhoedestelling te doen aanvangen.

Deze beide bevelen worden ook uitgevoerd op sein „zes witte sterren” af te geven te Nulands Vinkel, welke seinen door de Div.Cn. herhaald worden.

5e. Echelon. Het achtergelaten scherm vangt den terugtocht aan op bevel dan wel sein „zes witte sterren” af te geven te Nulands Vinkel

en de Cp. der Div.Cn. Zij sluiten dan aan bij de achterhoede-stelling en staan verder onder de bevelen der in de achterhoede-stelling aanwezige troepen Cn.

6e. *Echelon*. De bezetting van de achterhoede-stelling gaat terug op mijn nader bevel, de detachementen Het Gewande en Rosmalen over Het Wild-Maren-Kessel-Lith, de rest over Heesch-Oss-Ooyen.

Na het overschrijden van de Maas melden I-4 RV.A., I-8 RV.A., 3 Mitr. Comp. en III-11 R.I. zich terstond bij hunne Divisiën terug en marcheeren St. II en III-9 RI. naar Leeuwen.

10. *Cp.*

Cp. II DG. vanaf 5 Oct. 2.00 voorm. te Noordelijkste driesprong (vt. 23-56, blad Rhenen).

Voorts bevind ik mij:

Tot 4 Oct. 10.00 nam. op mijn Cp. te Kaathoven; daarna tot nader bericht te Nulands Vinkel; daarna tot nader bericht aan den staart van de hoofdmacht der III Div.

11. *Pol. Tr.*

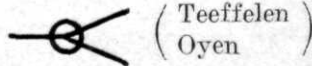
C.-Comp. Pol. Tr. plaatst vanaf 4 October 4.00 nam. verkeersregelaars op de volgende punten:

Heesch (viersprong).

Br. Oyen.

Br. Lith.

Driesprong N. rand Oss

Aan:

De Generaal-Majoor,

D.G.C.

Ten slotte wordt in den namiddag van 4 October nog uitgegeven een „Bevel voor de Luchtverdediging”.

Hierbij valt op te merken, dat de Luart. in de eerste plaats bestemd is voor de beveiliging van de beide Maasbruggen, terwijl de bescherming van de brug bij Leeuwen door twee pelotons Lumitr. geschiedt. Het verdient toch geen aanbeveling om de afdeeling Luart. te splitsen en bijvoorbeeld een bt. bij de brug van Leeuwen te plaatsen.

Voorts zij de aandacht erop gevestigd, dat de in het bevel opgegeven stellingen slechts globaal zijn en de betrokken Cn. hunne stellingen zoodanig moeten kiezen, dat zij op voldoende afstand van de te beveiligen objecten geplaatst zijn.

In de omgeving van Altforst zijn twee pelotons Lumitr. geplaatst, omdat aldaar op een zeer beperkt terrein vrij veel artillerie is opgesteld. Dergelijke oasen in den polder trekken gemakkelijk de vijandelijke vliegers tot zich.

De verplaatsing van de luchtdoelbestrijdingsmiddelen geschiedt pas in den avond van 4 October, doch zoodanig, dat zij nog voor de troepen uit gaan.

Zulks is ook geschied, omdat het laatste deel van het daglicht, veelal een geliefd tijdperk vormt voor de vijandelijke vliegers om op te treden.

In den nacht 4/5 October kunnen Luart. en Lumitr. eenige uren rusten, want zij moeten bij het aanbreken van het daglicht op 5 October in de nieuwe stellingen vuurbereid staan. Daar het bevel reeds 2.00 nam. werd uitgegeven, was er nog gelegenheid die nieuwe stellingen bij daglicht zoodanig te verkennen en aan te geven, dat het bezetten dier stellingen vóór het licht worden op 5 October zonder te veel bezwaar kan geschieden.

3-II-R. Luart. kon moeilijk tot \pm 7.00 nam. blijven staan en dan afmarcheeren zonder de overige troepen te hinderen. Daarom marcheert deze batterij veel eerder af (4.00 nam.). Daaraan is tevens het voordeel verbonden dat in den laten namiddag van 4 October althans reeds eenige afweer bij de bruggen mogelijk is.

Wij moeten met onze weinige Luart. nu eenmaal dingen doen, die eigenlijk niet gewenscht zijn.

II DG.

Sectie I. .

Stafkwartier 4 October 1927, 2.00 nam.

No.

Bevel voor de Luchtverdediging.

1. *Lumitr.*

Vanaf 4 October 7.00 nam. zijn de Lumitr. niet meer ter beschikking van de Div.Cn.

2. *Nieuwe opstellingen en taak.*

1-II-R. Luart. te Alphen.

$\frac{1}{2}$ -4 Comp Lumitr. (van Cp.-II DG.) be. N. Lith.

Taak: Bescherming brug bij Lith.

$\frac{1}{2}$ -4 Comp. Lumitr. (Heesch) brug bij Oyen.

Taak: Bescherming brug bij Oyen.

$\frac{1}{2}$ -3 Comp. Lumitr. (Papendijk) brug bij Leeuwen.

Taak: Bescherming brug bij Leeuwen.

2-II-R. Luart. W. rand Maasbommel.

Taak: Bescherming brug bij Oyen.

$\frac{1}{2}$ -3 Comp. Lumitr. (Cp.-IV- Div.) Altforst.

Taak: Bescherming artillerie-stellingsterrein.

3-II-R. Luart. Teeffelen.

Taak: In samenwerking met 1 en 2-II-R. Luart. bescherming der bruggen bij Lith en Oyen.

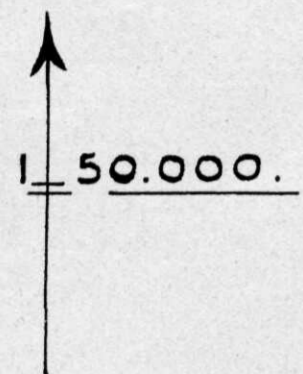
3. *Marschregeling.*

1-II-R. Luart. en $\frac{1}{2}$ -4 Comp. Lumitr. (van Cp.-II D.G.) marcheeren ten 8.00 nam. af met 12 Afd. Art., volgens aanwijzingen te geven door C.-15 R.A.

SCHAAL 1:50.000

SCHEETS No 1.

Hd.V. III DIV.

ROOD V

3 MITR COMP

ROOD II
BLAUW

V.Z.S.

Hd.V. IV DIV.

1/2-4 COMP.

REST D.G.T. (Vl.A. verdeeld)

Vp.M.G. IV DIV.

ROOD IV

1/2-3 COMP.

Vp.M.G. III DIV.

4 E.W.

2-II-R. Lu. Art.

III D.G.

17 R.I.

15 R.A.

1 R.I. 3 C.P.

II-9 R.I.

4 R.V.A.

1/2-4

II D.G.

I-9 R.I.

ST. III 9 R.I.

I-II-R. LUAR.

16 R.A.

8 R.V.A.

12 R.I.

8 R.I. 3 Lt. G.W.

III-11 R.I.

1/2 4e MITR. COMP.

17 R.A.

3-II-R. LUAR.

1/2 4e MITR.C.

11 R.I. (-III) 4 C.P. 4 Lt. G.W.

III DIV.

Z. WILLEMSVAART

IV DIV.

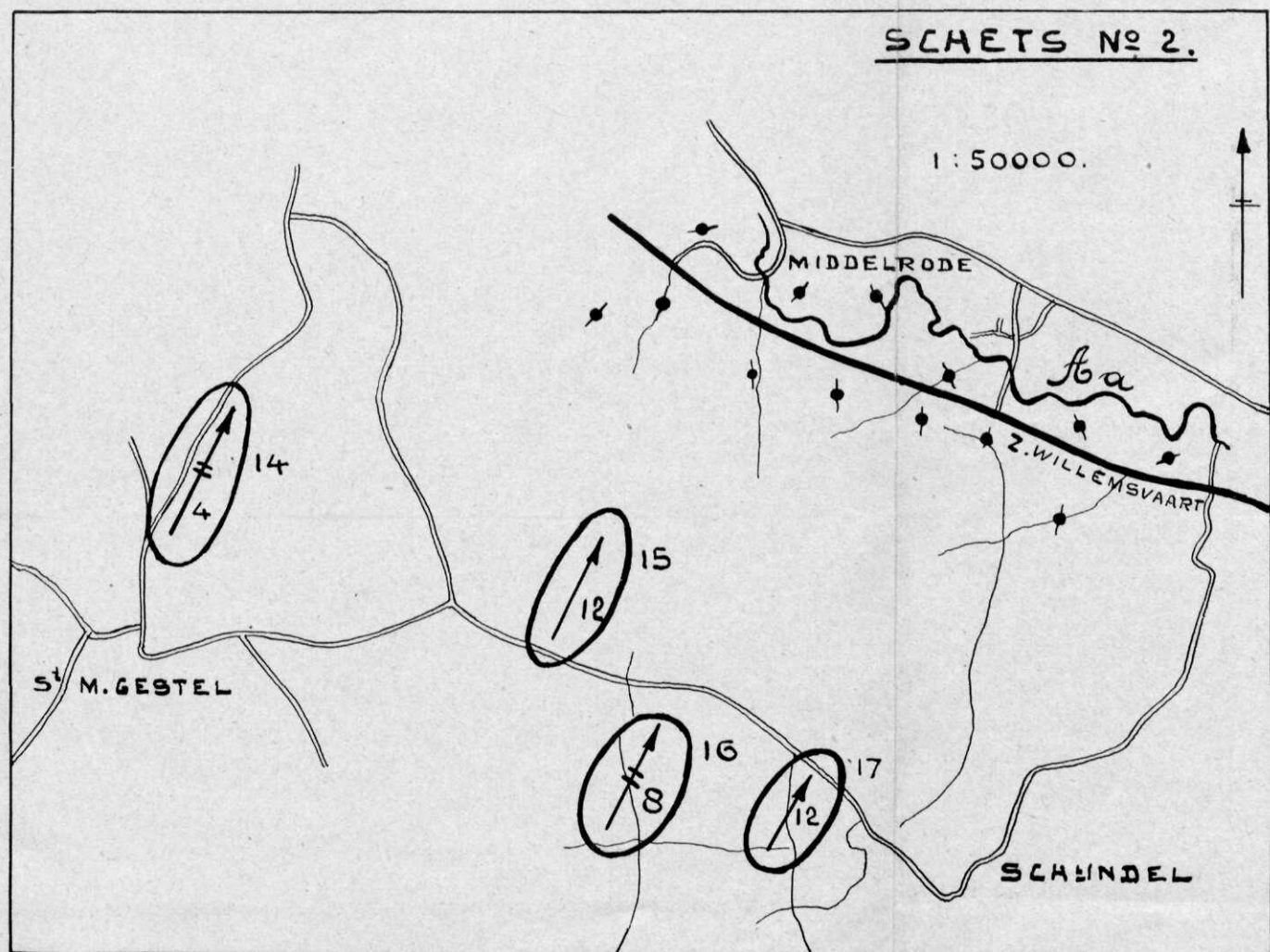
IV D.G.

19 R.I. 20 R.I.

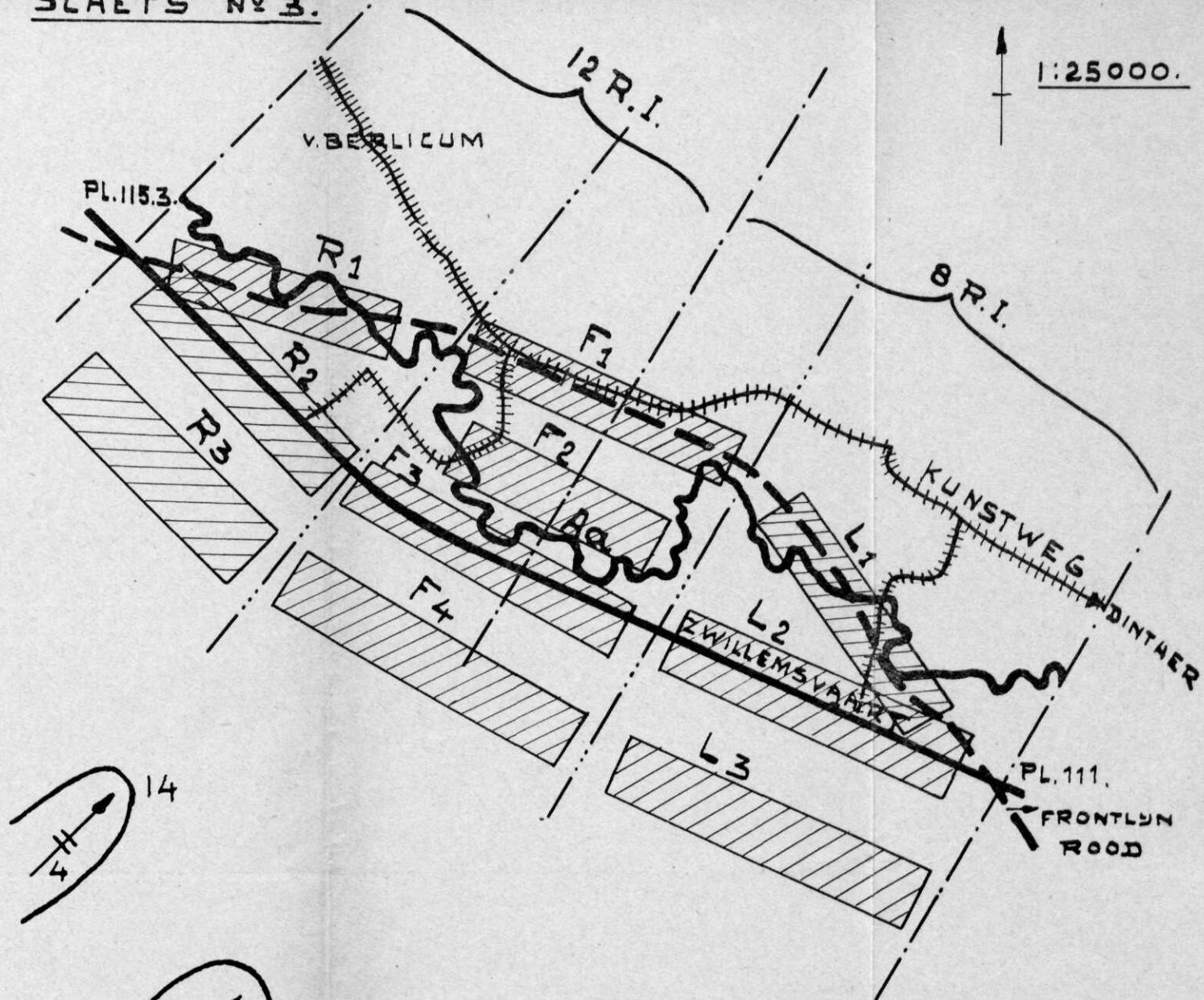
II D.G.

WEG NAAR SCHINDEL

FRONTLYN BLAUW
FRONTLYN ROOD

SCHETS N° 3.

BEHOORT BY BEVEL D.G.A.C.
 VOOR
AANVAL OP MIDDELRODE E.O.

1/2-4 Comp. Lumitr. (Heesch) en 1/2-3 Comp. Lumitr. (Papendijk) staan 4 October 7.15 nam. in deze volgorde en onder bevel van C.-3 Comp. Lumitr. op den kunstweg 's-Hertogenbosch naar Heesch, hoofd bij viersprong Heesch, front O. Zij marcheeren op dat uur naar de nieuwe bestemmingen over Oss—Oyen en hebben den voorrang voor D.G.T.

2-II-R. Luart. en 1/2-3 Comp. Lumitr. (Cp.-IV Div.) staan 4 October 7.15 nam in volgorde Lumitr.-Luart., onder bevel van C.-2-II-R. Luart. op den kunstweg 's-Hertogenbosch naar Heesch, hoofd bij Pl. 16, front O. Zij marcheeren op dat uur naar de nieuwe bestemmingen over Oss—Oyen en hebben den voorrang voor D.G.T.

3-II-R. Luart. marcheert 4 Oct. 4.00 nam. af naar de nieuwe stelling en komt aldaar onmiddellijk in stelling.

Behalve 3-II-R. Luart. kunnen de onderdeelen in de nabijheid der opstellingsplaatsen legeren.

De stellingen ingenomen 5 October 6.00 voorm.

4. *Treinen.*

Levensmiddelentreinen hebben voor 4 October 7.30 nam. de Maas overschreden en wachten na aanvulling op de aanvullingsplaatsen aldaar nadere bevelen, te geven door C.-Luchtdoelbestrijdingsmiddelen.

Goedertreinen marcheeren met de onderdeelen.

5. *Munitieaanvulling.*

De eerste munitie-aanvulling uit eindstation Arnhem geschiedt 5/6 October.

Tot 4 October 2.00 nam. kan te aanvullingsplaats Hooge Wijst nog worden aangevuld, waarbij voor zoover de bergruimte toelaat, tot boven den normalen voorraad kan gegaan worden.

Aan

De Generaal-Majoor,
D.G.C.

Hiermede wenschen wij deze studie voor wat de D.G. betreft te besluiten. Wellicht zijn er lezers, die hunne krachten willen beproeven aan de bevelen, die op grond van al het bovenstaande bij de IV Div. zullen uitgaan. Zij kunnen hunne bevelen dan vergelijken met die, welke wij later betreffende die Div. zullen geven.

Enkele bladzijden uit de geschiedenis van de Stafschool.

DOOR

F. DE BAS,

Gep. Luitenant-Generaal der Cavalerie.

Aan den Generaal-Majoor J. H. W. LE CLERCQ, die op 11 Januari 1868 den Luitenant-Generaal CHARLES baron NEPVEU als Chef van den Generalen Staf was opgevolgd, scheen de taak te zijn vóórbehouden tot een algeheele reorganisatie van voormeld dienstvak. Gedurende NEPVEU's laatste dienstjaren had de Generale Staf, als gevolg van overdreven bezuinigingen, belangrijk verloren in de schatting van deskundigen, bij wie tevens de denkbeelden omtrent het herstel en het vraagstuk der aanvulling van het dienstvak belangrijk uitéénliepen. Generaal LE CLERCQ hechtte, vreemd genoeg, voor jonge kandidaten geenszins aan een voldoende langdurige theoretische voorbereiding; veel meer, ten behoeve der reeds sinds lang dienende stafofficieren, aan de oprichting van een archief, waarin alle bescheiden betreffende de landsverdediging en den stafdienst verzameld waren. Daarentegen achtte de Minister van Oorlog VAN MULKEN voor jonge officieren een grondige voorbereiding gedurende drie of vier cursus-jaren onmisbaar.

Zoodanige school werd in April 1868 onder de leiding van den Majoor van den Generalen Staf SCHURMAN, om schier uitsluitend particuliere redenen, te Haarlem gevestigd.

Aan dien hoofdofficier was alleen de Kapitein van den Generalen Staf J. N. A. baron TAETS VAN AMERONGEN toegevoegd. Als leerlingen werden bij de school gedetacheerd de vier toenmalige Eerste-luitenants van den Generalen Staf A. KOOL, al spoedig daarna Kapitein van de Artillerie, jhr. H. LAMAN TRIP van de Infanterie, W. H. NOLTHENIUS en F. DE BAS, beide laatsten van de Cavalerie.

Volgende jaren zou de toelating tot de school bij examen geschieden. Doch ook omtrent dit punt bleef verschil van meening tusschen den Minister van Oorlog VAN MULKEN en Generaal LE CLERCQ bestaan. Deze achtte het afgelegde officiers-examen een voldoende intellectuëelen maatstaf, doch eischte vooral buitengewonen dienstijver, een sterk lichaamsgestel, rijkunstige bekwaamheid, zékere mate van bescheidenheid en bijzondere intelligentie — waarmede in niet geringe mate in strijd scheen, de domme ossenkop op het uithangbord, gelijkvloers met de eerste verdieping der slagerij WELLER in de Jansstraat op den hoek van het Bagijnhof, waar de Stafschool was gevestigd.

De leervakken betroffen slechts stafdienst in tijd van vrede en van oorlog, troepenleiding, tactische oefeningen op de kaart en paardrijden.

Terwijl de vier vóórmelde officieren bereids bij aanvang van den zomer tot inrichting van de legerplaats, daarna deelneming aan de oefeningen te Milligen, daarheen vertrokken, had het korte verblijf van de stafschool te Haarlem reeds dermate de ongenoegzaamheid der plaatsing aldaar bewezen, dat de school tegen den 1sten November van hetzelfde jaar naar Breda werd overgeplaatst.

Bovendien had de Minister VAN MULKEN, in strijd met de inzichten van Generaal LE CLERCQ, belangrijke wijzigingen in het programma der stafschool ontworpen. Het oorlogsbestuur wenschte bij de gedetacheerde officieren ook ontwikkeling van eigen denkbeelden, eigen voordrachten en onderlinge bespreking daarvan te bevorderen. De beoefening der legerverpleging moest onder verschillende oorlogstoestanden mede op de kaart worden behandeld; de wintercursussen zouden duren van 1 November tot 1 April. De zomermaanden, volgende op den eersten en den tweeden cursus, bleven bestemd voor detachering der officieren bij de wapens, waartoe zij oorspronkelijk *niet* behoorden. Na den derden en den vierden cursus zouden zij werken bij de Directie der Militaire Verkenningen, dienst verrichten als stafofficier bij troepenverzamelingen e.d.

Ook wenschte de Minister VAN MULKEN aan het met goeden uitslag afgelegde eindexamen bevordering *bij keuze* te verbinden onder bestemming der geslaagde aspiranten voor openvallende kapiteinsplaatsen bij den Generalen Staf; als hoofdofficier zouden zij terugkeeren naar het wapen, waartoe zij oorspronkelijk behoorden.

Toenemend verschil van inzichten tusschen den Minister van Oorlog en Generaal LE CLERCQ leiden dezen om den Koning ontslag uit den dienst te verzoeken, hetwelk hem op 23 September 1868 onder de meest eervolle voorwaarden werd verleend.

Op 1 November 1868 werd de Majoor SCHUURMAN van zijn' functie als Chef van de Stafschool te Haarlem ontheven; de Majoor van den Generalen Staf J. M. VAN DER STAR trad te Breda als zoodanig onder nieuwe bepalingen in functie. Met het onderricht in de eigenlijke stafaangelegenheden bleef belast, als te Haarlem, de Kapitein J. N. A. baron TAETS VAN AMERONGEN; later nog de Kapitein J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL. Ten behoeve van het overige onderricht — waarbij telkens nog zeer belangrijke wijzigingen vóórvielen — werd ruim gebruik gemaakt van de leeraren en de leermiddelen bij de Koninklijke Militaire Academie en de toenmalige Applicatie-school. Gedurende den zomer van 1869 geschieden uitvoerige verkenningen van de IJssel- en de Grebbe-linie. De voor het volgende jaar ontworpen verkenningen achter het IJsselvak Arnhem-Zwolle en van het militair-spoorwegvervoer, kwamen wegens den dreigenden oorlog tusschen Frankrijk en Duitschland niet tot uitvoering. De leerlingen van de Stafschool werden ná de mobilisatie en den opmarsch van het veldleger — sedert den nacht van 21/22 tot den namiddag van 23 Juli 1870 — ingedeeld bij het

hoofdkwartier te Utrecht en de staven van het Veldleger: onder het opperbevel van den Prins van Oranje, wien de Kolonel G. P. Booms als Chef van den Generalen Staf was toegevoegd. Drie divisieën stonden: aan de Noord-Hollandsche kust en te 's-Gravenhage, in de Utrechtsche linie én te Helder, tusschen Nijmegen en Zutphen; drie afzonderlijke brigades: in en om 's-Hertogenbosch, op het eiland Voorne, in Noord West Noord-Brabant en de Provincie Groningen.

Na ontbinding van het gemobiliseerde leger (19 tot 30 September 1870) keerden de élèves van de Stafschool tot hervatting hunner studieën terug naar Breda.

Generaal-Majoor Booms nam gedurende de maand Januari '71 van het derde Ministerie Thorbecke het oorlogsbestuur waar, hervatte daarna zijne vroegere functie en werkte nog twee jaren mede aan de hervormingsplannen van den Generalen Staf, waarvan slechts een betrekkelijk klein deel tot uitvoering kwam.

Bij Ministeriëel Besluit van 16 Augustus 1871 was de regeling van het eindexamen der leerlingen van de Stafschool vastgesteld; hetwelk in April d.a.v. gedurende een tiental dagen te Breda door een Commissie, onder voorzitterschap van den Chef van den Generalen Staf, zou worden afgenomen.

Ofschoon voor de examinatoren de meest bekwame hoofdofficieren van het leger waren uitgekozen, viel 't geenszins te verwonderen, dat enkelen minder thuis in-, zoal niet geheel vreemd waren aan vakken, waaromtrent zij de kennis der examinandi moesten beoordeelen. Bij een bespreking beriep o.a. één der examinatoren zich op zijn kennis van het *oorlogsrecht* „bij dagelijksche lezing” zooals hij zei „van de *staatkundige* overzichten in de dagbladen”!!

Slechts de oudste en de jongste patiënt van de Stafschool slaagden, en kwamen dus op grond van het Koninklijk Besluit van 8 Augustus '68 in aanmerking voor de daarbij vastgestelde gunstige bepalingen. Den Kapitein A. Kool werd het vooruitzicht geopend om te zijner tijd tot buitengewone bevordering te worden voorgedragen; den jongste van het viertal viel dit voorrecht aanstonds ten deel.

De allertreurigste negatieve uitkomsten van één der volgende eindexamens overtuigden ten slotte het oorlogsbestuur omtrent overdrijving der eischen van de Stafschool, welke dan ook d.d. 22 Januari 1874 nieuwe wijzigingen ondergingen, zoowel betreffende de toelating als het onderwijs op de Stafschool — al spoedig (1878) tot geheele vervanging dezer door de *Hoogere Krijgsschool* — als thans in het gebouw van de oude Geschutgieterij op den Nieuwen Uitleg te 's-Gravenhage.

's-Gravenhage, 7 Maart 1928.

Gegevens vreemde legers. (Mei 1928).

GROOT-BRITTANNIE EN NOORD-IERLAND XIX.

1. Legerbegrooting, Legersterkte.

De legerbegrooting voor 1928/1929¹⁾, bedraagt 41.050.000 £ en is 515.000 £ lager dan de begrooting van het vorige jaar.

Onder de 41.050.000 £ zijn begrepen 8.141.000 £ voor pensioenen²⁾ en 5.399.000 £ voor het territoriale leger en de reserves van het staande leger.

De begrotingssterkte voor 1928/1929 is berekend op 153.500 man, inbegrepen 9.255 officieren en is onderverdeeld als volgt:

Britsche troepen in Engeland:	107.117 man	
Idem in Duitschland, Gibraltar, Egypte, Irak, China enz. ³⁾ :	31.935 „ ³⁾ .	
	139.052 man	(7.191 off.)
Dep. van Oorlog en Staven:	807 „	(652 off.)
Permanente staven van legerreserve en van territoriale leger:	2.098 „	(501 off.)
Scholen en inrichtingen:	5.219 „	(776 off.)
Overcompleet personeel; extra troepen in China en troepen in Midden-Oosten .	6.324 „	(135 off.)
	153.500 man	(9.255 off.)

Naar de wapens en dienstvakken wordt de legersterkte verdeeld als volgt:

Wapens en dienstvakken.	Officieren.	Onderoffic. en manschappen.	Totaal.
Infanterie (91 Bat.)	3.019	75.318	78.337
Cavalerie (17 Reg.)	373	7.911	8.284
Artillerie (153 Bt.)	1.110	22.030	23.140
Genie	486	5.495	5.981
Verbindingstroepen	225	4.758	4.983
Vechtwagentroepen (4 Bat.)	181	3.105	3.286
Pantserwagentroepen (2 Comp.)	181	3.105	3.286
Verplegingsdienst	397	5.393	5.790
Magazijnsdienst	281	2.647	2.928
Geneeskundige dienst	562	3.308	3.870
Veterinaire dienst	66	153	219
Tandheelkundige dienst	94	143	237
Militaire administratie	186	750	936
Militair onderwijs	76	227	303
Politietroepen	—	623	623
Legerpredikanten	135	—	135
	7.191	131.861	139.052
Staven, scholen, overcompleet personeel, extratroepen in China en in Midden-Oosten	2.064	12.384	14.448
	9.255	144.245	153.500

¹⁾ Het begrotingsjaar loopt van 1 April 1928 tot 1 April 1929.

²⁾ 3.580.000 £ voor officieren en 4.561.000 £ voor onderofficieren en soldaten.

³⁾ Bovendien 60.044 Britsche troepen in Indië, welke bekostigd worden door het Departement van Koloniën.

2. Reorganisatie.

In 1928 zullen bij de infanterie en de cavalerie belangrijke reorganisatiën tot stand komen.

Het *bataljon infanterie*, dat bestond uit een staffroep (waarbij een mitrailleurpeloton met 8 Vickersmitrailleurs en 2 Lewis mitrailleurs t.l.) en 4 compagnieën elk met 8 Lewis mitrailleurs, wordt samengesteld uit: een staffroep (waarbij 4 anti-tankwapens en 2 Lewis mitrailleurs t.l.), 1 mitrailleur-Compagnie met 3 sectiën elk à 4 Vickersmitrailleurs en 3 geweer-compagnieën elk met 8 Lewis mitrailleurs.

De mitrailleur-compagnieën van de bataljons buiten Engeland (Indië, Egypte, aan den Rijn enz.) bekomen nog een 4° sectie zware mitrailleurs, zoodat deze compagnieën met 16 Vickers mitrailleurs uitgerust zullen worden.

Het *Regiment cavalerie* zal bestaan uit een staffroep, 1 mitrailleur-eskadron en 2 veldeskadrons elk à 4 pelotons.

2 Regimenten cavalerie worden omgezet in *pantserwagenregimenten*.

De motorisatie van den trein der cavalerie wordt verder doorgevoerd.

3. Motorwezen.

Sedert eenige jaren bestaat het streven de motorisatie in het Engelsche leger zoover mogelijk door te voeren en aldus de paardentractie te beperken; de motorisatie van den trein is reeds in een vergevorderd stadium.

In 1927 werd te Tidworth in de vlakte van Salisbury een *geheel gemotoriseerde gemengde brigade van proefneming* gevormd bestaande uit: 1 bataljon vechtwagens, 1 compagnie pantserwagens, 1 afdeling veld-artillerie, 1 batterij bomwerpers, 1 compagnie pioniers, 1 verbindingsafdeling en 1 infanterie-bataljon op zware gepantserde zeswielige vrachtauto's.

De Britsche Minister van Oorlog legde op 8 Maart j.l. bij de behandeling der oorlogsbegrooting eene verklaring af met betrekking tot de resultaten, welke met de proefnemingen te Tidworth verkregen zijn. Die resultaten hebben de verwachtingen verre overtroffen, zoodat de Minister een ingrijpende reorganisatie van het leger in de toekomst onafwendbaar achtte.

Reeds thans is besloten dat alle zware-, middelbare-, en luchtdoel-artillerie zal worden gemotoriseerd en dat bij de cavalerie 2 regimenten der cavaleriedivisie zullen worden omgevormd tot regimenten pantserwagens (zie punt 2).

Volgens eene opgave in de begrooting 1928/1929 zullen bij de artillerie dit jaar reeds gemotoriseerd zijn: 3 afdelingen veldartillerie met 9 Bt. 18 pounders (8,38 cM.) en 3 Bt. 4,5 inch Hw. (11,43 cM.) benevens 1 afdeling zware artillerie met 4 Bt.

In Maart j.l. is bij het Departement van Oorlog opgericht de „Mechanical warfare board” welke belast is met het geven van adviezen betreffende motortractivraagstukken. De raad zal in nauw contact arbeiden met de motorindustrie, zoodat het leger op de hoogte blijft van den vooruitgang van het motorwezen en van hetgeen in den handel wordt aangeboden.

Voorzitter van den raad is de luitenant-generaal van het materieel.

Ter aankondiging ontvangen.

Fransch-Nederlandsch Woordenboek van militair-technische termen en militair-argot, door G. SCHULTZ, Kapitein der infanterie, leeraar Fransch M. O. *Gouda*, 1928. G. B. VAN GOOR ZONEN.

Völkerringen um die Donau, von HERMANN SCHMIDTKE, Korvetten-Kapitän d. R. a. D. *Berlin*, 1927. ALFRED MARCHWINSKI, Brandenburgstrasse 72/73. (5.75 Rm.).

Taktische Erfahrungen aus dem Weltkrieg 1914—1918. Heft 4. Die Vorbereitung des deutschen Heeres für die grosse Schlacht in Frankreich im Frühjahr 1918. II. Grundsätze für die Einzelwaffen 2. Artillerie von Oberst a. D. JOCHIM. *Berlin*, 1928. E. S. MITTLER & SOHN. (Mk. 3.50).

Die deutsche Kräfteverteilung während des Weltkrieges. Eine Clausewitzstudie von LUDWIG GEHRE. (Beilage zu Wissen und Wehr). *Berlin*, 1928. E. S. MITTLER & SOHN.

Revista Aeronautica. Periodico mensile. *Roma*. Provveditorato generale dello stato.

Wat ieder soldaat moet weten van het gas en de bestrijdingsmiddelen, door J. C. C. VAN ERP en G. C. BERENSCHOT, Eerste Luitenants der Infanterie. *Harderwijk*, 1928. E. SCHILDER. (f 0,25).

MEDEDEELING.

De commissie ingesteld ter voorbereiding van het *Eeuwfeest van de Koninklijke Militaire Academie* te Breda verzocht ons, mede namens den Gouverneur dier Academie, in „de Militaire Spectator” met een enkel opwekkend woord te willen herinneren aan den oproep, dien zij in Februari van dit jaar in de groote dagbladen plaatste.

De oproep luidde:

Oud-cadetten, oud-leeraren en -ambtenaren van de K. M. A., die — zonder zich vooralsnog tot deelname te verbinden — alle circulaires en mededeelingen voor reunisten, uitgaande van de feestcommissie, wenschen te ontvangen, wordt verzocht hunne visite-kaartjes met vermelding van tegenwoordigen rang en van adres te zenden aan: *Den Secretaris-Penningmeester van de Feestcommissie, Koninklijke Militaire Academie, Breda.*

Gaarne ruimen wij een plaats in voor dezen oproep.

Dit feest stelt oud-cadetten, oud-leeraren en -ambtenaren in de gelegenheid elkander weder te ontmoeten op de Academie en zouden wij ons dan niet *allen* opmaken om het oogenblik te beleven de kameraden van vroeger terug te zien, hen de hand te drukken en te herdenken wat samen werd doorgemaakt?

Hier is geen opwekking noodig. Wij komen allen!

Red.